

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FARS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ABDÜLMECİD SİVASI'NIN MESNEVİ SÖZLÜĞÜ
(İnceleme-Metin-İndeks)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. İbrahim KUNT

HAZIRLAYAN
M. Harun TAN

Konya - 2006

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	IV
BİBLİYOGRAFYA	V
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ	1
MESNEVÎ SÖZLÜKLERİ.....	2
MESNEVÎ SÖZLÜKLERİNİN YAZILIŞ AMAÇLARI.....	4
MESNEVÎ SÖZLÜKLERİNİN TERTİP ÖZELLİKLERİ VE DİLLERİ	6
I. BÖLÜM	8
ABDÜLMECÎD SİVÂSÎ'NİN HAYATI.....	9
DOĞUM YERİ, DOĞUM TARİHİ, İSMİ VE NİSBESİ.....	9
AİLESİ VE ÇEVRESİ	9
TAHSİLİ, YETİŞMESİ, İSTANBUL' A GELİŞİ VE VEFÂTI	11
ABDÜLMECÎD SİVÂSÎ'NİN İLMÎ ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	13
İLMÎ ŞAHSİYETİ	13
EDEBÎ ŞAHSİYETİ	15
ESERLERİ.....	16
II. BÖLÜM.....	22
ABDÜLMECÎD SİVÂSÎ'NİN MESNEVÎ SÖZLÜĞÜ	23
ESERİN ADI	23
ESERİN MÜELLİFİ	23
ESERİN NÜSHALARI VE TAVSİFLERİ	23
ÇALIŞMAMIZA ESAS OLAN NÜSHANIN BELİRLENMESİ VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ VE METNİN KURULMASINDA UYGULANAN YÖNTEM....	25
ESERİN YAZILIŞ AMACI	26
TERTİP VE MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ	27
KARMA İNDEKS.....	28
ABDÜLMECÎD SİVÂSÎ'NİN MESNEVÎ SÖZLÜĞÜNÜN METNİ.....	30
LÜGATÇE	121
SONUÇ	128
ÖZET.....	129
SUMMARY	129

ÖNSÖZ

Bu çalışma Abdülmecîd Sivâsî'nin hayatının araştırılması ve bir çok müteber kitaba mürâcaat ederek hazırladığı Mesnevî sözlüğünün tanıtılarak bugünkü harflere aktarılmasından ibarettir. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshalar halinde muhafaza edilen Mesnevî sözlüklerinin gerek edebî, gerekse tarihî açıdan önem arz ettikleri tartışılmaz bir konudur. Zira bu eserler, hem müelliflerinin yaşadığı zamandan çok öncesine, hem de müelliflerinin yaşadığı çağa ait birçok bilgileri barındırmakta ve ba'zı hususların aydınlatılmasına vesîle olmaktadır. Lügatlerde kullanılan dil, üslûp, ıstılah ve benzeri hususlar, yazıldıkları asrın edebî özelliklerinin tespîtinde kaynak teşkil edebilecek durumdadır.

Osmanlılar zamanında sözlük çalışmaları XIV. - XVI. yüzyıllarda yoğunlaşır. Bu sözlükler Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe ya da birkaç dilden oluşmaktadır. XVI. yy.'da, Fars dilinin öğrenilmesi ve Fars edebiyatına vâkıf olma bir kültür zarureti olmuştur. Bilhassa tahsil çağına gelmiş çocuklara önce Farsça öğretilir, daha sonra bu dil yardımıyla Arapça öğretilirdi. Nitekim kısaca Hüsâm-ı Hûyî adıyla ve Muzafferî lakabıyla bilinen, Hüsâmüddin Hasan b. Abdülmü'min-i Hûyî'nin Nasibü'l-fityân'ı, Ahmedî'nin Mirkâtü'l-edeb'i ve Ahmed-i Dâî'nin 'Ukûdü'l-Cevâhir'i Farsça vasıtasıyla Arapça öğrenmek maksadıyla nazmedilmiş Arapça-Farsça ilk sözlüklerdir.

İslâm bilimlerinin merkezi olan medreselerin Arapça'ya verdiği önemle, tasavvufî çevrelerin Farsça'ya verdiği değer, Türk edebiyatının Arapça ve Farsça ile daha sıkı bir münâsebet içinde olmasına yol açmıştır.

Hem Osmanlı Devleti'nde, hem de İslam ülkelerinin bir çoğunda Mesnevî okutup öğretmek için açılmış dersaneler vardı. Bunlardan daha resmî ve önemli olanlarına

Dârü'l-Mesnevî adı verilirdi. İstanbul'da ilk olarak 9 Muharrem 1260 / 30 Ocak 1844'de Murat Molla Dergâhında Dârü'l-Mesnevî açılmış, ilk icâzet merâsiminin yapıldığı gün zamanın Osmanlı padişahı olan Sultan Mecîd de debdebeli bir alayla Dârü'l-Mesnevî'ye gelmiş ve icâzet alanlara kıymetli hediyeler vermiştir. Böylece Mesnevî de, çeşitli ulusal kültürler arasındaki bağlantı noktalarından birisi haline gelmiştir.

Bu çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturan Abdülmecîd Sivâsî, XVI. yy.'ın son yarısı ile XVII. yy.'ın ilk yarısında yaşamış, bir çok kitap telif ederek çevresini aydınlatmaya çalışmış bir bilginidir. Onun eseri olan Mesnevî sözlüğü, bir çok önemli esere mürâcaat edilerek hazırlanmış olması nedeniyle sağlam bilgileri ihtivâ etmektedir.

Bu eserin taşıdığı özellikler ve yukarıda belirtilen mülâhazalar, bizi bu çalışmaya sevkeden önemli sebeplerdir.

Bu çalışma, bir giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında Mesnevî sözlüklerinin yazılış amaçlarından, tertip ve muhtevâ özellikleri ile Mesnevî sözlükleri ve müelliflerinden bahsedilmektedir. Birinci bölümde Abdülmecîd Sivâsî'nin hayatı, edebî ve tasavvufî kişiliği ile eserlerinden sözedilmiş, ikinci bölümde ise Abdülmecîd Sivâsî'nin Mesnevî sözlüğü'nün yazılış amacı, tertip ve muhtevâ özellikleri, ile kaynakları konu edilmiş ve Nûruosmâniye Ktp., 4886 numara ile kayıtlı olan sözlüğün metni bugünkü harflere aktarılarak sunulmuştur. Madde başları Arap harfleri ile belirtilmiş, o dönemde kullanıldığı halde bugün artık kullanılmayan Türkçe kelimeler için de küçük bir sözlük hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu çalışmanın, bütün dikkat ve özene rağmen elbette kusur ve eksiklikleri görülecektir. Okuyucuların ve özellikle konuya vâkıf olan uzman kişilerin yapacakları tenkitler bizi teselli ve teşvik edecektir.

Bu tezi yöneten ve yardımlarını esirgmeden her safhasıyla yakından ilgilenen hocam Yard. Doç. Dr. İbrahim KUNT'a teşekkür etmeyi borç bilirim.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Sesliler: آ, ا, َ, ِ, ِ̄ : ā, َ, ِ̄ : ī, ُ, ُو : ū, َ : a-e, ِ : i, ُ : u, ü

Sessizler:

ء : '	ر : r	ف : f
ب : b	ز : z	ق : "
پ : p	ژ : j	ك : k
ت : t	س : s	گ : g
ث : x	ش : ş	ل : l
ج : c	ص : ~	م : m
چ : ç	ض : [ن : n
ح : q	ط :	و : v
خ : *	ظ :]	ه : h
د : d	ع : ‘	ي : y
ذ : w	غ : %	

Yukarıda belirtilenlerden başka,

a. Arapça tamlamalar cüzleriyle birlikte yazılmış, harf-i ta'rif ile kullanılmış olan kelimelerin başındaki şemsî ve kamerî harflerin okunuşları i'rab durumları göz önünde bulundurularak belirtilmiştir.

b. Ülkemizde tanınan ve herkes tarafından bilinen özel isimler transkripsiyonsuz yazılmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA

Agiş, Fazıl, Türk Edebiyatında Gül ve Bülbül Mesnevîleri ve Abdurrahim Utuzimeni'nin Bülbül ve Gül Mesnevîsi, Konya 1994 (Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Âmire, I-III, İst. 1333/1914

Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, I-III, Ankara 1967-1972

Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul 1983

Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000

Hatîb Rüstem el-Mevlevî, Vesîletü'l-mekâsîd ilâ ahseni'l-merâsîd, Ankara Milli Ktp., Yz. A. 638,

İsmail Paşa el-Bağdâdî, Hediyyetü'l-ârifîn, Esmâü'l-müellifîn ve Âsârü'l-musannifîn (Keşfü'z-zünûn zeyli), Milli Eğitim Basımevi, I-II, İst. 1945-1947

Karatay, Fehmi Ethem, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Türkçe Yazmalar Kataloğu, İst 1966

Kunt, İbrahim, Mesnevî Sözlükleri ve Abdullâtif b. Abdullâh'ın Letâ'ifu'l-lugât'ı, Konya 1996 (Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Ömer Rıza Kehhâle, Mu'cemü'l-mü'ellifîn, I-XV, Beyrut 1957

Seyyid Rıza (Zehr-i mar-zâde), Rıza Tezkiresi, Neşr: M. Sadık Erdağı, Kalkan Matb., Ankara 2002

Seyyid Sâdik-ı Gevherîn, Ferheng-i Lugât ve Ta'birât-ı Mesnevî, I-VI, Tahran 1337 hş./1958

Sultanoğlu, Cesur, Mesnevî Sözlüklerinden Müşkilât-ı Mesnevî (İnceleme-Tercüme-İndeks), Konya 2001 (Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Şâhidî İbrahim Dede, Tuhfe-i Şâhidî, İst. 1275/1859

Şemseddin Sami, Kâmûsü'l-a'lâm, Mihran Matb. İst. 1311/1893

Toparlı, Recep, Abdülmecîd Sivâsî Divanı, Dilek Matb., Sivas 1984

Tuman, Mehmet Nâil, Tuhfe-i Nâilî, Haz.: Kurnaz, Cemal – Tatçı, Mustafa, I-II, Bizim Büro Yay., Ankara 2001

Bu çalışma hazırlanırken sık sık mürâcaat edilen fakat dipnotlarda gösterilmeyen eserler:

Sarı, Mevlüt, el-Mevârid Arapça-Türkçe Lügat, Bahar Yay., İst. 1980

Muhammed Mu'în, Ferheng-i Fârsî, I-VI, Tahran 1371 hş.

Dilçin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1983

KISALTMALAR

age. : adı geçen eser

Yay. : Yayınlayan(lar), Yayınevi

b. : bin

yy. : Yüzyıl

bkz. : bakınız

Yz. : Yazma, yazmalar bölümü

bl. : bölümü

Enst.: Enstitüsü

Haz.: Hazırlayan(lar)

hş. : hicrî şemsî

Hz. : Hazret-i

İst. : İstanbul

Ktp. : Kütüphanesi

Matb. : Matbaası

Nr.: Numara

St. : satır

Sü. : Süleymaniye

tlf. : telif tarihi

Üniv.: Üniversitesi

Vr. : Varak, yaprak

GİRİŞ

MESNEVÎ SÖZLÜKLERİ

Hız. Mevlânâ'nın Mesnevî ismiyle bilinen eserinin, hem edebî, hem de tasavvufî açıdan en önemli klâsiklerden biri olduğu muhakkaktır. Bu nedenle yazıldığı zamandan bugüne kadar sayısız insanı etkilediği de bir gerçektir. Gerek Anadolu, gerekse İnan, Hindistan ve Pakistan sahalarında Mevlânâ'nın etkisinde kalmış ve bu etkinin sonucu olarak eserler telif etmiş kimselerin sayısı, belirlenemeyecek kadar çoktur.

Mesnevî Anadolu'da XV. yy.'da şerhlerle açıklanmaya ve yorumlanmaya başlanmış, bu şekilde bugün de Mesnevî şârihlerine kaynaklık eden bir çok eser meydana getirilmiştir.

Mesnevî'ye yönelik çalışmalar sadece şerhlerle kalmamış, gerek Anadolu'da, gerekse Dünyanın diğer bölgelerinde Mesnevî'nin daha kolay ve daha iyi anlaşılması için bir çok sözlük de hazırlanmıştır.

Bilinen ilk Mesnevî sözlüğü, 934/1527 tarihinden önceki bir tarihte telif edilmiş olan ve yazarı kesin olarak belirlenemeyen Müşkilât-ı Mesnevî isimli eserdir. Bu eserin önemli bir nüshası Mevlânâ Müzesi Ktp. İhtisas Bl., 2042 numarada bulunmaktadır. Gölpınarlı, bu eserin ferağ kaydına dayanarak, bu sözlüğün müellifinin Muhammed b. Yahyâ b. Mü'min b. Yahyâ olduğunu söylemektedir¹. Oysa aynı eserin diğer nüshalarında müellifin ismi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakta, bu eserin bir grup mevlevî derviş tarafından kaleme alındığı belirtilmektedir². Bu eser Cesur Sultanoğlu tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanıp 2001 yılında ilim âlemine tanıtılmıştır³.

Anadolu'da telif edilen diğer bir Mesnevî Sözlüğü, Abdülmecîd Sivâsî'nin, bizim çalışmamızın konusunu da teşkil eden ve ba'zı kaynaklarda Meyâdînü'l-fursân ismiyle

¹ Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, III, 332

² age., II, 110

³ Sultanoğlu, Cesur, Mesnevî Sözlüklerinden Müşkilât-ı Mesnevî (İnceleme-Tercüme-İndeks), Konya 2001

de tanıtılan sözlüğüdür. Bu eser ayrıntılı bir şekilde daha sonra tanıtılacağı için burada ayrıca bilgi verilmeyecektir.

Abdüllâtif b. Abdullâh-i Gucerâtî tarafından Hindistan bölgesinde telif edilen bir diğer Mesnevî sözlüğünün ismi de Letâifu'l-lugât'dır. Eser, Arapça, Farsça, Türkçe, Hintçe ve Süryânice olmak üzere toplam 3325 maddeden oluşmaktadır. Sözlükte bulunan kelime, deyim ve ıstılahlar Farsça îzah edilmiş, sözlük düzenlenirken kelimelerin ilk harfleri bâb, son harfleri fasıl kabul edilmiştir. Müellif tarafından gerekli görülen yerlerde âyet ve hadislere işâret edilmiş, tasavvufî içeriği olan kelimelerin ıstılâhî anlamları açıklanmıştır. Bu eser İbrahim Kunt tarafından 1996 yılında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanıp ilim âlemine duyurulmuştur¹.

Muzhiru'l-işkâl isimli Mesnevî sözlüğü, Şa'bân-zâde Mehmed Muhteşem b. Hurrem tarafından telif edilmiş olup, Mesnevî'de geçen Arapça ve Farsça kelimelerin anlamlarını içermektedir. 2000'e yakın kelime içeren bu sözlükte, "mine'l-ıstılâhât" başlığı altında ba'zı kelimelerin ıstılâhî anlamlarını da bulmak mümkündür. Gramer özelliği bulunan ba'zı maddelerde, kelimelerin anlamları verildikten sonra, kelimelerin gramer tahlilleri de yapılmıştır. Ayrıca Peygamber efendimiz, sahâbe-i kirâm ve bir çok mutasavvıfın başından geçenler anlatılmış, özellikle Mevlânâ'dan ve diğer bâzı şâirlerden şiirler nakledilmiştir².

Muhtasar Letâ'ifu'l-lugât li'l-Mesnevî isimli eser, Abdurrahman b. Osman 'Utizimeni (1754-1834) tarafından telif edilmiş olup, Letâifu'l-lugât'ın bir kısım maddeleri, şâhit beyitleri ve ıstılahları çıkartılarak kısaltılmış şeklidir³.

Ezhâr-ı Mesnevî ve Envâr-ı Ma'nevî isimli Mesnevî sözlüğünün müellifi, Ali'y-yibn-i Muhibbî eş-Şîrâzî'dir. Bu sözlükte, Mesnevî'de bulunan Arapça ve Farsça kelimeler, alfabetik bir şekilde Türkçe'ye çevrilmiştir⁴.

¹ Kunt, İbrahim, Mesnevî Sözlükleri ve Abdüllâtif b. Abdullâh'ın Letâ'ifu'l-lugât'ı, Konya 1996

² Gölpinarlı, Abdülbaki, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, s. 147

³ Ağış, Fazıl, Türk Edebiyatında Gül ve Bülbül Mesnevîleri ve Abdurrahim Utizimeni'nin Bülbül ve Gül Mesnevîsi, s. 58, Konya 1994

⁴ Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zunûn, II, 1588

1952-1975 yılları arasında İran'da Seyyid Sâdık-ı Gevherîn tarafından yayınlanmış olan Ferheng-i Lugât ve Ta'birât-ı Mesnevî-i Mevlevî isimli eser, en kapsamlı Mesnevî sözlüğüdür. 1983 yılında 2. baskısı da yapılmış olan eserde, anlaşılması zor kelime, deyim ve kinâyelerin anlamları Farsça olarak verilmiştir. Bu eserde, kelimelerin Mesnevî'deki beyit numaraları da kaydedilmiştir¹.

Yazarı ve telif tarihi belirlenemeyen başka Mesnevî sözlükleri de bulunmaktadır. Biz bu çalışmada, en önemli görünen Mesnevî sözlüklerini kaydetmeye çalıştık.

MESNEVÎ SÖZLÜKLERİNİN YAZILIŞ AMAÇLARI

Mesnevî sözlükleri genel olarak Hz. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Mesnevî isimli eserinden yararlanmak isteyenlerin, bu eseri daha iyi ve kolay bir şekilde anlayabilmelerine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç, Mesnevî sözlüklerinin sadece bir tanesinde, Abdülmecîd Sivâsî (1564/1639)'nin Mesnevî sözlüğünde (tlf. 1022/1612) açıkça belirtilmiş, diğer Mesnevî lügatlerinde ise îmâ yoluyla anlatılmıştır.

Abdülmecîd Sivâsî eserinin mukaddimesinde, bu kitabı yazmaktaki amacını manzum olarak şöyle dile getirmiştir:

"Maksadım teysîr-i nazm-ı Mesnevîdir tâlibe
Esb-i Mevlânâ'ya bindim eyledim azm-i sefer"²

Diğer Mesnevî lügatlerinin mukaddimelerinde ise, Mevlânâ ve Mesnevî'ye çeşitli övgülerde bulunulması ve sözlükte açıklanan kelimelerin Mesnevî'den seçildiğinin belirtilmesinden dolayı, Mesnevî'nin daha iyi ve daha kolay anlaşılması için telif edildiği anlaşılmaktadır.

Bizzat Mesnevî için hazırlanan sözlükler yanında, Mesnevî'ye rağbeti artırmak gayesiyle Mevlevî tarikatine mensup şahıslar tarafından yazılmış Farsça-Türkçe sözlükler de mevcuttur. Bunlardan ilki, Vesîletü'l-mekâsîd ilâ ahseni'l-merâsîd'dir. Bu eser Hatîb Rüstem el-Mevlevî adlı bir müellif tarafından 903/1498 yılında telif edilmiş

¹ Seyyid Sâdık-ı Gevherîn, Ferheng-i Lugât ve Ta'birât-ı Mesnevî, I-VI, Tahran 1337 hş./1958

² Sivâsî, Abdülmecîd, Mesnevî Sözlüğü, Nûruosmâniye Ktp. , Nr. 4886, vr. 3a

mensur Farsça-Türkçe bir sözlük ve manzûm-mensûr bir gramer kitabıdır. Kısaca Vesîletü'l-mekâsîd adıyla bilinen bu sözlük¹, Mevlevî ailelerin ilim tahsil edecek yaşta olan çocuklarına Farsça öğretmek maksadıyla kaleme alınmıştır. Müellif bu maksadını eserin Farsça mukaddimesinde şu sözlerle ifade etmiştir:

“Mevlevî oğulları Allah’ın yardımıyla Kur’ân’ı ezberledikten sonra onların diğer ilimlerden de yararlanmalarını, ilim öğrenenlerin yolunca önce Arapça kelimeleri öğrenmeye başlamalarını istedim. Arapça öğrenmenin de Farsça olmadan kolay olmayacağını gördüm. Bu risâleyi Farsçayı hiç bilmeyen bir kimsenin Arapça’yı da bilemeyeceğini düşündüğüm için derledim.”²

Diğer bir Mevlevî lûgat müellifi ise Şâhidî İbrahim Dede (875-957/1470-1556)’dir. Mevlevî şeyhlerinden ve Şâhidî mahlâsıyla meşhûr olan müellif, Tuhfe-i Şâhidî (tlf. 921/1515) adlı manzum Farsça-Türkçe sözlüğünü nazmederken, Mesnevî okuyanların ve bilhassa Mevlevîlerin eserinden faydalanmalarını göz önünde bulundurmuş, bir bakıma eserini Mevlevî ailelerin çocukları için telif etmiştir³. Şâhidî, Mesnevî’ye râğbeti artırmak için bu eserden Farsça kelimeler derlemiş ve bunları Türkçe karşılıklarıyla birlikte nazmetmiştir. Müellif bu maksadını şu beyitle ifade etmiştir:

Getürdüm Mesnevî’den çok ğarâib

Ki Ola Mevlevîler ana râğib⁴

Mûsâ el-Mevlevî et-Trablûsî, Tuhfe-i Şâhidî’yi okuyanların Farsça ile birlikte Arapça öğrenmelerine yardımcı olmak amacıyla Ta’rîbü’ş-Şâhidî adıyla manzum Arapça-Türkçe bir sözlük yazmıştır⁵.

¹ Eser için bkz. Kâtip Çelebi, Keşfü’z-zunûn, II, 2010; Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, II, 361; Karatay, Fehmi Ethem, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Türkçe Yazmalar Kataloğu, II, 34

² Hatîb Rüstem el-Mevlevî, Vesîletü'l-mekâsîd, Ankara Milli Ktp., Yz. A. 638, vr. 1b

³ Müellif ve eser için bkz. Kâtip Çelebi, Keşfü’z-zunûn, II, 1505; Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, I, 92; Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik, 132-140

⁴ Şâhidî İbrahim Dede, Tuhfe-i Şâhidî, 6

⁵ Ta’rîbü’ş-Şâhidî’nin bir nüshası İst. Sü. Ktp. Bağdatlı Vehbi Bl., nr. 1996’da mevcuttur.

MESNEVÎ SÖZLÜKLERİNİN

TERTİP ÖZELLİKLERİ VE DİLLERİ

Mesnevî sözlükleri farklı tertip özelliklerine sahiptir. En önemli Mesnevî sözlüklerinin tertip özellikleri şöylece sıralanabilir:

Abdüllâtif b. Abdullah'ın Letâifu'l-lugât (ve ayrı bir sözlük olarak kabul edersek Muhtasar Letâifu'l-lugât) ve Şa'ban-zâde Mehmed Muhteşem b. Hurrem'in Muzhiru'l-işkâl isimli eserleri, kelimelerin ilk harfleri bab, son harfleri fasıl kabul edilerek hazırlanmış, bab ve fasıllar başlıklarla belirtilmiştir. Letâifu'l-lugât'da bulunan maddelerin hangi dil ve dillerde olduğu çeşitli rumuzlarla belirtilirken, Muzhiru'l-işkâl'de belirtilmemiştir. Her iki lügatte de hareke kayıtları genellikle yazılmıştır. Letâifu'l-lugât'da kelimelerin anlamları verildikten sonra, varsa ıstılâhî anlamları belirtilmiştir. Muzhiru'l-işkâl isimli eserde ise ıstılah olarak belirlenen Farsça kelimelerin anlamları “mine'l-ıstılâhât” ya da “mine'l-ıstılâhâti'l-'acem” başlıkları altında, fasılların sonlarındaki kısımlarda belirtilmiştir. Her iki lügatte de alıntı yapılan kaynaklar belirtilmemiştir. Her iki lügat de genellikle Farsça, çok az da olsa Arapça açıklamalı sözlüklerdir.

Bu çalışmada konu edinilen Abdülmecîd Sivâsî'nin Mesnevî sözlüğünde kelimelerin ilk harfleri fasıl olarak kabul edilmiş, ilk harfin harekesi bab olarak belirlenmiştir. Alıntı yapılan bütün kaynaklar çeşitli rumuzlarla gösterilmiştir. Hareke kayıtları gerekli görülen yerlerde gösterilmiş, Arapça'da bulunmayan p, ç, j, g harflerinin, Arapça'da bulunan b, c, z, k harfleriyle karıştırılmaması için örneğin p yerine “bi'l-bâ'i'l-'acemî” gibi Arapça ibârelerle harfler belirlenmeye çalışılmıştır. Türkçe açıklamalı bir sözlüktür.

Bir grup Mevlevî tarafından çeşitli sözlükler araştırılarak kaleme alınan bir Mesnevî lügati olan Müşkilât-ı Mesnevî isimli eserde, ilk harfler fasıl, son harfler bab olarak kabul edilmiş, birinci kısım tamamen Arapça kelimelere, ikinci kısım Farsça ve Pehlevîce kelimelere ayrılmış, bu kısımlar başlıklarla belirlenmiştir. Maddelere kaynak gösterilmemiş, hareke kayıtları müstensihler tarafından ilk harflerinin harekelenmesi

yöntemiyle belirtilmeye çalışılmıştır.

Seyyid Sâdık-ı Gevherîn'in 1943 yılında hazırladığı Ferheng-i Lügât ve Ta'bîrât-ı Mesnevî isimli eser ise, alfabe sırasına göre tertip edilmiştir. Farsça açıklamalı bir sözlüktür.

I. BÖLÜM

ABDÜLMECİD SIVÂSÎ'NİN HAYATI

DOĞUM YERİ, DOĞUM TARİHİ, İSMİ VE NİSBESİ

Abdülmeçîd Sivâsî 971/1563 târihinde Zile¹'de doğmuştur². Müellifimizin tam adı Ebü'l-Hayr Mecdü'd-Dîn Abdülmeçîd b. Muharrem b. Ebü'l-Berakât Muhammed b. Arif Hasan ez-Zilî es-Sivâsî el-Hanefî'dir. Zile'de doğmuş olmasına rağmen, "Zilî" nisbesinden çok "Sivâsî" nisbesiyle meşhur olmuştur. Bu nisbeyle anılması, şöhretinin Zile'den daha çok, Sivas'a yerleşmesinden sonra artmasına bağlanabilir³.

Sivâsî'nin ismi Abdülmeçîd, künyesi Ebü'l-hayr, lâkabı Mecdü'd-dîn'dir. Şiirlerinde genellikle Şeyhî mahlâsını kullanmıştır⁴.

AİLESİ VE ÇEVRESİ

Abdülmeçîd Sivâsî'nin babası, Ebü'l-Leys eş-Şeyh Muharrem b. Ebi'l-Berekât Muhammed ez-Zilî'dir. Horasan'dan gelip Zile'ye yerleşen Ebu'l-Berekât Muhammed b. Hacı İlyas'ın dört oğlundan en büyüğü olan bu zât, Halveti büyüklerinden Abdülmeçîd Şirvânî (ö.971/1563)'nin talebesi ve halîfesidir⁵.

Abdülmeçîd Sivâsî'nin babası olan Muharrem Efendi âlim, fazıl, muttaki bir zât olup, dünyâdan göçtüğünde, kitâbtan başka tereke bırakmamıştır. 1000/1591 târihinde Zile'de vefat etmiştir⁶.

¹ Zile o dönemde Sivas ilinin Tokat sancağına bağlı olan bir kasaba idi. Şu anda Tokat'ın bir ilçesi durumundadır. Daha geniş bilgi için bkz. Şemseddin Sami, Kâmûsü'l-a'lâm, II, 2444;

² Ömer Rıza Kehhâle, Mu'cemü'l-mü'ellifîn, VI, 170; Tuman, Mehmed Nâil, Tuhfe-i Nâilî, II, 518-519

³ Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmeçîd Sivâsî, 40

⁴ age., 40

⁵ Bursalı Mehmet Tâhir, Osmanlı Müellifleri, I, 393

⁶ Bursalı Mehmet Tâhir, Osmanlı Müellifleri, I, 393

Bir çok konuda faydalı eserler te'lif eden Muharrem Efendi'nin eserlerini burada zikretmeye gerek görülmemiştir ama Abdülmecîd Sivâsî'nin ilk tahsilini ondan almış olduğu çok açıktır¹.

“Abdülmecîd Sivâsî *Bidâ'atü'l-Vâizîn* ve *Lugat-ı Mesnevî* adlı eserlerinde kendisinden büyük ve müderris olan Feyzullâh isminde bir kardeşinin olduğundan, Recep Sivâsî de *Necmü'l-Hüdâ'da* Abdülmecîd Sivâsî'nin Feyzullâh Efendi'den başka Zile'de bir camide görev yapan Abdülkerîm ve henüz tahsil görmekte olan Abdurrezzâk isimli iki kardeşinin olduğundan bahsederler. Abdülmecîd Sivâsî'nin bu erkek kardeşlerinden başka bir de Safâ isimli kız kardeşi vardır ki, bu kadın Abdül'ehad Nûrî (ö.1003/1594)'nin annesi olup, kocasının vefat etmesi üzerine Abdülmecîd Sivâsî'nin himayesinde evlâtları Abdülehad Nûrî, Abdussamed Efendi ve Kâmil Ağa ile birlikte İstanbul'a hicret etmişlerdir.”²

Abdülmecîd Sivâsî'nin eşi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız gibi, birden fazla evlilik yapıp yapmadığı hususunda da kesin bir bilgi elde edemedik.

“Abdülmecîd Sivâsî'nin tesbit edebildiğimiz kadarıyla biri erkek dört çocuğu olmuştur. Bunlardan erkek olan, Abdülbâki Efendi (ö. 1129/1716)'dir. Diğer çocukları ise kız olup, en küçüğü; Râziye, ortanca kızı; Safiyye, büyük kızı ise; Âlime Hâtun'dur. Hüseyin Vassâf, Sivâsî'nin kızlarından birini 1033/1623 târihinde Abdülehad Nûrî ile evlendirdiğini nakletmekte ancak evliliğin bu kızlardan hangisiyle olduğunu belirtmemektedir.”³

Abdülmecîd Sivâsî ile ilgili olarak buraya kadar bahsedilen hususlar şunu açıkça gösteriyor: Abdülmecîd Sivâsî gerek doğum yeri, gerek Halvetî şeyh ve halîfelerinden oluşan, ilim, irfan ve takvâsıyla temâyüz etmiş ailesi, gerekse sosyal çevresi itibarıyla kendisinin iyi bir şekilde yetişmesine uygun bir ortam içinde

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî, 41-42

² Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî, 42

³ Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî, 42-43

doğup büyümüştür.

TAHSİLİ, YETİŞMESİ, İSTANBUL'A GELİŞİ VE VEFÂTI

Abdülmeccîd Sivâsî'nin doğup büyüdüğü çevrenin ilim ve irfan yönünden oldukça verimli ve doyurucu olmasının onun küçük yaştan itibaren düzenli bir eğitim görmesine de imkân hazırladığını söyleyebiliriz.

Nitekim kaynakların ifâde ettiğine göre yedi yaşına geldiğinde Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen Abdülmeccîd, bulûğa erince babasından Arapça ilimleri tahsil etmeye başlamış, kısa zamanda talebeler arasında temâyüz etmiştir. Daha sonra amcası Şemseddîn Sivâsî'den zâhirî ilimleri öğrenen Abdülmeccîd Sivâsî, yine kısa zamanda Arapça, Farsça gibi âlet ilimleriyle, fıkıh, tefsir ve hadîs ilimlerinde ulemâyı kışkırtan yüksek derecede ilim sahibi birisi olmuştur¹.

Fars dilinde elde ettiği seviye lugatçiler ve şâirleri hayran bırakmıştı. Gerçekten de Lugat-ı Mesnevî adlı eseri onun bu husustaki kudretini göstermektedir.

Tasavvufî hayâta yönelmeden önce zahirî ilimleri teknil eden Abdülmeccîd Sivâsî tasavvufa yöneldikten sonra da amcası ve şeyhi olan Şemseddîn Sivâsî'nin terbiyesinde batınî ilimlerde ilerleyerek yüksek derece sahibi olmuştur.

Manevî ilimlerde de hocası ve şeyhi olan Şemseddîn Sivâsî onda gördüğü kemâlattan sonra "bizi bi't-temâm yağmaladın ve nasb-ı 'aynım oldun" demek suretiyle, onun bâtinî ilimlerde de ilerlemiş olduğuna işaret etmiştir.

III. Murat (982-1003/1574-1595), III. Mehmed (1003-1012/1595-1603), I. Ahmed (1012-1026/1603-1617), I. Mustafa (Üç ay), II. Osman (1027-1031/1618-1622) ve IV. Murat (1032-1049/1623-1640) dönemlerinde ilim ve irfânıyla büyük bir nüfûza sahip olan Abdülmeccîd Sivâsî'yi, bu padişahların da ilgi ve hürmet gösterdiği bir şahsiyet

¹ Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmeccîd Sivâsî, 44

olarak görüyoruz.

“III. Mehmed, Abdülmecîd Sivâsî'nin ilim ve irfânından faydalanabilmek için onu İstanbul'a çağırmiş, teklifin kabul edilip Sivâsî'nin İstanbul'a gelmesinden sonra onu Ayasofya Câmii'nin vâizliğine tâyin etmiş ve hattâ vaazlarına iştirâk etmiştir.”¹

Hülâsa onun bütün ömrü, çocukluğundan ölümüne kadar öğrenme ve öğretmeyle geçmiştir.

Abdülmecîd Sivâsî, yetmiş sekiz yıllık hareketli ve bereketli bir ömürden sonra, kaynakların ittifakla kaydettiği hicrî 1049 Cemâziye'l-âhir, mîlâdî 1639 Ekim ayında İstanbul'da vefât etmiştir. Vefâtından sonra Eyüp Nişancı'sında Nişancı Câmii civârında, kendisine ait evin bahçesine defnedilmiştir².

¹ Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî, 70

² Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, I, 50; Tuman, Mehmet Nâil, Tuhfe-i Nâilî, II, 518-519

ABDÜLMECÎD SIVÂSÎ'NİN İLMÎ ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

İLMÎ ŞAHSİYETİ

Abdülmeçîd Sivâsî'nin yaşadığı dönemde Osmanlı Devleti siyâsî, askerî ve idarî bakımdan olduğu kadar ilmî bakımdan da duraklamanın içine girmiştir. Buna rağmen çeşitli ilim dallarında eser kaleme alan müellifler yetişmekte olup henüz ilmî hayât canlılığını tamamıyla yitirmemiştir.

Böyle bir devirde ilmî hayâtın canlılığını sürdürmesi adına değerli katkıları olduğunu, yazmış olduğu eserleriyle ortaya koyan Abdülmeçîd Sivâsî, dönemin kıymetli âlimlerinden ve velûd yazarlarından biridir.

Hayatının ilk otuz yılını çeşitli ilimleri öğrenmekle geçirerek kendini yetiştiren Abdülmeçîd Sivâsî, tasavvufa yöneldikten sonra da bu ilimlerle olan meşguliyetini kesmemiştir.

İlmî hayâtın duraklamaya başladığı bir devirde tasavvuf, tefsir, hadîs, kelâm, akâid, Arapça ve Farsça sarf, nahiv bilgisi branşlarında kalem oynatan ve bu sahalarda yirmiden fazla eser yazan müellifimizin yazmış olduğu eserler ve İstanbul'un önemli camilerinde vermiş olduğu vaazlara gösterilen teveccüh, onun ilmî kudretini göstermeye kâfi deliller olarak gösterilebilir.

Eserlerini Türkçe, Arapça ve Farsça olarak kaleme alan müellifimizin bu dilleri kullanmadaki kudreti, onun ilmî kapasitesini aksettiren önemli bir diğer hususiyettir.

Müellifimizin eserlerini tetkik ettiğimizde onun gerek kendi döneminde gerekse kendinden önce yaşamış, sahasında yetkili âlimlerin, te'lîfât ve tasnîfâtını gözden geçirip onlardan istifâde ettiğini görmek mümkündür. Nitekim onun Mesnevî sözlüğünde kullandığı "aldığım gibi sattım"¹ şeklindeki ifâdeleri hem ilme verdiği önemi, hem de alıntı yaptığı kaynaklara olan saygısını

¹ Bkz. Bu çalışma, metin kısmı, vr. 64b

göstermektedir.

Onun insanların maslahatı için faydalı gördüğü hususlarda telif ve tasnif eserler vermesi yanında, tercüme eserler de hazırlaması, ilmî gururdan uzak, samîmi bir yazar olduğunu göstermektedir.

EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Şiirlerinde Şeyhî mahlasını kullanan Abdülmecîd Sivâsî'ye Dîvân sahibi bir şâir olmasına rağmen, ne edebiyat tarihçileri ne de tezkire yazarları (Rıza Tezkiresi¹ hariç) eserlerinde yer vermişlerdir. Bunun sebebi bizce onun edebî yönden hiç önemsenmeyecek bir şahsiyet olmasından dolayı değildir. Belki dönemindeki bâzı şâirlerden farklı olarak şiiri sırf sanat telakki etmemiş olması ve şiirlerinin hemen hepsinin tasavvufî muhtevalı olması yâni tekke şiirini yansıtmışından dolayı olmuştur.

Abdülmecîd Sivâsî şiiri sanat için değil, halkın dînî, içtimaî ve ruhî eğitimi için bir vâsıta olarak kullanmıştır. Düşünce ve fikirlerini okuyucuya sâde bir tarzda ve samimî bir şekilde ifâde etme ve aktarma gayretinde olan müellifimiz, çoğunluğu Türkçe olmakla beraber, az da olsa Arapça ve Farsça şiirler de kaleme almıştır.

“O, Dîvân'ında yalnızca gazel nazım türünü kullanmıştır. Şiirlerinde aruz veznini kullanan şâirimizin bu hususta pek fazla başarı sağladığı söylenemez. Arapça, Farsça kelimelerde yapılmayacak yerlerde imâle ve zihaf lar yapmış, Türkçe kelimelerde ise insanın kulağını tırmalayacak şekilde imâlelerden çekinmemiştir. Bundan dolayı da şiirleri aruz hatalarıyla doludur. Hatta aruz hatâsı bulunmayan şiiri ise hemen hemen yok gibidir.”²

“Onun şiirlerinin özelliği didaktik ve okuyucuları kendisine çekecek bir şekilde samîmi yazılmış olmasıdır. Abdülmecîd Sivâsî'nin bir tarikat şeyhi olduğunu düşündüğümüzde bu tavrın çok tabîî olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.”³

¹ Seyyid Rızâ, Rızâ Tezkiresi, 52

² Toparlı, Recep, Abdülmecîd Sivâsî Divanı, Dilek Matb., Sivas 1984, s. 10-11

³ Gündoğdu, Cengiz, Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî,

ESERLERİ

Abdülmeçîd Sivâsî'nin bütün eserleri ve bunların mevcut nüshaları hakkında kesin bir rakam söylemek mümkün görünmemektedir. Zîrâ onun eserlerinden bahseden hemen bütün kaynaklarda Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere yirmiden fazla eseri olduğundan söz edilmekte, ancak verilen eserlerin isim listeleri birbirini tutmadığı gibi bu kaynaklarda yirmiden az eser adı yer almaktadır.

Ancak bu kaynaklarda zikredilen eserler arasında adı geçen bâzı risaleler, birkaç varaktan ibaret olduğundan, bunları müstakil birer eser olarak kabul ve zikretmek mümkün değildir.

Diğer taraftan verilen eser isim listeleri farklı sayılardan oluştuğu gibi, bazen eserlerin isimleri birbirini tutmamakta, bazen de bir eser değişik isimlerle verilmektedir. Bunlar yanında Abdülmeçîd Sivâsî'ye ait olmadığı hâlde ona nispet edilen eserler de bazı kaynaklarda yer almaktadır.

Abdülmeçîd Sivâsî'nin kaynaklarda isimleri geçen veya isimlerinden hiç bahsedilmemiş olan eserlerinden 20 tanesi ve muhtelif nüshaları tespit edilmiş, bunlar dışında çoğunun risale tarzında olduğu zannedilen birçok eseri maalesef bulunamamıştır.

Bu bölümde Abdülmeçîd Sivâsî'nin tesbit edebilebilmiş, muhtelif konularda yazılmış, bütünü yazma olan eserlerini zikredip, haklarında bilgi vermeye çalışacağız.

I- Tefsîr-i Süre-i Fâtiqa

Fatiha sûresinin tasavvufî tefsiri olan bu eserin ismi Hediyyetü'l-Ârifin¹ ve Osmanlı Müellifleri² dışında müellifimizin eserlerinden bahseden kaynaklarda yer

¹ İsmail Paşa el-Bağdâdî, Hediyyetü'l-ârifin, I, 62

² Bursalı Mehmet Tâhir, Osmanlı Müellifleri, I, 50

almamaktadır. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan nr. 300/2’de kayıtlıdır.

2- Bidā‘atü’l-Vâi]în

Önceleri kırk hadis tarzında düşünölmüş olan bu esere müellif daha sonra 20 hadis daha eklemiştir. Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 1032/2’de kayıtlıdır.

3- Le |ā’ifü’l-Ezhār ve Lewâiwü’l Exmār

Toplumdaki rüşvet, cehâlet, riyâ gibi kötü ahlâkların taklîdî îmânın birer netîcesi olduğuna dikkat çeken eserde, bu ve bunun gibi kötü huylardan kurtulmanın yolları gösterilmiştir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 255’de kayıtlıdır.

4- Mix"âlü’l-"ulüb

Tasavvuf ilmiyle ilgili bir eserdir. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Ktp., TY., nr. 2311’de kayıtlıdır.

5-Mi’yâr-ı Tarî"

Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan ve tasavvufî konulardan bahseden bir eserdir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 300/3’de kayıtlıdır.

6- Dürer-i A"â’id ve Gurer-i Külli Sâlikîn ve Kâ’id

Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan bu eser akâid, kelâm, tasavvuf ve îtikadi mezheplerle alâkalı bilgileri ihtivâ etmektedir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 300/1’de kayıtlıdır.

7- Me"âsîd-ı Envâr-ı Gaybiyye ve Mesâ'id-i Ervâh-ı Tayyibe ve 'Ayniyye

Yâr Ali b. Siyavûş b. Avren Divriği (ö.812/1409)'nin Farsça olarak kaleme aldığı Kitâbu'l-Makâsîd'ın-Nâciye fi'l-Mebdei ve'l Me'aşi ve'l-Meâd adlı eserinin Sivâsî tarafından yapılan Türkçe tercüme ve şerhidir. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Ktp., TY., 2233'de bulunmaktadır.

8- Kazâ ve Kader Risâlesi

Adından da anlaşılacağı üzere Kazâ ve kader konularından bahsedilen bir eserdir. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Ktp., TY., 1903'de bulunmaktadır.

9- Fir'avn İmânına Dâir Risâle

Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 294/5'de kayıtlıdır.

10- Şerq-i Mexnevî

Abdülmecid Sivâsî'nin en meşhûr eserlerinden biri olup, onun eserlerinden bahseden kaynakların hemen hepsinde ismi zikredilmektedir. Mevlânâ'nın Mesnevî'sine yapılan şerhlerin ilklerindedir. Mesnevî'nin birinci cildinin ortalarındaki "Arslanın kuyuya bakması ve kendisiyle tavşanın akislerini görmesi" başlıklı hikâyenin ortalarında kalmıştır. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Antalya/Tekelioğlu, nr. 391'de kayıtlıdır.

11- Şerq-i Cezîre-i Mexnevî

XVI. yüzyılın ünlü Mevlevî şâirlerinden biri olan Yenicevardarlı Yusuf Sîne-çâk

(ö.953/1546)'ın Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden 366 beyit seçerek meydana getirdiği *Cezîre-i Mesnevî*'nin şerhidir¹. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2453'de kayıtlıdır.

12- Şerq-i Kasîde-i Mîmiyye

Abdülmeçîd Sivâsî bu eserini, kendisinden Mevlânâ'ya ait beyitleri şerhetmesini isteyen muhiblerin ısrârı üzerine kaleme almıştır². Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 300/4'de kayıtlıdır.

13- Müşkilât-ı Mexnevî

Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde geçen müşkil ve muğlak kelimeleri açıklamak için yazılan bu eserde metot olarak önce muğlak kelimeler son harflerine göre bablara ayrılmış, bu bablar da kelimenin ilk harfine göre alfabetik sıra üzerine fasıllara ayrılarak yirmisekiz fasılda tamamlanmıştır. Her fasılda önce Arapça sonra Farsça lafızlar harf sırasına göre şerh edilmiştir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1491'de kayıtlıdır.

14- Lü%at-i Mexnevî

Abdülmeçîd Sivâsî'nin Farsça gramer kaideleri ve Farsça kelimelerin lügatına dâir hazırladığı bir eserdir. Bu eserin çeşitli nüshalarında çeşitli isimleri bulunmaktadır. İki nüshası bulunmaktadır: Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 3935/1'de kayıtlıdır. Diğer nüshası Nûruosmâniye Ktp., nr. 4886'da kayıtlıdır. Ana konumuz bu

¹ Bursalı Mehmet Tâhir, Osmanlı Müellifleri, I, 50

² İsmail Paşa el-Bağdâdî, Hediyyetü'l-ârifin, I, 62

eserin incelenmesi olduğu için ayrıntılara daha sonra değinilecektir.

15- ‘İddetü’l-Müste‘iddîn

Arapça sarf ilmine dâir yazmış olduğu eseridir. Tek nüshası Süleymaniye Ktp., Kasıdecı-zâde, nr. 731/2’de kayıtlıdır.

16- Dîvân

Türkçenin yanında Arapça ve Farsça şiirler de yazabilen Abdülmecîd Sivâsî şiirlerinde yalnızca gazel nâzım türünü kullanmıştır. Şiirlerinden bazıları onun bütün eserlerinde dağınık halde gözüke de bunlardan birçoğunu Dîvân’ında toplanmıştır. Şiirlerinin teması tasavvufî ve dînî mâhiyettedir. Bir nüshası Süleymâniye Ktp., Lala İsmâil, nr. 453/1’de, diğer bir nüshası İstanbul Üniversitesi KTP., TY., nr. 510’da kayıtlıdır.

17- Kasıde fî Medqi’n-Nebî ‘Aleyhi’s-selâm

Hz. Peygamber’i medhe dâir yazmış olduğu kasıdedir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2755/4’de kayıtlıdır.

18- Şerq-i Qilye-i Rasûl (Tel*İsü ha~â’i~i’n-Nebî)

Qilye-i Maqbûb-ı Hüdâ adlı eserin tercümesidir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 3935/1’de kayıtlıdır.

19- Na~içat-nāme (Pend-nāme)

İmâm-ı A‘zam’ın İmâm Ebû Yusuf’a yaptığı nasihatlerin tercümesinden oluşan küçük bir risâledir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Murad Buhârî, nr. 326/4’de kayıtlıdır.

20- Kasîde-i ‘Abdülmeçîd Sivâsî

Abdülmeçîd Sivâsî’nin Şam’da 1011/1602 senesinde Hazret-i Yahyâ’nın türbesi civârında, zâhir ulemasından birinin Sûfiler tâifesini inkâr etmesi üzerine ona cevâben Arapça olarak kaleme aldığı kasîdesidir. Bir nüshası Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2077/5’de kayıtlıdır.

II. BÖLÜM

ABDÜLMECİD SİVÂSÎ'NİN MESNEVÎ SÖZLÜĞÜ

ESERİN ADI

Bu çalışmaya konu olan eserin adı, eserin metninde yazar tarafından zikredilmemiştir. Nûruosmâniye Kütüphânesinde bulunan nüshanın baş tarafındaki boş sayfalardan birine başkaları tarafından “Meyâdînü'l-fursân li-Sivâsî” ibâresi yazılmıştır. Süleymâniye Ktp. Âşir Efendi Bölümündeki nüshanın hem fiş kaydında ve hem de eserin ilk yaprağında kitabın adı “Lügat-ı Mesnevî” olarak geçmektedir. Bu nüshada “Meyâdînü'l-fursân” ibâresi bulunmamaktadır. Eserin isminin kimin tarafından konulduğu ve hattâ bu şekilde olup olmadığı kesin olarak belli olmadığı için bu çalışmanın adı “Abdülmeçîd Sivâsî'nin Mesnevî Sözlüğü” olarak belirlenmiştir.

ESERİN MÜELLİFİ

Çalışmamıza konu olan eserin müellifi, eserinin baş kısmında, Arapça olarak kaleme aldığı hamdele ve salveleden hemen sonra kendi ismini şu şekilde belirtmektedir (vr. 2a):

“Ve ba'dü zâlik bu dest nefsi emmârede esîr ve seng-i hevâ ile cerîh ü kesîr
sâha-i tâatde piyâde ve zîr-i kademde fütâde **Abdülmeçîd el-mülâkkab bi-Şeyhî bin
Ebi'l-Leys Muharremü'z-Zeylî...**”

ESERİN NÜSHALARI VE TAVSİFLERİ

Abdülmeçîd Sivâsî'nin Mesnevî Sözlüğünün iki nüshası tespit edilebilmiştir. Bu nüshaların hiç birinde müellif hattı olduğuna dâir herhangi bir ibâyeye rastlanamamıştır. Müstensih isimleri de bulunmamaktadır.

1. Nüsha:

Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi Bölümü, nr. 3935/1’de kayıtlı bulunan nüsha, 250 X 150 ve 195 X 85 mm. ebatlarında, 71 vr., her sayfada 15 satırlı, suyu filigranlı kağıda tâlik hattıyla ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Sözbaşları ve diğer işaretler surhla belirtilmiştir. Cildi miklebli, yıpranmış, kırmızı renklidir. Eserin sonunda yer alan müstensih kaydında istinsah tarihi 1021/1612 olarak belirtilmiş, müstensih kendi ismini zikretmemiştir. Eserde Mustafa Âşir’in 1161/1748 tarihli vakıf mührü ve Mustafa b. Ali’ye âit mülkiyet kaydı vardır.

2. Nüsha:

Nûruosmâniye Kütüphanesi, nr. 4886’da bulunan nüsha, 280 X 185 ve 140 X 92 mm. ebatlarında, 64 vr., baştaki Farsça dilbilgisi kısmı 13 satır, sonraki sözlük kısmı 15 satır olarak düzenlenmiş, beyaz kâğıda siyah mürekkeple ve tâlik hatla yazılmıştır. Başlıklar ve diğer işaretler surhla yazılmıştır. Kapakları ebrûlu kartonla ciltlenmiş olup, sırtı kahverengi meşin ciltlidir. Müstensihi belli değildir. İstinsah tarihi vr. 64b’de Türkçe olarak “bin yirmi iki şevvâl evâyilinde” şeklinde belirtilmiştir. Bu tarih muhtemelen müstensih tarafından yazılmış olmakla birlikte, yazılmasının unutulduğu ve sonradan eklendiği çok bellidir, zîrâ bu tarihin yazıldığı alan çerçeve içine alınmıştır. Vr. 1a’da Lâtîf b. İbrâhim’in mülkiyet mührü ve kitabın vakfedildiğine dâir bir yazı bulunmaktadır. Eserde, satır aralarına ve sayfa kenarlarına eklenmiş çok sayıda açıklama bulunmaktadır.

ÇALIŞMAMIZA ESAS OLAN NÜSHANIN BELİRLENMESİ VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ VE METNİN KURULMASINDA UYGULANAN YÖNTEM

Nûruosmâniye Kütüphanesindeki nüshanın istinsah tarihinin sonradan eklendiğinin çok belirgin oluşu, müstensih isminin bulunmayışı ve satır araları ile sayfa kenarlarına çok fazla açıklama eklenmesi, bizde bu nüshanın müellif hattı olmasının daha muhtemel olduğu yönünde bir kanaat oluşturmuştur. Kanaatimizce müellif hattı olmasa bile, en azından müellif tarafından görülüp incelenmiş ve müellif tarafından çeşitli eklemeler yapılmıştır. Bu nedenlerle, bu çalışmaya esas nüsha olarak Nûruosmâniye Kütüphanesi nr. 4886’da bulunan nüsha tercih edilmiştir.

Nüshada görülen imlâ özellikleri, yazıldığı dönemin imlâ üslûbunu yansıtmaktadır. Nüshanın imlâ özellikleri genel olarak şu şekildedir:

1- پ, ژ, چ gibi üç noktalı harfler bazen üç noktalı olarak, bazen de tek noktalı olarak yazılmışlardır. گ harfi de bazen ك şeklinde yazılmıştır. Bu harflerin birbirleriyle karıştırılmaması için, örneğin پ yerine ب harfi yazıldığında, açıklama kısmına “bi’l-bâ’i’l-‘acemî” ifâdesi eklenmiştir. Metin kurulurken, tarafımızdan harfler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek duyulmamıştır.

2- Dilbilgisi kısmında gramerle ilgili olan ve çok kullanılan “mâ-kabl”, “mâ-ba’d”, “meftûha”, “meksûre”, “mazmûme” gibi ifâdeler her zaman bu tür Arapça kelimelerle kullanılmışlardır. (vr. 3a ve bir çok yerde)

3- O dönemin Türkçe’sinde kullanılan fakat bugün kullanılmayan ba’zı Türkçe kelimeler, maddeleri anlamlandırırken müellif tarafından kullanılmıştır. Bu tür kelimelerin kuralları oturmuş yazılma şekilleri yoktur. Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan çeşitli tarama sözlükleri kullanılarak bu kelimeler için ayrı bir lügatçe oluşturulmuş ve metnin sonunda verilmiştir.

4- Sözlükte açıklanan kelimelerin hepsi Mesnevî’de kullanılan fiillerdir, yani bu

sözlük bir bakıma Mesnevî fiilleri sözlüğüdür. Müellif bu fiillerin anlamlarını verdikten sonra, gerekli gördüğü yerlerde o Farsça fiilin eş anlamlısı olan Arapça kelimeyi de kullanarak okuyucu tarafından tam bir anlamın oluşmasını hedeflemiştir.

5- Satır aralarına ve sayfa kenarlarındaki boşluklara yazılmış çok fazla açıklama bulunmaktadır. Bunlar incelendiğinde, büyük bir kısmının o kelimenin açıklamasının genişletilmesi için yapıldığı görülür, bir kısmında ise ekleme bittikten sonra “sahha” ifâdesi göze çarpmaktadır. Biz, “sahha” ifâdesinin bulunduğu kısımları metne dâhil ettik, diğer ekleme kısımları metne dâhil etmedik.

6- Açıklanan bir çok fiilin muzârî kökü de müellif tarafından belirlenmiştir. Bu belirleme, geniş zamanın üçüncü tekil şahsı esas alınarak yapılmıştır. Biz de metinde bu kökleri aynen gösterdik.

7- Müellif, bir çok lügate mürâcaat ile sözlüğünü hazırlamış olduğundan, ba‘zı rumuzlarla hangi kelimenin hangi sözlükten alındığını bütün maddelerde belirtmiştir. Biz metni hazırlarken alıntı referansını bir cümle olarak kullandığı yerler dışında, bu referansları göstermedik.

ESERİN YAZILIŞ AMACI

Bu Mesnevî sözlüğü, Mesnevî'nin daha kolay anlaşılması için, Abdülmecîd Sivâsî'nin ağabeyi Feyzullah Efendi tarafından gelen bu tür bir sözlük hazırlaması ricâsına binâen hazırlanmıştır. Bu ricâ eserde şu şekilde ifâde edilir (vr. 2a):

“Abdülmecîd el-mülâkkab bi-Şeyhî bin ebi'l-Leys Muharrem ez-Zîlî'ye birâder-i ekberi Feyzullah üfîza 'aleyhi Feyzu'llah Mesnevî istihrâcına âsân olmağa müştekkât-ı Fursı tavzîh eyle dimeğin ve killet-i bizâama feyz-i Hak ğâlib...”

Müellif Mesnevî okuyanların kolay anlamaları için bu eseri yazdığını şu cümleyle ifade etmiştir: (vr. 3a)

“Maksadım teysîr-i nazm-ı Mesnevîdir tâlibe

Esb-i Mevlânâ'ya bindim eyledim ‘azm-i sefer”

TERTİP VE MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ

Eser, Arapça olarak kaleme alınmış hamdele ve salvele bahsini ihtivâ eden bir mukaddime ile başlar. Bir sayfa kadar devam eden bu mukaddimededen sonra Türkçe olarak eserin yazılma sebebi ve hangi eserlere mürâcaatla kaleme alındığından bahsedilir. Vr. 2b'nin son kısmında müellif eserini okuyanlara duâ eder ve onlardan duâ beklediğini belirtir. Daha sonra, içinde bu eseri ne sebeple yazdığını söylediği yedi beyitlik bir şiir bulunmaktadır. Bu şiir Remel bahrinde, Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün vezniyle yazılmıştır. Vr. 3a'nın ortalarında gramer bilgileri vermeye başlanır ve vr. 16a'nın sonlarına kadar Farsça temel gramer bilgisi verilir. Buradan îtibâren eserin sonuna kadar her bir kelime için sırasıyla, açıklanacak fiil, alıntı yapılan kaynağa ait rumuz, fiilin anlamı, eşanlamlı fiiller ve o fiilin muzârî kökü verilir. Vr. 64b'de bitiş kaydı, yazım işinin bitirilme tarihi verilerek eser nihâyetlenir.

Eseri oluşturan kelimeler Farsça'dır. Bu kelimeler genellikle Türkçe kelimelerle ve az da olsa Arapça kelimelerle açıklanmıştır. Kelimelerin alıntı yapıldığı farklı sözlüklerdeki farklı anlamları da rumuzlarla hangi sözlükten alındığı ifade edilerek belirtilmiştir.

KARMA İNDEKS

<p>Abdullâtif b. Abdullâh V, 3</p> <p>Abdurrahim Utızimeni V, 3</p> <p>Abdurrahman b. Osman ‘Utızimeni3</p> <p>Abdurrezzâk..... 11</p> <p>Abdussamed Efendi 11</p> <p>Abdül’ehad Nûrî..... 11</p> <p>Abdülbâki Efendi..... 11</p> <p>Abdülehad Nûrî 11</p> <p>Abdülkerîm 11</p> <p>Abdüllâtif b. Abdullah7</p> <p>Abdüllâtif b. Abdullâh-i Gucerâtî....3</p> <p>Abdülmeçîd Sivâsî..II, III, V, VI, 2, 4, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 22, 24, 25, 27</p> <p>Abdülmeçîd Şîrvânî 10</p> <p>Ağış, Fazıl V, 3</p> <p>AhmedîII</p> <p>Ahmed-i DâîII</p> <p>Ali’y-yibn-i Muhibbî eş-Şîrâzî.....3</p> <p>Âlime Hâtun..... 11</p> <p>Anadolu2</p> <p>Ankara..... V, VI, 5</p> <p>Ayasofya Câmii 13</p> <p>Bidâ’atü’l-Vâizîn..... 18</p> <p>Bursalı Mehmed Tâhir V, 5, 13</p> <p>Bursalı Mehmet Tâhir .. 10, 11, 18, 20</p> <p>Cesur Sultanoğlu.....2</p> <p>Dârü’l-Mesnevî III</p> <p>Dürer-i Akâid ve Ğurer-i Külli Sâlikin ve Kâid 18</p> <p>Ebu'l-Berekât Muhammed b. Hacı İlyas..... 10</p> <p>Eyüp Nişancı 13</p> <p>Ezhâr-ı Mesnevî ve Envâr-ı Ma‘nevî3</p> <p>Ferheng-i Lugât ve Ta‘bîrât-ı Mesnevî-i Mevlevî4</p> <p>Ferheng-i Lügât ve Ta‘bîrât-ı Mesnevî.....8</p> <p>Fezullâh 11</p> <p>Fezullah Efendi27</p> <p>Fir’avn İmânma Dâir Risâle 19</p> <p>Gölpınarlı V, 2, 3, 5</p>	<p>Gölpınarlı, Abdülbaki..... V</p> <p>Gündoğdu, Cengiz... V, 10, 11, 12, 13, 16</p> <p>Halvetî.....11</p> <p>Hatîb Rüstem el-Mevlevî V, 5</p> <p>Hazret-i Yahyâ22</p> <p>Hediyetü’l-ârifîn..... V, 17, 20</p> <p>Hindistan2, 3</p> <p>Hintçe.....3</p> <p>Hüsâm-ı Hûyî II</p> <p>Hüsâmüddin Hasan b. Abdülmü’min-i Hûyî..... II</p> <p>Hüseyn Vassâf11</p> <p>Hz. Mevlânâ.....4</p> <p>I. Ahmed12</p> <p>I. Mustafa12</p> <p>II. Osman12</p> <p>III. Mehmed..... 12, 13</p> <p>III. Murat12</p> <p>IV. Murat.....13</p> <p>İmâm Ebû Yusuf.....22</p> <p>İmâm-ı A‘zam22</p> <p>İran2, 4</p> <p>İsmail Paşa el-Bağdâdî..... V, 17, 20</p> <p>İstanbul..... III, V, VII, 11, 12, 13, 14</p> <p>Kâmil Ağa.....11</p> <p>Kâmûsü’l-a’lâm..... VI, 10</p> <p>Karatay, Fehmi Ethem..... V, 5</p> <p>Kasîde fî Medhi’n-Nebî Aleyhisselâm21</p> <p>Kasîde-i Abdülmeçîd Sivâsî22</p> <p>Kâtip Çelebi.....4, 5</p> <p>Kazâ ve Kader Risâlesi19</p> <p>Keşfü’z-zunûn4, 5</p> <p>Kitâbu’l-Makâsîd’ım-Nâciye fî’l- Mebdei ve’l Me’âşi ve’l-Meâd19</p> <p>Konya..... V, VI, 2, 3</p> <p>Kunt, İbrahim V, 3</p> <p>Kurnaz, Cemal VI</p> <p>Letâifu’l-lugât V, 3</p> <p>Letâifu’l-lugât.....3, 7</p> <p>Letâifü’l-Ezhâr ve Lezâizü’l Esmâr</p>
--	--

.....	18	Râziye	11
Lugat-ı Mesnevî.....	12	Safâ	11
Makâsıd-ı Envâr-ı Gaybiyye ve Mesâ'id-i Ervâh-ı Tayyibe ve Ayniye	19	Safiyye.....	11
Mesnevî II, III, VI, 2, 3, 4, 5, 7, 11, 15, 19, 20, 24, 25, 27, 28		Seyyid Sâdık-ı Gevherîn	VI, 4, 8
Mevlânâ	V, 2, 3, 4, 5, 19, 20	Sultan Mecîd.....	III
Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu	V, 2	Sultanoğlu, Cesur	VI, 2
Meyâdînü'l-fursân	3, 24	Süleymaniye Kütüphanesi	25
Mi'yâr-ı Tarîk	18	Süryânice	3
Mirkâtü'l-edeb	II	Şa'ban-zâde Mehmed Muhteşem b. Hurrem	7
Miskâlü'l-Kulûb.....	18	Şa'bân-zâde Mehmed Muhteşem b. Hurrem	3
Mu'cemü'l-mü'ellifîn.....	V, 10	Şâhidî İbrahim Dede	VI, 5
Muhammed b. Yahyâ b. Mü'min b. Yahyâ.....	2	Şemseddîn Sami	VI, 10
Muharrem Efendi	10, 11	Şemseddîn Sivâsî	12
Muhtasar Letâ'ifu'l-lugât li'l- Mesnevî.....	3	Şerh-i Cezîre-i Mesnevî.....	20
Murat Molla	III	Şerh-i Hilye-i Rasûl (Telhîsü hasâisi'n-Nebî).....	21
Mûsâ el-Mevlevî et-Trablûsî.....	6	Şerh-i Kasîde-i Mîmiyye	20
Muzhiru'l-işkâl	3, 7	Şeyhî.....	10, 16, 24, 28
Müşkilât-ı Mesnevî.....	VI, 2, 7	Ta'rîbü'ş-Şâhidî	6
Nasibü'l-fityân.....	II	Tatçı, Mustafa	VI
Nasihat-nâme (Pendnâme)	22	Tefsîr-i Sûre-i Fatîha.....	17
Nişancı Câmîi	13	Toparlı, Recep	VI, 16
Nûruosmâniye	III, 4, 24, 26	Topkapı Sarayı Müzesi	V, 5
Nûruosmâniye Kütüphanesi.....	25, 26	Tuhfe-i Nâilî	VI, 10, 13
Osmanlı Müellifleri....	V, 5, 10, 13, 18, 20	Tuhfe-i Şâhidî.....	VI, 5, 6
Osmanlılar	II	Tuman, Mehmed Nâil	10
Ömer Rıza Kehhâle.....	V, 10	Uddetü'l-Müsta'iddîn	21
Pakistan	2	Ukûdü'l-Cevâhir	II
		Vesîletü'l-mekâsıd ilâ ahseni'l- merâsıd	V, 5
		Yâr Ali b. Siyavûş b. Avren Divriği	19
		Zile	10, 11

ABDÜLMECÎD SIVÂSÎ'NİN MESNEVÎ SÖZLÜĞÜNÜN

METNİ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَحْمُودِ بِاللِّسْنَةِ مُتَفَرِّقَةٍ وَ لُغَاتِ شَتَّى وَ هُوَ الَّذِي عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ وَ حَقَائِقِ الْأَشْيَاءِ وَ مَا مِنْ شَيْءٍ
إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ فِي الْأَرْضِ وَ السَّمَوَاتِ الْعُلَى وَ هُوَ الَّذِي كَثَّرَ الْأَشْيَاءَ لِيُحَدِّثَ شَاهِدَهُ وَ الْكُلَّ لِأَلُوهِتِيهِ
مَا هِدَّ مُنَزَّرَةً عَنِ الْإِنْقِلَابِ وَ التَّحْيِيزِ وَ التَّحْيِيرِ وَ عَنِ الْعَجْزِ وَ الضَّعْفِ وَ التَّعْيِيرِ وَ مُتَعَالٍ سَارٍ فِي الْكُلِّ مُتَقَدِّسٍ
عَارٍ عَنِ الْكُلِّ وَ بَغَيْرِ عَدَدٍ وَ انْفِعَالٍ وَاحِدٍ فَقَدَهُ الْفَاقِدُ أَوْ وَجَدَهُ الْوَاجِدُ أَقْرَبَ بِهِ الْمُنْكَرُ (المؤمن) أَمْ أَنْكَرَهُ
الْبَاحِدُ وَ الصَّلَاةُ عَلَى أَفْصَحِ الْمُتَكَلِّمِينَ بِأَحْسَنِ اللَّغَى وَ بِأَبْلَغِ الْخِطَابِ الْمُفَحِّمِ مَصَاقِعِ الْبُلْغَاءِ وَ الْخُطْبَاءِ
كَمَا قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ لُغَةَ إِسْمَاعِيلَ كَانَتْ قَدْ دَرَسَتْ فَاتَانِي بِهَا جِبْرِيْلُ فَحَفَّظْنِيهَا وَ هُوَ التَّلْمِيذُ الْخَاصُّ
بِمَكْتَبِ عَلْمِكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ مِنَ السَّوَادِ أَوْ الْبَيْضَاءِ صَاحِبِ مَا زَاغَ لُبْصَرُ وَ مَا طَعَى الْمَوْحَى الْمَعْلَمُ بِأَسْرَارِ
الْأَسْمَاءِ الْحُسْنَى وَ بِمُنْتَهَى وُجُودِ مَا فِي الْأَرْضِ وَ السَّمَاءِ كَمَا قَالَ سُنُّرْتُكَ فَلَا تَنْسَى لِنَعْلَمَ أَنَّ الْكُلَّ لَفْظٌ وَ
أَنَا الْمَعْنَى وَ أَنَّ إِلَى رَبِّكَ الْمُنْتَهَى فَثَبَّتَ أَنَّهُ مَا يَنْطَلِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْدِي يُوحَى وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ
مَصَابِيحِ الدُّجَى وَ نُجُومِ الْهُدَى¹

2a

Ve ba'dü zâlik bu dest nefs-i emmârede esîr ve seng-i hevâ ile cerîh ü kesîr sâha-i tâatde piyâde ve zîr-i kademde fütâde Abdülmecîd el-mülâkkab bi-Şeyhî bin Ebi'l-

¹ Sivâsî'nin hâşiyeye yazdığı tercüme ise şöyledir: “Şükür Allah'a ki hamd olunmuştur türlü türlü dil ve lügat ile ol Allah'dır ki Âdem ta'lîm etti esmâ ve lügati ve eşyânın hakikat-i vücûdun. Bir şey yoktur ki cümle Allah'ı hamd ile tesbîh eder yerde ve gökte. Ol Allah'dır ki esyânın kesreti vahdetine şâhiddir. Cümle eşyâ Tanrılığına delil. Münezzehtir halden hâle dönmekten, mekândan, hayretten ve aczden ve za'fdan, teğayyürden uludur. Sıfâtıyla cümle eşyâda sirâyet eder. Zâtıyla cümleden münezzehtir. Birdir sayısız münfa'îl olmazsınız. Gerek onu yitirsinler, gerek bulsunlar. Gerek mü'min ikrâr etsin, gerek kâfir inkâr etsin, zarar yok. Salât lügatler güzeli ile söyleyen ve fasîh olan Muhammed'e olsun. Hitâbın eblâğı ile ki belîğleri mağlûb edicidir, miska'ları yani belîğleri, nitekim Hazret buyurdu ki: 'İsmâ'îl peygamberin lügati eskidi idi. Cebrâil ol lügat-ı Arabiyyeyi bana Hak'tan getirdi ve bana ezberletti' buyurur, râvî Hazret-i Resûl Hazret-i Hakk'ın hâs şâgirdidir ve ilmin mâ lem tekün ta'lem mektebinde karadan ve akdan Ol Muhammed Aleyhisselâm 'Mâ zâğa'l-besaru ve mâ tağâ'dır yani mi'râca gittikde hiç melek ve melekût ve ceberûtun 'acâyibine nazar ve tenezzül etmedi, göz ucuyla ve göz yanılması ile bile bakmadı vahyolunmuştur esmâ-i hüsnâ'nın sırrı ona ve yerde gökte olanın sırrı ona te'lîm olmuştur ki Yâ Muhammed seni ben okutayım, unutmayasın ve sana hakikatini bildire tâ bilesin, cümle 'âlem savt ve nazardır, sen cümlelerin sırrı ve ma'nâsısın. Dahî bilesin varlık bile çıkar vücûdun hakkındır. Pes varlık hakkın olunca bilindi ki Hazret hevâdan söylemez, belki vahyidir dahî salât âline sahibına olsun ki zilâlin nûruve hidâyet yıldızdırlar.

Leys Muharremü'z-Zîlî'ye birâder-i ekberi Feyzullah üfîza 'aleyhi Feyzu'llah Mesnevî istihrâcına âsân olmağa müştekkât-ı Fursı tavzîh eyle dimeğin ve killet-i bizâama feyz-i Hak ğâlib ve lealle ve 'asâ teallülü Hak uhuvvet edâsını sâlib olmağın sıhâhayn ve vesîle ve câmi' ve müşkilât ve şâmil ve müctebâ ve uknûm ve bahrû'l-ğarâyib ve Hisârî ve Ni'metullah gibi kitablara bir sene

2b

mikdârı ğavs idüb sehm-i kalem ve teftîş-i ceyyid-i virdî ve tashîh-i niseb-i kelimât husûsunda dürer ihrâc olundu ki inşâallah ¹ لَمْ يَطْمِئْتُهُنَّ إِنْسٌ وَلَا جَانٌ¹ mazmûnudur. pes e'zam-ı levâzım muzâri' olmağın bulduğum üzre kavâidi yazılıb şübheli muzâri'lere surhla ع ve şazlara ش ve hurûf-i 'acemîyyeye surhla üç nokta ve müteaddîlere ت ve müştereklere ك ve maksurlara قصر ve kütübün meşâhirinden Ni'metullah'a نع Sıhâh'a ص Hisârî ح Halîmî'ye حم ve surhla 'acemî noktası konmayan hep 'arabî'dir ve قصر yazılmayan hep meddir ve her kitabın ikişer üçer nüshasını bulub kudretim yetdikçe dokuz kerre müsvedde ve beyaz olmuştur. Ğalatım varsa ma'zur ola ki aldığım gibi satarım ve talebeden hâtimem sekr-i şuhûdla olmağa bir fâtiha umarım bu kadar zahmetime duâyı bahâ dilerim ve inşâallah semtin duyan az zamanda Mesnevî-hân olur.

Şi'r li-mü'ellifihi

Hoş-çîn oldum ber zâz-ı harmen-i ehl-i haber
Eğniyâdan cerr idüb bir hân getürdüm mâ hazer
Afv için dikdim cenâbına sevâd-ı dîdemi
Göz karasıyla düşürdüm çend züyûf ü mu'teber

3a

Eyledim tesvîd anı yüzüm karasıyla hemân
Sonra temyîz eyledim itr u buhûru ez-behar
Ya'ni kim çaldım mihekk-i kâmilâne nakdimi
Bûte-i sa'yîle kınıtdım kılıb zîr ü zeber

¹ “Bunlara onlardan önce ne bir insan, ne de bir cin dokunmuştur” Rahman sûresi, âyet 74

Kâdir olduğum kadar tashîhine zahmet çeküb
Acı tatlı bâğ-ı ömrümden dürer bir kaç semer
Maksadım teysîr-i nazm-ı Mesnevîdir tâlibe
Esb-i Mevlânâyâ bindim, eyledim azm-i sefer
Şeyhiyâ Firrû ilâ'llâh'ı medâr et, Hakk'a kaç
Havf ü ihlâsa yapış kurtulasın yevme'l-mefer

وَ إِنِّي لَمُعْتَقِدٌ حَقُّ الْأَعْتِقَادِ السَّلِيمِ بِأَنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

Bilgil ki bu zaîf ba'zı kütübde gördüm ki masdar ve müştekkât husûsunda kıyâs ve semâ'-ı semtî yazmış meşâhire tatbîk etdim gördüm ki kıyâs-ı vâsıla mutâbık pes isr-i mağfîret eserlerine uydum ki buyurdular masdarın âhiri ن nûn-ı sâkindir ve nûnun da mâ-kabli bâ-dâl-i meftûhadır کردن gibi, yâ tâ-i meftûhadır ساختن gibi. Ve dâlin de tânın da makableri sâkin gerek pes شدن ve زدن ve آمدن şâzzelerdir. Masdar-ı dâlî dahî beş kısımdır zîrâ dâlin mâkabli ya elifdir نهادن gibi yahud و yahud ی dir sâkineteyn olub mâkabllerinin hareketi cinslerinden olmağla

3b

راندن gibi, yahut ن شمردن gibi, yahud ر سâkindir نمودن gibi, yahud پريدن نمودن

Fâide: Masdara ve müştakâta ب ziyâde olsa meksûr olur بکردن gibi, emmâ masdar-i mürekkebe sâniyeye dâhil olur در آغوش کردن gibi, meger ki kelimenin evveli ب yâ م yâ ف ola, yâ bu harf mazmûm ola harf-i sahîh eger harf-i illet pes ب mazmûm olur ببردن , بمردن , بفشردن , بخوردن gibi. Eger hemzeli kelimeye ب gelse, tahfifçün hemze ye'ye kalb olur, افتادن 'de بیفتادن , بیفتد , نیفتد . Kezâlik mîm-i nâhiye yâ nûn-ı nâfiye gelse, نیفتد , میفتد gibi.

Fâide: Ma'nâ-yı masdar gâhî şın'dan doğar, mâ-kabli meksûr olur, دانش , روش gibi, biliş gidiş ma'nâsına. Bu şın'la kelime ism-i masdar olur. Zamir olan şın'la farkı budur ki, anın mâ-kabli meftûh olur, خیرش , جانش gibi. Ve gâhî ma'nâ-yı masdarîden doğar, نیکی , بدی gibi, iyilik, yaramazlık demektir. Ve masdar gâh zamâyire ve ism-i işârete muzâf olur ki ش ve او ve آن dır. Gâib ve gâibenin müfredlerinde وش

4a

yerine ایشان ve او yerine آنان gelir. Gâib ve gâibenin tesniye ve cem'lerinde ve ism-i işâretin müfredi yerine این ve cem'i اینان gelir. Ve muhâtab ve muhâtabanın müfredlerinde ت ve تو ve tesniye ve cem'lerinde شما ve تان gelir ve nefsi-i mütekellimin müfredinde م ve من ve tesniye ve cem'inde ما gelir. Misâli, کردنش ve کردن yani onun etmekliğı. Ve کردن آنان ve کردن ایشان yani onların etmekliğı ve کردن اینان yani bunların etmekliğı. کردن تو , کردنت senin etmekliğın; کردن شما , کردن تان , sizin etmekliğın; کردن من , کردم benim etmekliğım; کردن ما , کردنم bizim etmekliğımız.

Fâide: Kaçan isme eger fi'le ت gelse, fasih tâ'nın mâ-kabli meftûh olmaktır, lâkin zarûretde teskîn de câizdir. Emmâ mâ-kabli elif olsa zarûretsiz de sâkin olur, نأت ve عصای gibi. Eger عصایت , پایت , عَصَا'yı getirmek de câizdir. عَصَا'yı getirmek de câizdir. Eger عَصَا'yı getirmek de câizdir, ابرویت , ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi. Eger ابروت , ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi. Eger ابروت , ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi. Eger ابروت , ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi. Eger ابروت , ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi, ابروت gibi.

4b

eger kelimenin âhiri ه olsa elif getirirler, ات gibi. Masdar-i tât de dört kısımdır. Zîrâ te'nin mâ-kabli ya خ 'dır, خ 'nın da mâ-kabli harf-i med olmak gerek ki vav, elif, ye'dir. Pes پختن şâzdır. Ya ش , ya ف 'dir. Cümlenin misâli سوختن , ساختن , بیختن , جستن , سفتن , گشتن , سفتن 'dir. Masdarın mechûlünde شدن lafzı getirirler. Asıl kelimenin ism-i mef'ûlünden sonra شده شدن , آمده شدن , رفته شدن gibi. Bazılar eydür kâf-1 'arabî ile olan کردن lafzının lâzımı ve mechûlü گردن 'dir, kâf-1 'acemî ile شدن ma'nâsına ki olmak demektir.

El-emsiletü'l-muhtelifetü

کردن müfred, etmektir; کردندھا tesniye ve cem'idir, etmekler; masdardan sonra ها getirmekle tesniye ve cem'i olur. کرد mâzîdir, manası etti; کند muzâri'dir, manası eder, şimdiki halde yâ gelecek zamanda; بکند eder, gelecek zamanda; میکند eder, şimdiki halde; کی âlet-i istikbal ve می âlet-i haldir. کننده ism-i fâil, edici; کرده ism-i mef'ul, olmuş; نکرد cahd-1 mutlak, etmedi henüz; هنوز نکرد mübâlâğa-i cahd-1 mutlak,

5a

kat'â etmedi; نمی کند nefy-i hal, etmez, şimdiki halde; نکند nefy-i istikbal, etmez

gelecek zamanda; هر آینه نکند te'kîd-i nefy-i istikbâl, elbette etmez; emr-i gâib, etsin; gâh muzâri'a da دâhil olur emirle mahallinden fark olur; مکن ve نکند ikisi de nehy-i gâib, etmesin, nefy-i istikbâlle bunun farkı mahal ve sevk-i kelâmdan bilinir. کن emr-i hâzır, et, sen; مکن nehy-i hâzır, etme, sen; کردندگن ism-i zaman ve ism-i mekân, edecek zaman ve edecek mekân; آلت کردن ism-i âlet, edecek âlet; یکبار کردن merre, bir kerre etmek, باری کردن mislühü; گونه کردن binâ-i nev', bir türlü etmek; کننده ve گنکنه sîga-i tasgîr-i ism-i fâil ola, edicice ma'nâsına; emmâ sîga-i tasgîr-i masdar خواندنک ve نوشتنک derler, okumacık ve yazmacık ma'nâsına, کردنک etmecik demektir, kezâ fi'l-câmi'; تر کننده ism-i tafdîl, güzel edici; ذهی کردن aceb etmek; چه عجب کردن ne aceb etmek;

Muttaridetü'l-mâzî masdarın nûnun giderince mâzî olur, masdarın nûnundan sonra

5b

د getirince tesniye ve cem' olur; fi'l-i mâzî müfred, müzekker, gâib yâ müfred müennes gâibe, mânâsı etti bir er yâ avret geçmiş zamanda; کردند fi'l-i mâzî, tesniye müzekker gâib yâ tesniye müennes gâibe yâ cem' müzekker gâib yâ cem' müennes gâibe, mânâsı eylediler iki erler yâ iki avretler yâ cemî' erler yâ cemî' avretler; کردی müfred müzekker muhâtab yâ müfred müennes muhâtaba, mânâsı etdin sen ey hâzır er yâ ey hâzıra avret; mâziye bir ی gelse müfred müzekker muhâtab yâhut müennes muhâtaba olur; ی den sonra müfrede د de gelse tesniye ve cem'î olur, misâli کردید tesniye müzekker muhâtab yâ tesniye müennes muhâtaba yâ cem' müzekker muhâtab yâ cem' müennes muhâtaba, mânâsı ettiniz siz ey iki hâzır er yâ iki hâzıra avret yâ cümle hâzır erler yâ cümle hâzıra avretler; کردم nefis-i mütekellim müfred, mânâsı ettim ben; mâzînin âhir harfini meftûh kılıp mîm-i sâkin getirirler, mütekellim vahde olur; mimden evvel ی getirseler mea'l-gayr olur, misâli کردیم nefis-i mütekellim tesniye ve cem', mânâsı ettik biz.

MECHÛLÛ'L-MÂZÎ Mechul kılacağı kelimenin ism-i mef'ûlünden sonra شد

6a

gibi, بود gibi bir mâzî getirirler, ba'dehû کرد gibi شد kelimesini tesniye ve cem' ve

mütakellimde sîgalarlar, misâli شد کرده mâzî-i mechûl müfred müzekker gâib yâ müfred müennes gâibe, mânâsı eylendi bir er yâ avret geçmiş zamanda; کرده شدند gâibin ve gâibenin tesniye ve cem'inde eylendiler iki er yâ iki avret yâ cümle er yâ cümle avretler; شدی کرده muhâtab ve muhâtabanın müfredinde eylendin sen ey bir er yâ avret; شدید کرده muhâtab ve muhâtabanın tesniye ve cem'inde eylendiniz ey iki er yâ ey iki avret yâ ey cümle erler yâ ey cümle avretler; کردم کرده eylendim ben; کردیم کرده eylendik biz; eger ma'lûmdan hâl-i mâzî-i hikâyet murâd etsen, dersin می lâfzı ile می می کردیم می کردم می کردید می کردی می کردند bir er yâ avret geçmişte ederdi bir er yâ avret geçen semt üzere ma'nâ veresin. KISM-I ÂHİR Mâzîden است کرده etmiştir bir er yâ avret; می خواستد, etse gerekti, می خواست کردن کردن می خواستم کردن می خواستید کردن می خواستی کردن کردن edebildi, توانستند

6b

tوانسته است کردن توانستیم کردن , توانستم کردن , توانستید کردن , توانستنی کردن , کردن edebilmiştir, توانسته ایم کردن, توانسته ام کردن, توانسته اید کردن, توانسته ای کردن, توانسته اند کردن, hâlâ etmek gerek oldu می بایست کردن âhirihî ilâ bایستد etmek gerek oldu بایست کردن شایست کردن yaramıştır etmek شایسته است کردن etmek gerek olmuştur بایسته است کردن etmeğe yaradı, âhirlerine dek böyledir. Mechûl-i hikâye کرده شده بود eylenmişti bir gâib er yâ gâibe avret, کرده شده بودند , کرده شده بودید , کرده شده بودی , کرده شده بودند , کرده شده بودیم eylenmiş imiş bir gâib er yâ gâibe avret, کرده شده بودند , کرده شده بودید , کرده شده بودی , کرده شده بودند , کرده شده بودیم Mâzî ve mechûl ve hikâyatda cümle kelimâtı buna kıyâs eyle. Meselâ hikâyet-i ma'lûmda ve دانستیم, دانستم, دانستید, دانستی, دانستند, mâzî, دانست masdar, دانستن hikâyet-i mechûlde می شد دانسته می دانستند, می دانست

7a

ve cümlede olan ahvâl-ı sâbika ve müzekker ve müennes ve tesniye ve cem'de cümle ancak altı sîga-i müştereke olduğun unutmayasın. Ve şekl-i Furs'da her mahalde ki haber cârî ola, istifham da cârî olup lâfzan fark olmaz, ancak tekellüm zamanında mütakellimin tarz-ı hareketinden bilinir. Nitekim acem yâ-ı vahdetle yâ-ı

hitâbı tekellümde fark eder.

Fâide: Gâhî mâzî ve gayrî fiil anılır, masdar denilir. *گبی* gibi, *بایست کرد* etmek gerek oldu demektir; *باید کرد* etmek gerek olur, demektir. Bâkî bu kıyâsa. Gâh mâzî ve emr gelir, masdar murâd olur, *گفت* ve *گوی* gibi. Sözelici ve söylemek ve *زد* ve *گیر* gibi, vur, tut ve vurmak, tutmak ma'nâsına. Muzâri' masdar-ı dâlden alınırsa âhiri dal-ı sâkin ve mâ-kabli meftûh olur. Eğer dâlin mâ-kablinde ye olsa düşer ve mâ-kabli meftûh olur. *دیدن* ve *چیند* 'de *چیدن*, *آفریند* 'de *آفریدن* gibi. *دود* - *دویدن*, *خرد* - *خریدن*, *مکد* - *مکیدن* 'de *بیند* ve *شنیدن* 'de *شنود* ve *گزیدن* 'de *گزیند* nun ziyâdesiyle şâzzelerdir, dediler. Ba'zısı kıyâsî de olsa olur, hurûf-ı hecâ üzere

7b

mahal be-mahal gelir inşâallâhü teâlâ. Ve eger dâlin mâ-kabli olsa yine elif de düşer. *دادن* 'de *زاید* 'de *زادن*, *گشاید* 'de *گشادن*, *کاید* 'de *کادن* gibi. *افتد*, *افتادن*; *استد*, *استادن* *دهد* şâzdır, demişler. Lâkin *کاییدن* ve *گشودن* de lügattir, pes şâz olmaz. *دادن* 'de ise *دهیدن* de lügatdir, Câmi'i Mısırî'de musarrahdır, pes şâz olmaz ve eger dâl'in mâ-kabli vâv olsa, düşüb iver-i elif ve ye verilir. *آزمودن* 'de *آزماید*, *فرمودن*, *فرماید* gibi. *Emmâ* *باید* ve *باید* gelmediği gerek ma'nâsına olan *باید* ve *باید* ma'nâsına olan *باید* kelimelerine mültebis olması içindir ki asıllar *بایستن* ve *شایستن* 'dir. Ba'zılar şâz demiş. Eger dâl'in mâ-kabli harf-i sahîh sâkin olsa ol da ya râ'dır, ya nun'dur. İkisi de fethlanır. *پروردن*, *پرورده*, *راندن* gibi, pes *کردن*'den *کند* şâzdır. *Emmâ Câmi'*de *کیندن* lügattir der, pes şâz olmaz, *emmâ آوردن*

8a

kelimesinin muzâri'i *آور* 'dir, kıyâs üzere. Halîmî eder hazf ve tahffle *آرد* de müsta'meldir. *Emmâ* *میرد*, *میرد* geldiği kesr-i mîm ve yâ-ı sâkine ile şâzdır. Lâkin kesr-i mîm ile Ni'metullah ve gayride *مردن* musarrahdır, câiz ki kesr şu'belenib *ی* peydâ ola *میرد* yine kıyâs ola. *Emmâ* alınmak ma'nâsına olan zamm-ı bâ ile *بردن* lâfzının muzâri'i feth-i bâ ile *برد* geldiği, zamm-ı bâ ile olan *بریدن* lâfzının muzâri'ine benzemesin içindir ki, kesmek ma'nâsına. Eger dâlin mâ-kabli harf-i sahîh müteharrik olsa, ol da ancak dört kelimedede bulunur. *آمدن* 'de *آید*, *زدن* 'de ve *تمزدن* 'de *تمزند* ve *تمزند*

ve شدن 'de شود 'dir. Bunlar kıyâsa muhâlif semâ'î muzâri'lerdir. Eger muzâri' masdar-i tâ'î'den alınsa, ت 'nin de mâ-kabli ya خ, ya س, ya ش, ya ف 'dir. Bu cümlede hep ت , د 'e döner. Eger ت 'nin mâ-kabli خ olsa, ز -yı 'arabîye döner. أموزد, أموزد, پختن 'de 'arabîye döner. Eger ت 'nin mâ-kabli خ olsa, ز -yı 'arabîye döner. أموزد, أموزد, پختن 'de 'arabîye döner. Eger ت 'nin mâ-kabli خ olsa, ز -yı 'arabîye döner. أموزد, أموزد, پختن 'de 'arabîye döner.

8b

meftûhluğu şâzdırlar. Lâkin feth-i با ve zâ-i 'acemî ile پزیدن de lüğat olduğu için ola ki meftûhluğu şâzdırlar. Lâkin feth-i با ve zâ-i 'acemî ile پزیدن de lüğat olduğu için ola ki meftûhluğu şâzdırlar. Lâkin feth-i با ve zâ-i 'acemî ile پزیدن de lüğat olduğu için ola ki meftûhluğu şâzdırlar. Lâkin feth-i با ve zâ-i 'acemî ile پزیدن de lüğat olduğu için ola ki meftûhluğu şâzdırlar. Lâkin feth-i با ve zâ-i 'acemî ile پزیدن de lüğat olduğu için ola ki meftûhluğu şâzdırlar.

9a

خواهد 'de 'خواستن 'ye döner, meselâ 'خواستن 'de 'خواستن 'ye döner, meselâ 'خواستن 'de 'خواستن 'ye döner. خواهده 'de 'خواستن 'ye döner, meselâ 'خواستن 'de 'خواستن 'ye döner. خواهده 'de 'خواستن 'ye döner, meselâ 'خواستن 'de 'خواستن 'ye döner. خواهده 'de 'خواستن 'ye döner, meselâ 'خواستن 'de 'خواستن 'ye döner.

9b

olsa, bâ-i muvahhedeye döner, تافتن 'de تابد gibi, pes گفتن 'de گوید ve رفتن 'de رود ve رفتن 'de روید gelip vav ziyâde olduğu ve گرفتن 'de گیرد ve خفتن 'de خفتد ve پذیرفتن 'de پذیرد ve بافتن 'de بافد ve شکافتن 'de شکافد ve شکفتن 'de شکفد geldiği ve vâv ziyâdesi ile شکوفد geldiği bu cümle şâzdır dediler. Bâzıları âhar lügate i'tibârıyla kıyâsî olsa olur mahallinde gelir inşaallah. Emmâ nûn ziyâdesi ile نهفتن 'de نهنبده; سفتن 'de سنبده geldiği, نهید, سبد, گرهیدن ve سننیدن lûgat olduğu içindir, bâzılar şâz dediler.

Muttaridetü'l-muzâri'

کند müfred, müzekker, gâib yâ müfred, müennes, gâibe; ma'nâsı eder bir gâib er yâ bir gâibe avret şimdiki halde yâ gelecek zamanda.

کنند tesniye, müzekker, gâib yâ tesniye müennes gâibe yâ cem' müzekker gâib yâ cem' müennes gâibe, ma'nâsı ederler iki er yâ iki avret yâ cümle erler yâ cümle avretler. Müfredindeki dâl'in mâ-kabline

10a

bir nûn getirince cem' olur, müfred muhâtab da meselâ muzâri'in dâl'in giderip nûn'u meksûr kılıp ve bir yâ getiresin cem'inde yâ'dan sonra da bir dâl getiresin. Mütেকellimde dâl'i giderip mîm-i sâkin getiresin. Cem'inde mîm'in mâ-kabline yâ getiresin.

کنی müfred, müzekker, muhâtab yâ müfred, müennes, muhâtaba, ma'nâsı edersin sen ey hâzır er yâ ey hâzıra avret

کنید tesniye, müzekker, muhâtab yâ tesniye, müennes, muhâtaba yâ cem' müzekker, muhâtab yâ cem', müennes, muhâtaba, ma'nâsı edersiz siz ey iki hâzır er yâ ey iki hâzıra avret yâ ey cem' hâzır erler yâ ey cem' hâzıra avretler

کنم nefs-i mütেকellim müfred, ma'nâsı ederim ben

کنیم nefs-i mütেকellim me'a'l-ğayr, ma'nâsı ederik biz

Mechûlü'l-muzâri'

İsm-i mef'ûl sîgasından sonra شدن 'in muzâri'ini getirip derler ki, کرده شود yani eylenir bir gâib er yâ gâibe avret

کرده شوند tesniye ve cem'in müzekker ve müennesinde

muhâtabın müfredinde کرده شوی
tesniye ve cem'inde er ve avret کرده شوید
کرده شوم

10b

nefs-i mütekellimin müfredinde

tesniye ve cem'inde کرده شویم

Ve bu muzâri'de hikâyâtı mâzî gibidir,

etse gerekir خواهد کردن

etseler gerekir خواهند کردن

خواهیم کردن, خواهم کردن, خواهید کردن, خواهی کردن

Kezâ 'in dâl'ini gidersek mechûl edebilir, تواند, توانیم, توانم, توانید, توانی, توانند, Kezâ کردن

edebilir, شایم, شایید, شایبی, شایند, edebilir, شاید کردن, Kezâ

Caht-1 Mutlak, mâziye nûn-1 nâfiye getirmekle olur, نکرد, caht-1 mutlak müfred,

müzekker, gâib yâ müfred, müennes, gâibe ma'nâsı etmedi bir er yâ avret geçmiş

zamanda; نکردند, نکردی, نکردید, نکردم, نکردیم. Mürekkebe nûn-1 nâfiye cüz-i sâniye

lâhık olur, درآغوش نکردند, درآغوش نکرد, ilâ âhirihi.

Mechûlü'l-caht, cüz-i sâniye nûn-1 nâfiye lâhık olmakla olur, eylemedi, کرده

نشدم, کرده نشدید, کرده نشدی, نشدند, Sıhah'da eydür, cüz-i evvele lâhık

olmak da câizdir,

11a

gibi, eylemedi demektir. کرده شد

Mübâlağatü'l-caht, fi'l-i caht evveline هنوز lafzı getirmekle olur. kat'a هنوز نکرد

etmedi, هنوز نکردید, ilâ âhirihi.

Mechûlhâ, ilâ âhirihi هنوز کرده نشدند, kat'â olmuş olmadı, کرده نشد

Nefy-i hâl, edât-1 hâl olan می üzerine nâfiye getirmekle olur, eylemez نمی کند

نمیکنیم, نمیکنم, نمیکنید, نمیکنی, نمیکنند, bir er yâ avret,

Mechûlühü, کرده نمی شوند, کرده نمی شوم, کرده نمی شوید, شوی

کرده نمی شویم, کرده نمی شوم, کرده نمی شوید, شوی

Te'kîd-i nefy-i hâl, هر آينه نميکند, هر آينه لâfzını ziyâde etmekle olur, هر آينه نميکند, هر آينه نمي کنی, هر آينه نمي کنند, elbette eylemez bir er yâ avret şimdiki halde, هر آينه نمي کنی, هر آينه نمي کنيد, هر آينه نمي کنيم, هر آينه نمي کنم, کنيد, کرده نمي شوی, کرده نمي شوندد, کرده نمي شويد, کرده نمي شويم, کرده نمي شوم, کرده نمي شويد, Nefy-i istikbâl, muzâri' evveline nûn-ı nâfiye gelmekle olur,

11b

نکنيم, نکنم, نکنيد, نکنی, نکنند, eylemez bir er yâ avret, کرده, کرده نشوم, کرده نشويد, کرده نشوي, کرده نشوند, eylenmiş olmaz, کرده نشود, Mechûlühü, هر آينه کرده نشود, هر آينه کرده نشويد, هر آينه کرده نشوي, هر آينه کرده نشوند, elbette eylenmiş olmaz, هر آينه کرده نشوم, هر آينه کرده نشويد, هر آينه کرده نشوي, هر آينه کرده نشوند, Emr-i ğâib, muzâri'e yâ-i meksûrû'l-asl dâhil olmağla olur, meger muzâri'in evveli mazmûm yâ harf-i şefeh ola, pes yâ mazmûm olur kemâ merra ve hemân bâ dâhil olan muzâri' gibi sîgalanır, mahal ve karîneden fark olur, etsin, müfred, müzekker eger müennes de etsin bir ğâib er yâ avret, etsinler, ğâibin tesniye ve cem' ve müzekker ve müennesinde. Mechûlühü کرده بشود, eylesin bir ğâib er yâ avret, کرده بشوند, eylesinler iki ğâib er yâ iki ğâibe avret yâ cümle ğâib erler yâ cümle ğâibe avretler, کرده بشوم

12a

eyleyirim ben, eyleyiriz biz. Bunun mütekellimleri mechûl-i emr-i hâzır mütekellimleri gibidir. Bilâ fark mahalle bilinir. Emmâ emr-i ğâibin ma'lûmundan mütekellim gelmez. Nehy-i ğâib muzâri'e mîm-i meftûha yâ nûn-ı meftûha gelmekle olur. etmesin bir ğâib er yâ ğâibe avret, tesniye ve cem'inde. Kezâ mекند ve mекند. Emr-i hâzırda muzâri'in dâlin giderip dâlin mâ-kablini sâkin kılarlar. Gâh evveline be getirirler ve bu be mâziye ve muzâri'e ve masdara dâhil olur, te'kîd için, nitekim در ve

gibi. İsmü'z-zamân ve'l-mekân masdarın âhirine گاه lâfzı gelmekle olur, کردنگاه işleyecek vakit ve işleyecek yer; گاهها işleyecek vakitler ve işleyecek yerler ve ism-i zamân ekser cevâmidden olur, گاه lâfzıyla شبانگاه, صبحگاه, گاه gibi. İsm-i mekân ekser müştakkâttan olur, چراگاه ve گریزگاه gibi ve گاه cevâmidden olur, نمازگاه, گاه gibi, ve گاه زار lâfzı ile gelir, لاله زار, حربرده زار, گلزار, بنفشه زار gibi, ve گاه دان lâfzı ile gelir, قلم دان ve جامه دان gibi, ve گاهستان lâfzı ile gelir, سنگستان ve شورستان gibi. İsm-i âlet ve binâ-i merre ve binâ-i nev' için sîğa-i

15a

mahsûsaları yoktur, belki ism-i âlette âlet murâd ettiğin isme ve masdara âlet lâfzını muzâf edip, meselâ خوردن, آلت بردن, آلت جنگ, آلت مرد, آلت زن, آلت denilir. Yahut ol ismin adın zikredersin. قلم تراش ve قلم gibi. Emmâ binâ-i merrede vahdeti ifâde eder lâfız ile anılır, یکنبار کردن, yahut yâ-i vahdetle باری کردن, yahut نوشتنی, کردنی dersin. Yâ-i vahdet murâd etmekle kezâ fi'l-câmi', emmâ binâ-i nev'de nev'i ifâde eder lâfız ile anılır ki meselâ گونه لافzıdır, گونه کردن, bir türlü etmek, چند گونه کردن, گونه گونه کردن gibi.

İsm-i Tafdîl, kelime sonunda تر lâfzı ile gelir, تر eyleyicirek, تر نویسنده yazıcırak, ve ter lâfzı ma'nâ-yı tafdîli ifâde için her kelimeye ulaşır, Müştak, eger câmid müştakta تر کننده gibi cem'inde آن getirip تران کننده dersin. Kezâ تر آینده, تران آینده gibi. Câmid de تر به

15b

تر, بدتر, خوب تر, نیک تر, بیش تر denilir, تر lâfzı sonra gelir. İsm-i tasgîr, ism-i fâilin âhirinde olan he-i gayr-i melfûzayı ye'ye döndürüp ba'dehu bir kef getirmekle, meselâ یک کننده edicice, demektir, sîğa-i tasgîr-i ism-i fâil ola, نویسر ma'nâsına. Yahut kerdenikdir, sîğa-i tasgîr masdar ola, نصیر ma'nâsına, etmecik ma'nâsına. Cem'i یگان 'dır. Gâh ye yerine kef ile گک کننده ve گکان derler ve زنده گک derler, etmecikler demektir, kezâ fi'l-câmi' ve câmide de lâhık olur, یک, پسرک, خوجیک, گک, زندگک, خوجیک gibi, emmâ âhiri sâkin olan esmâda ancak kâfla gelir, دخترک gibi, oğulcuk, kızcağız demektir ve گاه çîm-i fârsiyle olur, lâkin fethya

olmak için ۴ alâmeti yazarlar, خوانچه , نانچه , غلامچه ,

Fi'l-i taaccüb için dahî mahsus yoktur, ancak انصره ما mahallinde چه عجب gelir, mâ-i taaccübiyye ma'nâsına ve انصر به

16a

mahallinde زهی gelir, ma'lûmda چه عجب کردن, ne acep etmektir, demektir ve زهی کردن acep etti, demektir. Müsbet ve چه عجب کند, زهی کند, چه عجب کرد ve زهی کرد. Menfîlerinde cümle müştakkâtın buna kıyas eyle. Pes ma'lum oldu ki چه عجب کردن ile زهی کردن 'in mâ-beyninde fark ۴'dir, yani nedir? Tedebbür. fi'l-i taaccübün mechûlünde چه عجب کنند, زهی derler. Allah teâlâ rahmet ede ol tâlibe ki bâkî ihmâlimizi sâbika kıyasla bulup hâtimim aşk-ı hâlis ve müstelik ve istiğrakla olmasına bir fâtiha mea's-salâvât fi'l-ûlâ ve'l-uhrâ ve üç ihlâs cûd-u sehâ ede. İvezin Allah bî-had vere.

الالف المفتوحه فى المصادر

آبادان کردن Mamur eylemek

آباد کردن-آبادانى کردن-آبادان کند ve mutlaka in muzâri'i gelir.

16b

آب آوردن Su getirmek ve duvar ayağına su inmek ki bir maraz-ı meşhûrdur, Su açmak ve su çıkarmak ve duvar آب گشودن آب گشایدع آب گشادن-آب گشودن آب آریدن-آب آورده-آب آرد-آب گشودن آب گشایدع آب گشایدع

آبستن شدن -آبستن شود Yüklü olmak, yani dişiler gebe ve hamile olmaktır

آجستن Bir yerde direk ya ağaç ya değnek ya taş ya nişan dikmek

آختن Bir kimsenin üzerine çapınmak ve insana eger hayvana kılıç eger gayri silahla havale olmak ve göz görmek ve bitişmek ve bitıştirmek, vüsûl ve îsâl ma'nâsına ve öğrenmek te'allüm ma'nâsına ve bir nesneye mu'tad olup idman eylemek, öğünmek.

آزد سازد ve بازد 'de ساختن ve باختن Hâ, zâ'ya dönmek kâidedir. آخیدن - آخانیدن - آزد

آخته شدن inlemek, hâssı olmak ma'nâsına ve zelûl ve mutî' ve munkâd olmak, آخته شود

آخال شدن Sakat ve düşkün olmak.

آخسته شدن Göz görmek.

آراخته Karar etmek yani eğlenmek ve dinlenmek ve dölek olmak آراخیدن

17a

آرامیدن Mislühü آرامد، آرامیدن-آرامد، hazf-i elifle آرمیدن. Elif ve yâ'yi hazfle ve mîm'in kesri ile آرمیدن mim'in sükûnu ile

آرمیدن Sükûn-ı râ ile آرمیدن feth-i râ ile آرمودن cümlesi آرامیدن kelimesinden muhaffeftir آرام کردن-آرامانیدن

آراستن Bezemek, tezyîn ma'nâsına.

آراستن Hazf-i elifle آراستن-آراییدن- آراییدن Muzâri'i cümlede آراید gelir memdûdda medle maksûrda kasrla.

آرزیدن Behâya tutmak ve behâya kesmek meselâ meta'ı eger esîri behâya dikmek ve bir nesne bahâsına değmek yani bahâlî ve hîle ile satılmayıp semen-i metâ'a muvâfık olmak

آرزانی شدن Ucuz olmak ve lâyıq olmak

آرزانیدن Mislühü, ve ucuz almak.

آرغیدن Kakışmak ve çekişmek

آرغ کردن med eger kasrla kağırmak, cuşâ ma'nâsına ve sepilmek meselâ görgü ba'zı nüsha sepelemek.

آرغ کردن med ile آرغ کردن kasr ile

آزوندیدن Kehellenmek, tekâsül ma'nâsına ve behâ vermek ve yaraşık ve münâsîp olmak ve bülend olmak ve ihtiyat etmek ve tecrübe etmek

17b

آزوندیدن med ile ve âgâh ve mütenebbih olmak ve tâyıb ve peşîmân olmak

آرزودن Arzu etmek ve şevk göstermek ve sınamak.

آرزومندی نمودن Şevk ve muhabbet göstermek.

آرایش دادن Zînet vermek

آزردن zamm-ı zâ-i mu'ceme ile, incitmek ve incinmek ve azarlamak ve söğmek

آزاریدن-آزاردن-آزار کردن

آزردن Sükûn-ı zâ ile, bıçak ve kılıç ve süğü ve iğne gibileri bir nesneye sancımak ve

iğne ile bir nesneyi sırmak ve ildirmek ve berkitmek.

Ayartmak ve azıtmak. ازسر کردن

Udlu ve edebli olmak ve hürmet ve meyl eylemek ve mehâbetli ve ağır olmak ve bahâne eylemek آژرم داشتن - آژرمیدن- آژرم دارد

Sınamak ve yoklamak, tecrübe ma'nâsına آزماید کردن - آزمون کردن dal yerine nun gelmekle

Mislühü ve nedm çekmek. آزمایش کردن

Bir amele yâ fevt olmuş nesneye hüzn ve teessüf ve nedm çekmektir ve ازمان خوردن-ازمون خوردن gussalanmaktır

Bir nesneyi dikmek ve sırmak yani ildirmek ve berkitmek, iğne eger ğayrı ile eğelemek ve nekendelemek ve sancımak ve tel ile bir nesneyi berkitmek ve eklemek yani

18a

yapıştırmak ve alıştırma ve gerinmek

Zâ-i 'arabî ile kemâ merra ازدن

Ve karınmak آژیدن - آژیدن

göz çapak tutmak آژیخ گرفتن - آژندانیدن

bir kimsenin sözünden darılıp müteğayyîr ve müteneffir olmaktır.

Feth-i bâ iledir tâ بریدن lafzının muzâri'ine benzemeye. از راه برد Azdırmaktır از راه برد

Esnemek آسا کشیدن

آساییدن - آسابانیدن Dinlenmek ve dinlendirmek آسودن

آشامانیدن içmek medd-i elif ile, آشامیدن

karıştırmak ve yoğurmak ve yûmak İsfehânîler dilince آشوردن

Hazf ile mislühü آشردن

delirmek ve bir nesne yanlış olmak ve karış mûruş olmak ve fitne koparmak ve meftûn olmak ve müteğayyîru'l-akl ve müteğayyiru'l-hâl olmak, Âdem ve ğayrıda müsta'meldir ve önsüğü ile ocak karıştırmak ve deniz mevc uzarmak

آشوبد - آشفتانیدن - آشوبانیدن - آشوباند Hazf-i vâv ile آشفتن

Misl-i Âşûften آشوفتن

آغاریدن seyecî'ü.

آغاز کردن: Bir nesneye ibtidâ etmek

آغالیدن Medd ü kasr ile, yeltemek yani kandırmak

18b

ve kaçırmak

آغالشتن Birbiri üzerine atmak

آغیشتن-آغاشتن yer suvarmak ve bir nesneyi ıslamak ve ıslatmak ve yumuşak olmak ve dolaşmak ve doğramak kat' gibi ve bulaşmak ve cesed uyuşmak ve yoğurmak ve karıştırmak ve ekmeği suya eğer yağa doğrayıp tirit etmektir ve kandırmağa yeltenmek ma'nâsına

آغیشتن Hazf-i yâ ile

آغاریدن-آغارد- Kıyasîdir ama ğayn'dan sonra elif ziyade etmek hilâf-ı kıyastır demişler
آغاریدن râ-i mühmele eger râ-i mu'ceme ile, mühmele ile, mislühü ve kucaklamak ve kocamaktır.

آغیشتانیدن- آغیشتانیدن- آغارانیدن

آگندن Doldurmak آگندن gibi

آغوش کردن - آغوشیدن Kocamak ve kucaklamak

آغیدن hazf ile ve koculmak ve bi-ma'nâ آغیشتن Kâf-ı acem ile lügattir

آفراشتن Yücelmek ve yüceltmek ve düşürmek ve döşemek ve uzatmak

آفراختن ve yalınlandırmak ve yanmak ve bir nesne söbü olmak ve söbü yüzlü olmak ve yüce ve yokuş ve evlâ olmak

آفرازیدن-آفرازانیدن

آفروختن Yalınlanmak ve yalınlandırmak ve yanmak ve yakmak ve pas açmak

19a

آفروزیدن-آفروزد-آفروزانیدن-آفروزاند

آفریدن Yaratmak, halk ma'nâsına

آفریندش kıyas آفرد idi

آفرین کردن Alkış etmek

افرايد ma'nâsına افکندن bırakmak افروندن
افرايد-افزونندن-افزونند Artmak ve artırmak افزون
افزانانیدن-افزانییدن-افزایییدن
افزون کردن Kasr-ı elif ve kâf-ı 'acemî ve râ-i mühmele ile. Padişah olup tahta
geçmektir ve tâc-ı padişahî örtmek ve azîz ve muhterem olmak ve zîbâ ve yaraşık
اورندییدن-افرنیدییدن- اورنگییدن
اورنگییدن
افزولیدن yeltmek ve kandırmak
افزولانییدن-افزولانییدن ile fâ'yı vava tebdîl ile اوژولیدی
افسون خوانندن hastaya efsûn ve nüsha etmek
افسانیدی-افسانانیدی Hikaye eylemek افسانه گفتن
افسوس داشتن ta'ne ve hayf etmek ve teessüf ve terahhum ve şefkat ve tehassür etmek
ki üzgünmek dedikleridir ve masharaya almak ve masharalıkta kullanmak
افسوس کار شدن masharalık etmek
افسردن zamm-ı sin ile, donmak ve solmak
افشردن Sıkmak, asr ma'nâsına
افشاریدی Beyhûde ve fuşş - افشاریدی

19b

افشاریدی efşurden söylemek ve sıkmak be-ma'nî-i efşurden ve herze
افشانیدن silkemek ve sepmek ve saçmak ve septilmek, ya'ni takmak ve doldurmak
افشانانیدی - افشانانیدی fâ'dan bedel vâv ile - افشانانیدی
افغانیدن misl-i efşânden
افکندن Bırakmak hazf ve iskât ve tarh ma'nâlarına ve bırakılmak sukût ma'nâsına ve
vaz gelmek, ferâğ ma'nâsına افکانیدی
افزورندن-افزورندن-افزورندن ebedullah اوکندن
افزورندن-افزورندن-افزورندن Haberdâr olmak ve haberdar etmek ve uyanmak ve uyarmak, teyakkuz ve îkâz
ma'nâsına
افکنیدی-افکنیدی-افکنیدی Takmak ve doldurmak آکنیدی
افگوشیدی misl-i ağûşîden, kemâ merra

آلفتیدن Delirmek ve hayrân olmak
الفتدن-الفندن-الفنديدن-الفنجيدن-الفختن-الفخيدن kazanmak الفقدن
آلاييدن Bulaşmak ve karışmak ve mülevves ve za'îf ve harîs ve tama'kâr olmak
آليزد Engüllemek, inat ma'nâsına ve öykelenmek, gazap ma'nâsına
الفوان خوردن feth ve zamm ile lügattir. Kapa kapa yemek ve bütün bütün çiğnemedен
yutmak
آل کردن Al renkle boyamak

20a

ve handân etmek ve hîle etmek ve harbe ile vurmak ve çağırmaq ve eğlemek
آل شدن Ala boyanmak ve handân olmak ve aldanmak ve harbe ile vurulmak
آليزيدن kasr ile seğirmek ve suçukmak ya'ni mağlûb ve mülzem ve hâyif olmak ve
sucımak yani belgilemek ve çabalamak ve sıçramak ve ğussalanmak, الیدن
آلوشيدن Kucaklamak
آمادن Yaraklamak ve yaraklanmak yani hâzır ve müheyyâ ve müste'îd olmak ve
آمدن-آمايد gibi آمدن gelmek
آمدن Gelmek, gâhî olmak ma'nâsına da gelir
آمد شد کردن Geliş gidiş etmek
آماريدن Bir nesneyi tefîş etmek ve istisgâ etmek yani yağmur istemek
آماهيدين-اماسانيدن-اماهانيدن-اهيختن Şişmek ve yel tutmak
آمرزد-آمرزانيدين Amrızamak ve esirgemek
آموزانيدين hazf-i vav ile امختن-آموزيدن Öğrenmek ve öğretmek
آمويختن Amiştirmek ve karıştırmak آميزانيدين آميزيدن
انبازيدن Ortak olmak
انباشتن-انباريدن-انبارد انباشتirmek yani takmak ve doldurmak
انبوسيدن Yani âzâ uyuşmak

20b

ve bir nesne çürümek
انبودن mislühü ve düşürmek

misli-i enbûden ve koklamak بوييدن gibi ve bir işe ikdâm eden kimseyi yorğurmak

Doymak ve doyurmak şeb‘ ve işbâ‘ ma‘nâsına ve doldurmak ve yormak ve mukaddem olan kimseyi geri tutmak, ikdâm eden kimseyi yorğurub geri tutmak

Âhir olmak ve tükenmek ve işi âhir etmek ve fikretmek ve dönmek - انجاييدن- انجانيدن

Doğramak ve pârelemek ve secân eger emsâli bir nesneyi kesmek ve incinmek ve incitmek انجنيدن

انجوختن-انجوفتن Buruşmak ve yüz buruşturmak Bir nesne انجختن

انجسكيدن Geri dönmek ve geri tutmak

اندازيدن-اندازد Atmak انداختن

اندوزد Kazanmak اندوختن

اندر خوردن Lâyık olmak اندر خور شدن

Tasımlamak yani bir nesneyi bir nesneye yakıştırmak ve uydurmak ve vasiyyet eylemek اندُرُزُ کردن

Sıvamak meselâ balçığı duvara ve bir nesneyi bir nesneye ve gödeye sürmek ve dürtmek, merhem ve tılâ ve yakı dedikleri gibi اندايد

21a

اندوهيدن ğussalanmak

اندوه گن کردن Ğussalı eylemek

انديدن Kâhil ve battal olmak

انديشانيدن Fikretmek ve gamlanmak teşvîye düşmek

Nakşeylemek, نگاريدن, ve sanmak, zan ve hisban ma‘nâsına ve sıvamak ve sıvanmak انگاشتن

انگيدن takıp doldurmak آگدن gibi

انگيزيدن-انگيزانيدن Koparmak انگيختن

Parmak çatlatmak ve karış vermek ve bir nesneyi karışlamak ve yumruğun yere dikip sayı vermek انگشت شکستن

Bitmek ve katurmak آوردن gibi ve bostan ve ağaç meyve vermek ve yurmak ve

yutmak

اوریدن ve söz karıştırmak sözü yabana yoyamak, yani sözü sadeden döndürüp âhar semte tevcîh etmek ve söz tamam olmak ve yormak ve yutmak ve katurmak ve gitmek ve yetmek

آویدن Yormak

آواز کردن Çağırmaq آوازیدن

افزولیدن Mislühü اوژولیدن

افشاندن Mislühü اوغاندن

افکندن mislühü اوکندن Mislühü اوشاندن

اوپاشتن-اوپارد Feth ve zammyle, yutmak Evârîden gibi ve budamak اوپاریدن

اوبانانیدن bi'l-fethi ve'd-dammi, ıızganmak ve uyutmak ve avutmak اوبانانیدن

21b

اورنیدن Bir işte kâhil olmak

اویزیدن Asmak آویختن

اویزانیدن - اؤنیدن ıızganmak ve avutmak ve avunmak

Tutup çekmek ve büzmek, selh ma'nâsına ve kazanmak ve kazanmak, kiskanmak ma'nâsına

آهنگندن Kasdeylemek ve kılıç ve bıçak çekmek ve çekip taşra çıkarmak ve yüzmek, selh ma'nâsına

آهیختن Tartmak ve koparmak ve kasd eylemek ve kılıç ve bıçak çekmek ve çekip taşra çıkarmak ve ölçermek ve becermek

آهختن Hâ'dan sonra bâ-sûzed lügattır.

EL-ELİFÜ'L-MEKSÛRETÜ

اسپریشن-اسپریدن Tamam olmak اسپری شدن

استادن Örü durmak yani el kıyâm ve giderken durmak

ستدن-ایستادن-ستادن-ایستیدن-استیدن-ستیدن bi'l-kasrı mislühü استادانیدن-استادن

ستاندن-استانیدن-ستانیدن-استادانیدن Almak استانندن

Dolaşmak اسراکیدن
شنافتن İvmek اشتافتن
شکستن - اشکستن - شکندن sımak ve sınmak اشکندن
شنیدن İşitmek اشنیدن
انجالیدن Pârelenmek
انجیدن Yarılmakve yarmak ve pârelemek

22a

EL-ELİFÜ'L-MAZMÛMETÛ

زدودن pas açmak bi-ma'nâ ازدودن
استردن bi-ma'nâ Suturden, bölmek ve yolmak ve kazmak ve kazımak ve yonmak, naht
ma'nâsına
اشتم کردن Kavga ve galebe ve tahakküm eylemek ve cez' fez' eylemek.
اوفتادن-فتادن-اوتیدن-اوتیدن-اویتیدن-اویتیدن-اویتیدن-اویتیدن-اویتیدن-اویتیدن
افتادن Düşmek, vukû' ve sukût ma'nâsına ve gıybet etmek
فتیدن-افتدن-افتن-افتانیدن
اوبانیدن imızganmak
اونانیدن kemâ merra
اوپاشتن kapa kapa yemek ve bütün bütün yutmak
اوپاریدن İkisi de feth ile lügattir
الوان خوردن Feth ve zamm ve feth ile lugattir.

EL BÂ'ÜL-MEFTÛHA

باچنگل گرفتن Çimdilemek باچنک گرفتن
پارودن Girmek
بارانیدن Yağmur eger kar eger dolu eger taş yağmak بارانیدن
بار نامه کردن Kânun ve kâ'ide vaz' eylemek
بارنامه کردن Nefsi tehlikeye ilgâ edip haterli yere uğramak ve her maslahata atılmak ve
tefehkur eylemek ve bir maslahata vesîle ve vâsita olmak بارانه کردن nüsha
بازیدن-بازانیدن-بازد Oynamak باختن

22b

گشتن باز Geri dönmek yoldan eger muameleden eger başladığı maslahattan eğer günahından

کردن باز Oynamak ve kulaçlamak ve arşınlamak ve fark ve temyîz etmek ve açmak feth ma'nâsına

بازوشتن Kurumak, yubûset ma'nâsına

باسرشتن Kaçne oynamak

پاسیدن Hıfz eylemek ve yukamak, kavramak ma'nâsına ve korumak yani beklemek ve saklamak hıfz ma'nâsına

پاشیدن Saçmak

باشیدن olmak şoden ma'nâsına ve sabr etmek yani katlanıp durmak

پاک کردن Arı eylemek پاک کردن

پاک داشتن Gussalanmak ve korkmak ve eyemenmek mübalât ma'nâsına

بالافتن Süzmek ve sıkmak

بالستن Sonu hayr olsun demek

بالستن Mislühü ve yastıklamak

بالیدن Uzamak ve büyümek ve yeltmek

پالودن Süzmek پالودن

بالودن Yuvalamak ve bulamak

کردن بانک Âvâz eylemek ve çağırıp hatırlamak

باوریدن İnanmak باور کردن

باهکیدن İşkence etmek باهکیدن

بتیغ خاستن Dik durmak, kıl gibi mum gibiler meselâ

با هم آید İncinip cenk eylemek ve gazaba gelmek ve gussalanmak با هم آمدن

باید Gerek olmak بایستن

پایستن Ba-i acem ile, katlanmak yani muntazır ve sâbir olmak

پاییدن Mislühü ve sâbit kadem olmak ve bezemek ve basmak ve muhkem tutmak ve bozmak

23a

ve muhkem ve berk olmak ve depme urmak

کردن پایداری Pâydârlık etmek ki sabretmek ve ayağı muhkem basıp durmak ve muntazır olmak

پای گرفتن Bağdalamak ve ayak götürüp gitmek

پچیدن Kurulamak, mess ma'nâsına

بخجیدن Yassılamak ve dolaşmak

بخجیزیدن Ağnamak ve iniş aşağı yuvalanmak ve tekerlenmektir ve uğutmak.

بخسودن Yencmek ve yecmek ve yencilmek

بخسیدن Çimdilemek ve uykuda horlamak ve müteğayyir olmak ve gül solmak ve yürek istemeden eğer gayrıdan harâretlenmek ve gussadan solmak ve darlığınmak ve erimek.

بخستن Uykuda horlamak

بخستو آمدن İkrâra gelmek

بخش کردن Bağışlamak ve kısmet eylemek

بخشانیدن Esirgemek ve affeylemek ve bağışlamak

بخشودن Esirgemek ve bağışlamak

بخشیدن Yanmak ve ışılamak ve ışınmak

بخریدن Talbımak ve sümülcimek ve talep eylemek

بخنوریدن Gök gürlmek ve yıldırım oynamak

بخیزیدن Tapulamak

بخزفتن Kabul eylemek

بخزفتاریدن Bir âdemi yâ maslahatı yâ hizmeti boynuna ve uhdesine almaktır

بخزفتاری کردن Mislühü ve sabır edip katlanmak

بخزیره شدن Karşılama

بخزیره کردن Esenlemek

23b

ve selam vermek ve vedâ etmek

بر اغالیدن ma'nâsına اغالیدن
 بر افزولیدن ma'nâsına افزولیدن
 پراکندن Dağılmak ve dağıtmak
 پراکنده کردن - پراکندیدن Dağıtmak
 پراکنده شدن Dağılmak
 بر آمدن Yukarı gelmek ve nâgâh çıkagelmek ve murad hasıl olmak
 بر آوردن Yukarı katurmak ve çıkarmak ve kaldırmak ve yapmak ve bitirmek ve bir
 nesnenin hilel ve noksanını ıslah eylemek ve sınıkun sarmak ve musallihi tahsil
 eylemek
 براریدن Kaldırmak
 بر انگیختن Koparmak ve eyriştirmek ve tepmek ve döymek
 بر راه کردن Yola eylemek yani göndermek ve yola yönelmek yani gitmek
 بر راهنجیدن İçeri çekmektir, Keşîde gibi
 بر تافتن Bükmek ve bir taraftan bir tarafa döndürmek
 بر تمیدن dudak tebermek ve şişmek ve esmer-gûn olmak yani buğday enlu olmak
 بر تهیدن Yeri aşağı yıkmak
 بر جستن A'zâ kabar kabar olmak ve seğrimek, helecân ma'nâsına
 بر چیدن Mıh ve kazık gibi bir nesneyi kakmak ve kamamak yani bekitmek ve ahkâm
 etmek ve çalılmak بر چین کردن
 بر خیزیدن Örü durmak ve dura gelmek
 بر خاش کردن Cenk ve kargaşa etmek ve fitne ve fesad etmek ve yumruk cengi etmek ve
 zulüm ve güc etmek
 بر خیدن Didmek ve eklemek yani yamamak ve yapıştırmak ve bir yeri çalulamak
 بر داختن Dizmek ve bir işe

24a

پر دختن Sûret vermek ve tamam eylemek ve tamam olmak
 بر چیدن Dermek ve düşürmek gibi.
 بردار کردن Asa komak
 برداریدن Mislühü ve kaldırmak

برداریدن Mislühü برداشتن
 برزیدن Ba-i ‘arabî ile tohum ekmek ve yaraşmak
 پرستیدن Tapmak
 بر کاویدن Mesela kavunu dilim dilim dilmek ve **kaftan** ve gömülme beçergin
 kuruyamak
 پرزیدن Kupayı doldurmak ve kuyunun duvarını taşla örmek
 برگراستن Bir nesneyi ağırımı beynimi deyu bilmek için elle yoklamak ve sallamak ve
 بر گراییدن sınıamak ve bir kârda aheste ve yavaş ve teennî ve tedbir ile tutmak
 برگراستن
 برگراستن Dönme ve döndürme برگراستن
 برگراستن Yerden götürme ve katurmak ve giydirmek
 برگراستن Koparmak برگراستن
 برگراستن Yukamak yani mutlaka bir nesneyi kavramak ve tecrübe için koyunu veyahut
 keçiyi semiz mi, arık mı diye elle yoklamak
 برگراستن-برمچیدن Hazf-i elif ile برگراستن
 برگراستن Yukarı oturmak ve binmek ata ve gayri binite.
 برگراستن Cimâ‘ etmek ve yukarı koymak
 برگراستن Beslemek برگراستن - برگراستن
 برگراستن Kapı pervazlamak ve mal defnetmek
 برگراستن Erlik sınıamak

24b

ve bir nesne iri midir, yumuşak mıdır bilmek için elle yukamak ve kendi önüne
 katurmak

بروندیدن Kumaş ve biz yükün tutmak ve don bağlamaktır 'dendir, hâ-i gayri
 melfûze ile ve pezevenk tutmaktır, hâ'sız بروندیدن dir, zira بروندیدن hâ ile kumaş sandığı ve
 don bağı ve kazirler ipidir ki, küpesini bağlarlar ve hâ'sız بروندیدن pezevenktir,
 mu‘teberâtın esmâsında mestûrdur.

بروندیدن - برگراستن - برگراستن **Biz yükün** tutmak

برهینختن Edeplemek ve öğretmek برگراستن

برمودن Ot sararmak

پرهاید Tütünden ve oda ısısından esbâb sararmak پرهودن
پرهیز کردن Yağlanmak, ihtimâ ve ferâğat ve imtinâ‘ ma‘nâsına پرهیزیدن
kat kat olmak ve gazap ve tehevüre gelmek بر هم شدن
پرانیدن-پرد Uçmak tayeran ma‘nâsına پریدن
پریژفت شدن Bi‘l-fâ ve sîn, uçuk tutmak, ümmü’s-siyân derler
Darılmak ve münkabiz olmak ve sıkılıp biraraya gelmek بهم آمدن
بریان شدن-بریان کردن Dağılmak پریشیدن
پروین شدن Murdar olmak ve çirkin ve nâhoş olmak ve bir nesneden yiğrenmek
پزیدن Pişmek ve pişirmek, bâ-i ‘acemî ve zâ-i ‘arabî iledir پزانیدن
gibi وزیدن Yel esmek پزیدن

25a

بزریدن Ekin ekmek ve tohum ekmek ve yaraşmak
پژمریدن-پژمرانیدن solmak Bi‘l-farsiyyeyn, پژمردن
پژمان بردن Bi‘l-farsiyyeyn, arzu eylemek ve tehassür ve gam çekmek ve pişman olmak
بندیدن Bağlamak ve bağlanmak بستن
Kâni‘ ve bî-niyaz ve müstağnî olmak ve memdûh olmak پسند شدن
پسند کرده İhtiyaçtan kurtarmak ve memduh etmek کردن
پسنجیدن Yaraklanmak ve پسنجیدن
سکمدن Sıkmak بشخودن
Yanmak ve aşınmak ve ışılamak şa‘şaa ve leme‘an ma‘nâsına بشخیدن
Maya çalmak ve su saçmak ve mutlaka saçmak بشنجدن
Ha ile بشیخیدن
Yoklamak ve yukamak بشلیدن
sokranmak ve darılmak ve gümrenmek yani sokranmak, hayvanda da olur, ayı
ve kelb ve kedi gibi. پنافته شدن Sidik ve su ve hela ve oluk gibiler ki yolu tutulmak پنافتن
پناهیدن Sığınmak
پناه کردن Gizlemek ve saklamak
پنجیدن Kaklamak ve yaralamak ve yaralanmak, feth ve kesr ile mervîdir

پنداشتن Öğüt tutmak, bu takdirce داشتن in dal'i mahzûftur ve sanmak, bu takdîrce hazf
پنداریدن-پندارانیدن yok,
پنهانیدن Gizlemek ve gizlenmek
پنهان شدن Gizlenmek
پنهان کردن Gizlemek
بندانیدن Bağlamak بندیدن
بمایدن Basmak

25b

فیروز شدن - پیروز کردن - فیروز کردن Mansur ve muzaffer olmak پیروز شدن
پیکیدن feth ve kesr ile, ağza bir nesne almak ve yumuşatmak ve kavudu ve onun gibi
yâbis nesneleri suyla yutmak ve su befkermek پیکندن
Ölçmek, uzun mu, kısa mı; ırak mı, yakın mı; alçak mı, yüce mi; geniş mi, dar
mı diye,
پیوستن Ulaşmak ve ulaştırmak ve ümid tutmak
پیوسیدن Tevazu etmek ve ümid tutmak ve sanı sanmak
پیچیدن Farsiyyeyn ile ve feth eger kesr ile, yardım etmek ve sarmak ve bükme ve
durmak ve durulmak ve burmak ve dolaşmak

BA-İ MEKSÛRE

بسار دادن Yeri yarıp nadas eylemek
بمئل کردن Boğazlamak, zebh ma'nâsına
پسندیدن Beğenmek پسندن - پسند کردن Bu cümlede bâ'nın zammı ve kesri câiz ve fethi
nâdiredir
بشکلیدن Ba-i 'arabî ile, kucaklamak ve tırnak ve parmak yâ ayağ yâ gayrı nesne ile
rahne ve nişan eylemek ve ata köstek urmak ve kaklamak meselâ eti kurutmak için
kesmek ve parelemek
پمنکیدن Sokranmak ve darılmak
پنداریدن Kesr eger feth ile zan ve guman etmek پنداشتن

26a

پندارانیدن

بیاوردن Getirmek ve meyve bitirmek

بیاوردن bertinmek

بنجیدن Âciz olmak

بنجیدن Yaralamak ve kalkmak

پیزیدن Elemek ve aciz ve giriftar olmak پیختن

پیچیدن Burmak ve bükme ve dolaşmak ve söylerken takılmak yani hasr ve mebhûd olmak

پیراستن Bezemek, tezyin ma'nâsına ve düzmek ve sepülemek ve ağaç budamak ve ziraat için yeri ıslah etmek ve kuyuyu taşla örmek

بیرون آمدن Dışarı gelmek ve çıkmak ve yeraltından nebat yeryüzüne zahir olmak برون

آمدن- بیرون کردن - برون کردن - بیرون آوردن

بیرون آوردن Zamm ile yâ'sız ve kesr ve yâ ile lügattir,

Önüne tutmak ve ileri tutmak yani mükteda ve mu'temed edinmek پیش گرفتن

San'at öğrenmek ve bir nesneyi adet ve huy edinmek پیشه گرفتن

پیکیدن Yutması güç olan ğalîz nesneyi su ile yutmaktır meselâ kavudu پیکیدن

بیواریدن Cevap vermek

پیوازیدن Bâ-i 'acemî ile ve zâ-i mu'ceme ile, davete icabet etmek ve bir nesneye icazet vermek

پیور داشتن bi-ma'nî برداشتن yani kaldırmak

پیوزیدن Tekebbürlük etmek

پیوزه کردن Feth ve kesr lügattir

بیهوده شدن - بیهده شدن Ateşten sararmak بیهودن

Aslı fasid söz söylemek بیهوده گفتن

26b

BA-İ MAZMÛME

پزیدن Pişmek ve pişirmek پیختن

بخوریدن - بخست کردن Uykuda horlamak بُخستن

بخزیدن Uşak sar‘ olmak

بخواریدن Akıl fasid olmak بخوریدن hâ sakın vav meftûhtur

برازیدن Yolcu gitmek ve yarışmak müsabaka ma‘nâsına ve yarıştırmak nüsha
yaraşmak ve yaraştırmak, bakışmak ve bakıştırmak ma‘nâsına

براندن Oturmak نشستن ma‘nâsına ve bir nesnenin üzerine eyyam ve zaman geçmek ve
yetirmek, îsâl ma‘nâsına

بُردن İletmek ve oyunda ütmek ve lâmi‘i bükme ma‘nâsına da rivayet eder

بردفتح Bâ ile tâ kesmek ma‘nâsına olan بریدن muzâri‘ine benzemeye ki بُرد gelir

پُرسیدن Râ’nın sükûnu ile, sormak پرسیدن

پرسیدن Ra’nın fethiyle bir şeye niyet etmek ve bir maslahat nihayetinde bulmak ve yok
olmak پرسانیدن

بُردن Kesme

بزیدن Çimdilemek

پژولیدن Bi‘l-farsiyyeyn, yeltmek ve kandırmak terğib ve tahriz ma‘nâsına ve arzu
etmek ve ebter etmek ve ebter olmak. پژلیدن

پژوهیدن

27a

Bi‘l-farsiyyeyn irdemek yani ziyâde teftişle bir nesneyi sormak ve arzu etmek

پژهان بردن Bi‘l-farsiyyeyn, Gönelmek, hased ma‘nâsına ki âharın nimetinin zevâlini
istemektir ve onunki gibi benim de olsun demek, gıpta ve tenâkus ma‘nâsına, bu hal
cayizdir demişler, Râğib kitabında ve İhyâ‘da mestûrdur, yine arzu etmektir ikisiyle

پسودن Karkmak ve bilmek istemek ve yukamak yani elle bir nesneyi yoklamak, sürmek
ve gidermek ve mahv etmek ve aşındırmak ve yunmak naht ma‘nâsına ve bırakmak ve
dikmek ve tutmak. بساید

بشولیدن Depretmek ve deprenmek ve dağılmak ve bilmek istemek ve yeltmek

بفشردن-بفشرا نیدن Sıkma ve saçma, bâ zâidedir

بگشتن Kâf-1 ‘acemî ile meylelemek

بلندیدن Yücelmek ve yüceltmek

بودن Olmak بدن Tahfif ile
پوزش کردن Özl eylemek ve kadr ve ta'zîm ve ihtirâm istemek
پوزیدن Mislühü ve pişmek پختن gibi
پوسیدن Öpmek بوسد
پوسیدن Bi'l-fârisiyyeti eskimek ve çürümek ve pârelenmek
پوشیدن-پوشانیدن Örtmek ve giymek ve örtünmek
پوش کردن eteğin beline sokmak ve cür'et göstermek

27b

ve bir nesneye ziyade sa'y edip devrişmek ve halk içinde emin ve mu'temed olmak
گوش داشتن Koklamak ve kulak tutmak بوییدن gibi
پوسیدن Bi'l-farisi yelemek habeb ve hervele ma'nâsına
پوشیدن Sanı sanmak ve ummak ve sancı sancımak ve katı katı ağlamak ve sağı sağmak
پوشانیدن - پیوسانیدن - پیوشانیدن

ET-TÂ-Û'L-MEFTÛHA

تاییدن Dolaşmak güç yetmek ve yalabımak yani bıldıramak ve şu'le ve pertev salmak
ve yanmak ve yakmak ve kazmak ve kazdırmak ve doğmak ve güç yetmek ve elem ve
renc çekmek ve tâkat ve tahammül etmek ve dolaşmak ve eklemek i'vicâc ma'nâsına
ve eğmek ta'vîc ma'nâsına ve bükme ve bükülme ve burmak ve yüz döndürmek ve
karcaşmak ve zor etmek ve cenk etmek ve kösü tutmak ve mutlaka bir nesneyi
döndürmek

تافتن İbdal olunmuştur be fe'ye Elifi hazf ile تاویدن bu üçü cümlede تاییدن gibidir
Benzemek ma'nâsına gelir bu cümlenin muzâri'i تابد ve تبد gelir.
تاب دادن İplik eğirmek

28a

İplik eğirmek ve bükme ve ziya vermek ve kızdırmak, bazıları misl-i Tâbîden
demişler ve cemî-i ma'nâsında ikisi birdir demişler
تالیدن Eklemek mutlaka canlı ya da cansızlar ve çinremek tas eger çığırgı gibiler

تاختن Yelmek ve çapmak, vakti ivmek, acele ma'nâsına ve yarışmak ve koşmak ve
iplik kıvırtmak ve bükmek ve bükülmek, bir nesne yumrultmak ve bir nesne domalıp
taşra çıkmak ve burmak تازیدن - تازد - تازیدن
تاییدن Beğirmek ve böğürmek meselâ keçi ve buzağı gibiler
ترانیدن Feth ve kesr ile, apulamak ve ta'me eylemek ve acımak ve acıtmak
تراشیدن Ve yontmak yani yongalamak
تاسیدن Gam tutmak تاسه گرفتن
ترکیدن تراکیدن'den muhaffettir atmak ve tırnak dibi eger gayrı nesne yarılmak ve
çatlamak تبرکیدن
تباھیدن Azgın olmak ve bir nesne azıp fâsid olmak taam gibi ve hiç ve zâyi' olmak ve
yaramaz olmak ve yoldan azmak ve çürük ve harab olmak ve yumurda kalye
pişirmektir, bazıları cılıbır pişirmektir, der
تباھ کردن İzlâl etmek yani hak yoldan çıkarmak
تسیدن Ta'dan sonra sin ve ba'dehû bâ
Tâ'dan sonra bâ ile, tebremek amma تسیدن
ile

28b

Boğmak ve boğulmak ve kızmak ve tebremek ve tuncukmak ve bağlamaktır
تبییدن Bi'l-bâi'l-'arabî, tebsermek ve titremek
طبییدن Bi'l-bâi'l-'acemî, talabımak, behâye değmek ve bezemek
ترسانیدن Korkmak ترسیدن
ترمیدن Artmak, ziyâde olmak ma'nâsına
ترنجیدن Kuşağı ve kulağı muhkem çekmek ve kasmak ve yencûb sıkamak ve sıkılmak
ve tarılanmak, تنجیدن Hazf-i Ra ile feth eger kesr eger zamm ile lugattir
تنییدن Mislühü neteğe gelse gerek
ترنگیدن Mutlaka bir nesne âvâz vermek ve pay kuşunu tangıldatmak ve ayırmak ve
ayrılmak ve zehmlenmek ve ırlamak sürûd ma'nâsına, kesr ve feth lügattir.
ترهشتن Bulanmak ve kakımak
تسفیدن Altın parlamak
تسیدن Boğmak ve kazımak ve tebermek ve tuncukmak ve bağlamak

تفسیدن Ateşe ısınmak ve kızmak ve kızdırmak ve tebremek ve kendiye yunmak ve güneşe karşı oturmak ve ısınmak تفیدن

تفریدن Kaynamak ve kavrulmak galeyân ma'nâsına ve kaynatmak ve kavurmak iğlâ ma'nâsına

تکیدن yılıp yupurmak ve yüğretmek ve hamle ve galebe eylemek

تکین شدن Bahadır olmak

تلابیدن Feth eger kesr ile, dökme ve dökülmek ve çağlamak ve çağırmak ve çeğremek

تمزدن ebsem olmak تمزدن

29a

تنزند-تمزند

تنالیدن: Dökmek ve sökmek ve silmek

تنبیدن Çözmek ve örmek eli eger kolu eger lifi eger örümcek kendi ağını örmek ve iplik bükme ve biz dokumak ve sarmak ve dolamak ve yarılmak

تنبیدن Mislühü ve tunçmak ve boğmak; Halîmî, bu manalar ki cümlesinde تنبیدن gelmesinden dahi meşhurdur der

تندیدن Gürlemek Ra'd gibi ve ağaç yaprak ve çiçek ve yemiş katurmak

توانیدن Acımak ve acıtmak

تولیدن Feth-i tâ ile, sancımak ve göğremek ve haykırmak ve zamm ile ağlamaktır, enîn ma'nâsına

تنسانیدن Tuncukmak, tezaccur ma'nâsına تنسانیدن

ET-TÂ-Ü'L-MEKSÛRETÛ

تلاویدن - تراویدن Ger Vav feth ile damlamak ve sızmak teraşşüh ma'nâsına تراویدن - تراویدن Cümlede kesr ve feth lügattir.

تراختن Nûsha تراختن Ta'cîl ile gitmek, تراختن

تراقیدن Çatlamak ve yarılmak ve ayrılmak ve yaralamak ve pârelemek

تراکیدن - تراکیدن Hazf-i elif ve feth-i râ ile تراکیدن - تراکیدن Hazf-i elif ile تراکیدن

تراشانیدن Kazımak ve yontmak تراشانیدن

تهیدن Bir nesne hâlî ve boş olmak ve adam birehne olmak yani yalın ayak olmak

Karanî olmak ve bulaşmak ve mukedder hâtır olmak ve ğussaya gelmek

29b

edepde yellemektir تیزیدن - تیز دادن

hazf-i yâ ile emmâ تیزیدن imâle ile sür'at ve acele ve keskin ve yeti ve gazabnâk
olmaktır

Ta'cîl etmek ve bir nesneyi bilgü eger masad ile keskin etmektir. تیز کردن

Sûret vermektir تیزک دادن

TÂ-İ MAZMÛME

Ekşimek ترشیدن

Ekşi yüzlü olmak ترش رو شدن

Ödemek ve irikmek yani az az cem' etmek ve kazanmak ve konmak ve göçmek
ve talep etmek ve gıdasını iyirmek ve harâretlenmek ve örmek ve ürkmek. توزد - توزیدن
Lâkin bazıları 'in muzârî'i توشد gelir dediği ancak azık cem' etmek ve kazanmak
ma'nâsına olan 'in muzârî'idir kezâ fi'l-bahr

İrkmek توازیدن

Mutlaka bir nesne âvaz vermek ve gök gürlmek ve bir hayvan ya adam
yaramaz huylu olmak ve gazaplı ve fâhiş sözlü olmak ve donuk ve mukedder ve
kasvetli ve gamlı olmak ve bir nesne katı, ğalîz ve sarp olmak ve yumru ve sivri ve
kûbed yâ bed ve yakışsız olmak ve beden bezelenmek.

30a

Bed huylu olmak تندخو شدن

Gücü yetmek ve kâdir olmak توانیدن

Koşuğu ve kolanı pek çekmek ترنجیدن gibi Daralğanmak

Zamm ile, sancımaktır emmâ Sihâh, zamm ile ıklamaktır feth ile sancımaktır der تولیدن

CÎM-İ MEFTÛHA

cîm-i 'arabî ile haraç vermek ve bâc ve öşür ve rüsûmu cem' etmektir. Üşümek جابیدن

ve üşünmektir

چامیدن İşemek, bevl ma'nâsına

چاهیدن Mislühü ve kuyu kazmak

جاى گیر شدن yer tutmak ve hürmetli ve sahib-i câh ve 'izzet olmak

جابلوسى کردن aldağuçluk, dilkülük etmek yani yaltaklanmak, tebasbus ma'nâsına, gönülde ıraka varken münâfıkâne dostluk göstermek ve tatlı dillilik ve ayyârlık etmek
چاويدن Serçe ve onun gibi kuşlar ürküp avaz etmek

چب دادن Pâreye atmak ve sapa lûc vermek

چبیره شدن cîm-i 'acemî ve bâ-i 'arabî ile müheyyâ ve hâzır olmak yani yârâklanmak ve bir maslahat için bir yere cem' olmak ve yoklamak ve sınık sarmak; Hâ-i menkuta ve bâ-i muvahhide ile

چبیره شدن Halîmî eydür cim'le de Ha ile de mervîdir, zâ-i mu'ceme de rivayettir râ-i mûhmele gibi

30b

جخشیدن At ürmek ve tay belinlemek ve bir kimse dürüşmek ve çalışmak ve bir nesne büklüm büklüm olmak ve bedende ur ve renc ve illet olmak ve deriyi kaşımak bazıları eydür جخشیدن hâ-i mûhmele ile ancak at ürmektir gayri ma'na cümle چخنیدن kelimesininindir, cîm-i 'acemî hâ ve nun ile

چخجیدن Boğazda ur olmak ve boğaz şişmek ve bir marazdır ki badıncan gibi çıkar gelân da olur ve deriyi kaşımaktır, Hisârî ve Sîhâh Cedîd'in esmâ ve mesâdırında musarrahtır ki جخشیدن - جخشیدن üçü bir lügattir biri birinin mahalline isti'mâl olunmuştur Bahr'de eydür چخنیدن de bu üçü ma'nâsına gelir

چخیدن Danayı bügelek tutmak ve bir nesne doğmak ve germ olmak, izdâddandır ve büklüm büklüm olmak ve dokumak, Câmi'de eydür ve elbette demek ve çalışmak جخشیدن gibi ve berkitmek ve berk ve muhkem tutmak ve kavramak lems ma'nâsına ve saçmak

چختیدن Tama' etmek ve ümid tutmak

چرستیدن - چرست کردن Bi'l-feth ve'l-kesr fihimâ, diş kurcalamak, diş gıcırdatmak ve zayıf olmak

چرسیدن cîm-i ‘acemî ile ferbe yani semiz ve özlü ve yağlı olmak ve koyu yani ğalîz ve ğâlib olmak

چریبیدن cîm-i ‘arabî ile ğâlib olmaktadır

31a

جرب دادن Bir nesneyi bir nesne üzerine tercih ve ziyâde ta‘lîb etmektir, ziyâde lec ve inat etmektir ve galip olmaktadır

جرب زبان شدن Tatlı dilli olmaktadır

جرب دست شدن Uz elli ve uzun elli olmak yani san‘atinde ve hizmetinde hâzık ve mâhir olmaktadır

جزنی کردن Kârlarda ahestelik etmektir yani tefekkür ve teennî ve tahammül ve tadrîcle tutmaktır ve tehevür ve gazap ve acele etmemektir ve uzluk ve üstadlık ve hazzâka etmektir.

چرویدن Çare istemek ve çare eylemektir

چرخیدن Hareket-i devriye ile dönmek ve felek ve çıkrık ve kanlı ve dolap ve tûla bekresi gibi nesnelere dönmek

چریدن Teşdîdli eger teşdîdsiz otlamak ve otarmak teşdîd esahdır - چرا کردن - چرانیدن - چرادن

چسبیدن Bir cânibe meyl eylemek ve eğilmek, bükülmek ve birbirine tokuşmak müsâdeme ma‘nâsına ve karışmak ve karıştırmak ve yapışmak ve yapıştırmak

چسیدن Eğilmek ve mâil olmak

چستن Sıçramak ve kalkımak vesbe ma‘nâsına ve seğırtmek ve üşüme ve titremek ve teferrüc eylemek ve yıldırımak, a‘zâ seğırmek, ihtilâc ma‘nâsına ve yürek oynamak hafakan ma‘nâsına ve meyl eylemek ve yel esmek جهد - جهیدن

چشانیدن Tatmak چشیدن

چشم دادن Göz dikmek ve işaret etmek

31b

چشم زدن Göz eylemek ve göz kakmak yani gözüyle gamz ve işaret etmek ve göz değmek isabet-i ayn ma‘nâsına

چشم اغیل کردن Kakıyıp göz ucu ile bakmak, göz ucuyla bakmak mutlaka gazapla eger gayri garaz için uşşâkla mehâbîb arasında olan müşâreke-i nazara da şâmildir

جفتیدن Kurbağa ötmek, meyl eylemek

جفتن Eğilmek ve yabana kaymak ve meyl ve rükû etmek

جفدن Meyletmek ve eğilmek ve iki kat olmak ve büzülme ve kavrulmak ve üzüm salkımlanmak ve üzüme hirek etmek yâ asmaya almak ve üzümü âvenk etmek ve bir nesneyi yabana atmak جفتیدن - جفیدن Bu beş kelime de cîm-i 'arabî'dir

چوسیدن-چوسانیدن-چوسانیدن چوپیسمک yapışmak

چقیدن Tokuşmak ve birbirine dokunmak ve kavga ve kargaşa etmek ve mih eger kazık kakmak

چکایدن Tatmak takattur ma'nâsına چکیدن

چنیدن - چلیدن Kamurmak meselâ at uyanı, it kemiği ve çüst ve çabuk olmak ve cellatlık etmek ve saklanmak.

چمیدن Şarap içmek ve nazla salınmak ve aksırır gibi olmak ve meyl etmek ve teferrüc etmek

چنکیدن Nizâ' ve cenk etmek

چنکیدن Çenk çalmak ve bir nesneye kıynak ve tırnakla urmak ve didmek ve koparmak.

32a

چنک کردن - چنک زدن Adam pençelemek ve cehdeylemek ve kuş kanıklamak ve peritciler pençelemek

چنکال کردن - چنکال زدن - چنکل کردن - چنکل زدن Ve bu dördü demir çengelle bir nesneye çekmeğe ve hırsız çengele çekmeğe de derler ve erişte kesmeğe de derler

چنکول شدن Eli ayağı büzülme kocalıktan yâ tıflken dâyenin yaramaz tuttuktan yâ ebe doğurturken kem yapıştıktan ya gayri sebepten

چواریدن Yola gitmek ve yol kesmek ve yol basmak ve sarımsak dökmek ve Havanda bir nesneyi döğmek

CÎM-İ MEKSÛRE

چرنکیدن Çağırmaq ve avaz vermek ve çatlamak

چرسیدن - چرست کردن bi-kesri'l-cîmi'l-Farsiyyi fihimâ diş kırçıldatmak
چنیدن Nasihat eylemek ve ihtiyar eylemek گزیدن ma'nâsına yani gürtlemek ve dermek
چنیدن ma'nâsına
چنیدن Dermek ve düşürmek ve kesmek kıs ma'nâsına ve bıçak eger keser gibiler ile bir
nesneyi yonmak tagşîr ma'nâsına ve oymak naht ma'nâsına
چین کردن Dermek ve düşürmek mutlaka ve meyve düşürmek ve elini eger kaşını eger
gayri yerini buruşturmak. چیند - چین کند
چیره کی شدن Yürekli ve bahadır ve cür'etli ve gâlib olmak ve inat etmek ve fasih ve
cârî lisan ve mukaddem ve küstah ve bî-şerm olmak.

32b

چیره شدن - چیر شدن İki de چیرکی
ve her diline gelen yâve sözü söylegen olmak
'کردن'in lâzımlarıdır.

چیره دست شدن Her işe soklunup başarmak ve cerbdest olmak

چیر کس کردن Kirli ve paslı eylemek

چیرکس شدن Kirlenmek ve paslanmak

CÎM-İ MAZMÛME

چستن Birbiri üzerine mutabbak yığmak ve yığılmak ve çapuk .. olmak

cîm-i 'arabî ile, talep etmek ve aramak, dikkat, tecessüs ve teftîş ma'nâsına ki
جویدن derler de irdemek

چدا کردن Ayırmak

چنیدن Deprenmek mutlaka چنایدن Deprendirmek ve kaldırmak

چوشانیدن Kaynamak چوشیدن

HÂ-İ MEFTÛHA

چوایدن Vâv-ı resmî ile uyumak ve yatmak ve düş görmek ve ihtilâm olmak ve çökmek
deve eger adam eger gayri

چوابانیدن Uyumak ve yatırmak ve çökmek ve şeytan bir adamı düşte ihtilâm etmek

چوابانیدن feth-i bâ ile

خواب دیدن Düş görmek aslı budur emmâ bulûğ düşünde yani ihtilâmda müsta‘meldir ve meşhûrdur, lügat kitaplarının esmâsında خواب دیدن baliğ olmuş âdemdir.

خواب خرکوش دیدن vefâsız yalan va‘de etmek ve doksan uykusu vermek, aldatmak ve hîle ile meftûn etmektir.

خواب آلود شدن Uykulu olmaktır ve urefâ ahmak olup umûr ve ahvâl bilmemekte müsta‘meldir

خواب سبک کردن Imızganmaktır

33a

خوابیدن Vâv-ı resmî-i gayr-i melfûz ile خوابیدن ma‘nâsındadır Esedî aş pişirmektir der. Cemâlî Sofra sermek ve ta‘âm döşemektir der, ta‘âm yemektir خوردن ma‘nâsına, der.

خیزد ama bazılar خیزد Kâim olmak yani örü ve dik durmak ve kopmak yani haşr olmak خیزد ama bazılar خیزد’in خاستن demelidir gelir ki bu i‘tibarla kıyâsîdir dediler. Bazılar eydür خیزد galiba sümülçimek ma‘nâsında müsta‘meldir.

خیزانیدن Koparmak ve kaldırmak ve ‘azl etmek

خواهد Dilemek

خرايیدن Gıcimek ve kaşımak

خاخچیدن Basmak

خاموش کردن Ebsem eylemek ve dindirmek ve barıştırmak.

خاموش شدن Ebsem olmak ve dinmek ve barışmak

خاموشیدن Mislühü pûşmak

خواندن Okumak kıraat ma‘nâsına ve da‘vet etmek

خايیدن Çiğnemek ve tatmak muzğ ma‘nâsına ve omuz çekmek

خبيدن Ayakla basmak ve kaldırmak

خب کردن Ebsem olmak ve dipi koymak

خبه شدن Ebsem olmak

خباکیدن Hasımın boğazını sıkmak ve kısmak ve boğmak ve zebûn eylemek Hazf-i elif ile

خفکیدن Kendini görmek ve boğmak ve boğaz kısmak ve solumak ve öksürmek ve gizlemek ve a‘zâ uyuşmak

Mislühü خبه کردن mislühü خق کردن

33b

خفه کردن - خفیدن - خفدیدن - خسییدن - خکیدن

Mislühü kavralmak خپیدن

Bab-1 cûm'de geçti خپیره شدن

Sente eylemek خسند کردن

Dürüşmek, mücâhede ma'nâsına خپیدن

Göz yaşarmak خرچیدن

Bunamak ve mutlaka horlamak, can çekişirken horlamak خرفستن Bi-ziyâdeti's-sîn

Feth eger kesr ile satın almaktır iştirâ ma'nâsına müşkilatta yaratmak ma'nâsına da gelir der, kesr meşhûd feth esahdır.

Dişle didmek ve dişle tutmak ve tırmalamak ve dişlemek ve ısırıp koparmak خرشیدن

خرشیدن خراشیدن

Bi-kesri'l-hâ'i ve fethihâ, kalkmak ve uşak eger gayri emeklemek vilan eger tıflân eger pîran ve hastegân sürtünmek ve sürçmek ve dayanmak Lağzîden ma'nâsına ve âheste âheste gitmek ve karnı üzerine sürünmek ve pusuya girip gizlenmek خزیدن bi'l-kesri

Pârelemek ve pârelenmek, sınmak ve ufatmak ma'nâsına ve hamle eylemek ve zahmetlenmek ve üşenmek ve sancımak سپوختن ma'nâsına خستیدن

Eskimek ve ıslamak خسییدن

خشانیدن - خشاییدن - خشییدن Tırnakla taramak ve dişle didmek ve çığnemek خشودن

Feth eger kesr ile batmak ekine eger diken eger biz eğer buçuk ve dürtmek ve batırmak ve sokmak ve sancımak ğarez ma'nâsına ve yara sancıyıp ağrımak خلیلدن

34a

ve dırılmak ve **semkirmek** ve yılan ve akrep gibiler sokmak ve iğneye iplik takmak ve sırtmak yani dikmek ve eylemek خلانیدن

Basmak خکیدن

خلییدن Sümkürmek خلمیدن

خلکیدن Sınmak, inkisâr ma'nâsına ve noksan olmak

عظیمده eğmektir, dâden lâfzı da bunu gösterir ba'zı nûsah eğmek ve eğilmek ve bükülmek inhinâ ma'nâsına ve kıvrılmak

خمیدن mislühü, meşhur olmak

خمایدن Ağulu canavar sokmak ve sancımak ve ağır basmak ve bağ sulamak ve ağız eğmek yani öykünüp masharalanmak ve yükselmek ve gıybet eylemek - خمایدن

خمادانیدن

خمیندن Feth eger zamm ile, meşhur olmak

خمیدن sayt ve sada eylemek ve yankılanmak ve çavlum yani meşhur olmak ve pesendide ve âkil ve dâna olmak ve çekinmek.

خمندانیدن Gülmek dahk ma'nâsına ve gül açılmak

خمویدن Gevşemek ve çığnemek ma'nâsına gelir galiba خمییدن gibi ve öksürmek ve hâsıl biçmek ve bağ budamak ve ağacın budağın kırmak ve dirilmek ictimâ' ma'nâsına

HÂ-İ MEKSÛRE

خریدن Satın almak

خرچولیدن Kucaklamaktır در اغوش کردن ma'nâsına

خراشیدن Tartaklamak ve dişle didmek ve ısırıp koparmak ve kazımak ve kaşımak.

34b

خرشیدن - خریشیدن

خرامیدن Salınmak ve tekebbürle yürümek

خستن Sancılanmak

خشاو کردن Bağa ve ekine tımar etmek

خزیدن - خیزیدن Kalkıp sümülçemek ve dayanmak ve tanımak لغزیدن gibi

خلیدن Sümkürmek ve sancımak ve diken ve iğne gibi nesnelere batmak ve sokmak ve yara sancıyıp ağrımak خلانیدن

خلییدن Sümkürmek خلیدن - خیل شدن - خیل کردن

خیدن Didmek ve eklemek خمید 'in mîmini hazf ile ve dönmek ve dirilmek ictimâ'

ma'nâsına

Denk ve delü ve mütehayyir olmak خیر خیر شدن

Göz donmak ve kamaşmak ve a'zâ uyuşmak ve hâsid ve bed-endîş ve lücûc ve muânid olmak ve nâçâr olmak. خیره شدن

Eli uyuşmak خیره دست شدن

Cerâhatlenmek ve göz çapaklanmak خیم شدن

Çiğnemek ve ıslamak ve çiğnamak. خیسیدن

HÂ-İ MAZMÛME

Kutlu ve meymûn ve mübârek olmak خجسته شدن

İş eri ve maslahat sâhibi olmak خداوند شدن

Teşdîd-i râ ile, uçuk tutmak ve oğlatlık olmak ki ümmü's-sıbyân derler خريدن

Ezip yoğurmak ve Hurde ve ufak etmek خرد خام کردن

El oyunu etmek ve hîle etmek ve yankesicilik etmek خرد دست کردن

Edebli olmak خردک شدن

Porsumak, te'affün ma'nâsına ve çürüme ve kâni' olmak خرسیدن

35a

Kâni' olmak خرسند شدن

Gürlemek ve hamle eylemek ve cûşa gelip haykırmak خروشىدن

Yatmak ve uyumak ve uyuşmak ve ba'zı a'zâ hareket ve histen kalmak خسیدن

Geçti خشودن

Piç ve haram-zâde olmak خشوکیدن

Bir sözü gayet cidd ü ihtimâmla sormak ve gâyetine ermek için teftîş ve istifsâr etmek خشکامار کردن

Râzı olmak خشنود شدن

Yatmak ve uyumak ve endâm uyuşmak ve eğilip büğülüp mail olmak خفتد

dahî lügat olduğu için lâkin bazıları şâzdır dediler. خفتيدن

Mislühü ve oynamak ve uyuşmak ve uyutmak خفتانیدن

Solumak ve boğulmak خفیدن

Boğmak, kemâ merra خفه کردن

خوانانیدن - خوانیدن Geçti خواندن

cîm-i fârsî ile, göz alîl olup amelden kalmaktır, göz za‘aftan iyice görememek ve yaşarmak ve kurulanıp katılanmak ve göz yaramaz görmek inen sudan ve gayrıdan ve işi olmak.

خوچاریدن cîm-i ‘acemî ile sıkılmak

خوردن yemek

خورانیدن-خورییدن Yemek ve düğüne okumak

خواهانندن - خواهد - خواهیدن kırtlamak Mutlaka dilemek ve خواستن

خوسیدن Göz yaşarmak ve buruşmak ve bir nesne dili büzmek ve kurumak.

خوشیدن Hoş gelmek, hoş hoş gülmek ve sevmek ve sürmek

35b

ve düşürmek ve buruşmak ve tebsermek ve kurumak ve azık götürmek ve öyün ta‘âmını katurmak

خوش آمدن کردن Tab‘a mülâyim ve muvâfık söz söylemek ve merhabâ safâ geldi demek ve tevâzu‘ ve temelluk ve medh ve alkış etmek.

خو کردن Âdet etmek

DÂL-İ MEFTÛHA

داج شدن Karanu ve zulmetli olmak

دادن Vermek دهیدن muzâri‘ hümâ دهد onun mislühü olduğu için ba‘zılar şâzdır dediler

داد کردن Adl eylemek, vermek, ‘atâ ve bahşış ma‘nâsına

داشادیدن Mislühü داشت کردن mislühü ve döymek ve tutuşmak

داشتن Tutmak دارد

داس و دلوس شدن Opur sapur, kötü mötü, tartağan olmak

دام کردن Tuzak kurmak

دامیدن Savurmak, tezriye ma‘nâsına

دمیدن Üfürmek ve kelep örmek ve taze ot bitmek ve yel esmek ve savurmak ve taş atmak ve açılmak ve sabah vakti yâ bir âhar nesne belirlemek ve bir nesne zâhir olmak

دردمیدن-دمانیدن-در دمانیدن دردمیدن-دمانیدن-در دمانیدن
ve gövde kıpır kıpır, üpür üpür ürpermek
دانستن Bilmek دانیدن دانیدن بilmek ve tekerlenmek, ikisinin de muzâri‘i داند gelir hazf-i sîn ile
fark mahalden bilinir.
دانانیدن İkisinde dahi müteaddîdir.

36a

دانشور شدن-دانشگر شدن Bilgili olmak دانا شدن
Hâkim olmak داوری کردن Hâkimlik eylemek داور شدن
Başlamak, ibtidâ ma‘nâsına دخییدن
Feth eger kesr ile, kocamak ve kucağa almak درآغوش کردن
Ulaşmak پیوستن gibi ve sözde ve cenkte ve gayri nesnede takılmak در آویختن
İçeri gelmek ve girmek ve nüfûz ma‘nâsına در آمدن
Mislühü ve tutmak درآیندن - درآیندن - درون آمدن - در آمدن
İçeri gitmek در رفتن
İçeri katurmak ve bir işten ferağ etmek ve ümid kesmek در آوردن
İçeri givirmek در کردن
Lâyık olmak در خورد شدن mislühü bu ikisindeki vâv-ı resmî‘dir, telâffuz olunmaz
Kovlamak yani ğamz etmek در دوخت کردن در دوختن
Kelebe iğne yutturmak در زن دادن
Ağrımak, teveccu‘ ma‘nâsına ve ağrıtmak ve ağrılı ve sızılı ve burulu ve yelli olmak در کردن
Geçmek ve karışmak آمیختن ma‘nâsına درکزاشتن
Tutsak olup kalmak, Cemâlî asılmaktır, der, sulb ma‘nâsına دروا شدن
Sayrı sağlığa meyl etmektir. درواح شدن
Yorulmak ve aciz olmak. درماندن

36b

Yazmak, bir nesneyi dermek. درنوشتن
Anlamak, fehm ma‘nâsına ve erişmek ve bulmak در یافتن

دژاگه شدن Bi'l-'acemiyyeyn horyâd ve bedhû olmak ve kakiğan ve gürlegen olmak.
Cümle je a'cemîdir. دژاگه شدن - دژاگند شدن - دژاهنگ شدن - دژاخیم شدن
دژمیدن Karışık halli olmak, âşufte ve ğamgîn ma'nâsına.
دست یافتن El bulmak yani fırsat bulmak ve ğâlib olmak
دستگیر کردن Esir etmek دستگیر شدن Elin tutmak yani avn ve nusret etmek
دستان کردن Mekr ve hîle etmek
دست برد شدن Hasmina ğâlib olmak
دست رس شدن el eriştirici olmak ki kudret ve ğına ve câh ve mansıb ve vecâhetden
ibarettir.
دسته شدن Küstah olmak
دستیار شدن Yardımcı ve mu'în olmak
دغا نمودن Hîle göstermek ve değellik ve fesâd etmek
دق کردن Ta'n eylemek
دم زدن Solumak yani teneffüs verip almak ve körük çekmek ve tefehhur için kendini
bir şerif nesneye ve ulu makâma nisbet edip avurd çalmak.
دمابر افکندن Solutgan rencine uğramak yani becid becid, kef kef solumaya mübtelâ
olmak ve ürpermek دمابر شدن-دماور شدن
دم گرفتن

37a

دم گرفتن Post debağat etmek ve debâğat ederken post hiç ve fâsid olmak ve bir nesne
helâk olmak ve kokmak ve azmak ve nefes tutulmak ve paslanmak.
دمار آوردن Kan dökmek ve intikam almak ve helâk etmek ve tükenince kırmak
دمه گرفتن Savak almaktır.
دندیدن Kemirmek ve ufaltmak ve un etmek ve kemirilmek ve eblehlik ve bönlük ve
bî-bâklık ve fuzûlluk ve hodre'ylik etmek.
دندیدن Kibir etmek ve ğinâ ile ferih ve mağrûr olmak ve nazla salına salına yürümek,
tebahtur ma'nâsına.
دنه گرفتن Tizlik etmek ve yiyilmek ve densizlik ma'nâsına, yani hâline, fırsatına mağrûr
ve mütekebbir olmak ve hadden ziyâde hal göstermek ve gayrın elindeki ni'metine diş

bilemek ve dünyâsına tama‘ ve hased etmek.

دویدن Yopurmak ve yelmek ve okumak ve seğırtmek ve meyl eylemek ve akmak

دوانیدن

دوردن دهلو İntikam almak ve dökününce kırmak

DAL-İ MEKSÛRE

دراخشیدن Yıldırımak ve şimşek eger pertev yalabımak ve yıldırım inmek ve tûfan

رخشانیدن - درخشانییدن - درخشایییدن hazfle رخشیدن - درخشندن kopmak

درفشیدن Biz ile sahtiyan dikmek

37b

ve bir nesneyi bir alâmetle alâmetlemek ve bağ bellemek

Geçti در آغوش کردن

درنکاشدن - درنک کردن ma‘nâsına teennî lebs, eğlenmek, eğer kesr ile, Feth eger kesr ile, درنکیدن

درویدن Feth-i râ ile, biçmek mutlaka

دروانیدن Râ'nın fethi yâ'nın hazfi ile

Bir türlü dahî olmak. دگر گون شدن

دریدن Teşdîdli eger teşdîdsiz dâlin fethi eger kesri ile, yırtmak harf ma‘nâsına ve

biçmek ve kat‘ ma‘nâsına درود

Nefret etmek ve munkabiz olup darlığanmak ve kaygılanmak. دلگیر شدن

Görmek بیند دیدن

DÂL-İ MAZMÛME

درست کردن Bir nesne bütün ve sağ ve doğru olmak درست شدن

Doğru söylemek. درست گفتن

درشت گفتن Ğalîz ve kabîh söylemek yani şer‘a ve tab-ı ‘ukalâya muhâlif şetm ve zemmetmek.

İri olmak galîz ve haşin ma‘nâsına درشت شدن

Dülgerlik eylemek hazf ile. درودگر شدن

Biçmek, misl-i درویدن ve selam vermek ve esenlemek yani hâl ve hâtır sormak درودن

درو کردن-دروود کردن ve medh ve ta'zîm etmek
Yalan söylemek دروغ گفتن
Uğrulamak دزدیدن
Söğmek ve nâ-pesend herze ve fâhiş kelâm etmek. دشنام دادن
geçti دژخیم دادن - دشخیم دادن

38a

Ebsem olmak ve gümrenmek, bönlük ve sefâhet etmek eger kavlen eger fi'len eger vaz'an دندیدن
Nazla salını yürüme ve kibir ve sürûr ve merahla yürüme. دنیدن
Giderken karşılaş gelmek ve buluşmak ve sataşmak ve دوچار خوردن دوچار زدن
Dikmektir mutlakan دوزد دوختن
Balı kepde eylemek ve kin ve hakd ve adâvet etmek. دوخت کردن
Musîbetli ve hasretli olmak. دنویدن
Nahs ve bedbaht ve şûm olmak دور آمدن دور بر آمدن
Sevmek دوست داشتن
Yapışmak ve sıvamak, tedyîz ve tedsîs ma'nâsına ve aşğa silmek ve aşğa salmak ve aşğa sinmek ve oynamak دوسانیدن
Sağmak, halb ma'nâsına ve ahmak olmak ve yapışmak دوشانیدن
Omuz omuza, cepken cepkene verip gitmek. دوش بدوش رفتن
Bir nesnenin kendi nev'ine nisbet, cevheri kötü olmak. دون شدن

RÂ-İ MEFTÛHA

Cevanmerd ve sehî olmak راد شدن
Sürmek, sevk ma'nâsına راندن
Gedmek yani gedik eylemek. رخنه کردن
Kemâ merra رخسیدن
Kurtulmak yani halâs olmak ve necât bulmak ve halâs etmek. رستن

38b

رسیدن Bir nesne kemâline yetişmek adam eger hayvan eger ağaç eger yemiş eger maslahat ve erişmek meselâ bir kimseye ya matlûbuna رسانیدن

رسانیدن Yetişmek ve yetiştirmek, cümlede feth eger kesr ile

رستکار شدن Halâs olmak, yani kurtulmuş olmak

گibi تاویدن - تافتن lâkin vâv ile fâ'da mübâdele olunca رود Gitmek ve yürümeک رفتن kıyas olsa mümkün gibi husûsen رویدن dahî olmak muhtemeldir. رفتن شکم. رفتن شکم, yani ishal olmaktır.

رقصیدن Semâ urmak

رفو کردن Gözemek ve örmek yani yamamak ve dokumak

رگ زدن Damar çalmak yani kan almak.

رمانیدن Ürkemek, nefret ma'nâsına رمیدن

رنجیدن İncinmek lâzımdır emmâ Ahmedî müte'addî dahî gelir, incitmek ma'nâsına رنجانیدن der

رندیدن Rendelemek ve kazımak ve bileyle yâ kürek ile balçık sıyırmak ve kar kürümeک ve toprak atmak ve kazmak ve bir nesneyi kazımak.

روانخواه شدن Kapılarda ve pazarda deryûze etmek ve dilencilik etmek.

رهیدن رهیدن: رستن 'de geçti ki kurtulmaktır.

روابودن Lâyık olmak.

روانیدن Gerek olmak.

رها کردن Kurtarmak ve salıvermek ve bir nesneyi terk etmek ve bir işten ferâgat etmek.

رهورا شدن Davar yorga olmak.

39a

RÂ-İ MEKSÛRE

رستن Sîn-i mühmele ile, eğirmek ve **sinmek** ve **yazlamak** ve yüceltmek ve **yestelemek** gibi دیدن **teğayyut** ma'nâsına ve bıçak ve kılıç gibi ağzın yufkalamak.

رویدن Mislühü ve becidlemek رستن

ریدن **Bestelemek**

رشتن Şın-ı mu'ceme ile eğirmek

ریشتن Becidlemek ve **seğmek** ve **pazlamak** ve salıvermek ve pârelemek ve ele ayağa

kına yakmak ve eğirmek رشتن mislühü

رشیدن Bir nesne yumru yumru olmak ve erşelemek

رشیدن Dökmek ve dökülmek

ریختن Dökmek

ریزیدن Dökülmek ve çürümek ve yumuşak toprak ve su aşağı akmak ve bir nesne pârelenmek ve kül ufak olmak ve kılıç ve bıçak gibilerin ağzı kırılmak ve hayvanın tırnağı kırılmak.

ریهیدن Mislühü ve bir nesne aşınmak ve yumuşamak ve titremek ve yaraşmak

ریمن شدن Mekkâr ve kînever olmak

ریو کردن Hîle ve mekr el etmek

RÂ-İ MAZMÛME

ربودن Kapmak رباید - ربانیدن

رت شدن Boş ve yalınca olmak

روید - روییدن Bitmek ve bir nesne sıra sıra olmak رستن

رسیدن Boğaz kavli olup lût sizdeki mahalle

39b

görölüp düşmek ve yüzüzlük etmek

رشتن Bina ve duvar kağşaklanmak ve harâbe müşrif olmak ve bir nesne mutlaka eskimek.

رغو کردن Geçti

روفتن Emmâ vâv ziyâde olduğu i'tibariyle kıyâsî olsa aceb olmaya روبانیدن-ربانیدن-رفانیدن

روده کردن Hışılmak ve saza kıl yâ kiriş takmak ve işret etmek.

روزه داشتن Oruç tutmak

روژیدن Bi'l-'acemî, su sızmak.

روییدن Bitmek رویدن'ın muhaffefidir

DER ZÂ-İ MEFTÛHA

زادن Doğmak ve doğurmak

زاییدن Doğmaktır, tevellüd ma'nâsına

زاستن Doğurmak emmâ زاستن ve زاییدن i'tibârları ile mean زاید kelimesi kıyâsî olarak mümkündür - زاییدن - زایانیدن

زاریدن İnlemek ve feryâd ü figân eylemek ve ağlamak نالیدن gibi, yalvarmak لابه کردن gibi.

ژاژیدن 'acemîyyeyn ile beyhûde ve gerekmez, abes ve fahşâ kelimât söylemek ve ulumak meselâ it ve kurt gibi ve gevirmek yani gevşemek ve çığnemek.

ژاوییدن Bi'l 'acemî

ژواوییدن Bi'l 'acemî

40a

Bi'l 'acemî eskimek ve **didlemek**.

ژخیدن Bi'l-'acemî, inlemek ve zârî etmek

ژرفیدن Bi'l-'acemî, **dirik** olmak ve yarık olmak

زذن Urmak, darb ma'nâsına ve çalmak ve meyl etmek ve saf bağlamak ve satır yazmak.

زدانیدن - زند

زرد شدن Sarı olmak

ژغار گرفتن Jâ-i 'acemî ile, kir ve pas, jingar ve küf tutmak

زغانیدن Zâ-i 'arabî ile, şefâat etmek ve bank ve nârâ urmak ve pek çağırmaq زغانیدن

زغندیدن Râ-i mu'ceme eger mühmele ile **yurtcular** âvâz etmek ve seslenmek

زغنگیدن Kâf-i 'acemî ile inçkirmek ve inçkırık tutmak ve göz kıpmak işaret için ki arab lath derler.

زرفاییدن Çok yemek yemek زرفاییدن azıcık ağsamak, ağsar gibi olmak زرفمیدن

زرفقیدن Yâ'dan evvel kaf ile yiğmek yani azıcık ağsamak, az yemek.

زفت شدن Hadden taşra büyük ve taslak ve göbüt olmak

ژکیدن Jâ-i 'acemînin fethi eger zammı ile, kendi kendine sokranmak, gümrenmek ve kapmak gayz ma'nâsına.

ژکاریدن Önegülenmek, mu'ânidlik etmek ma'nâsına.

40b

زكوريدن Behîl ve le'îm olmak

زليفيدن Fâ ile, korkutmak ve buz çalmak ve tayrınmak

زلقيدن Bi'l Kâf mislühü

زنگيدن Bi'l-'acemîyeyn, göz çapaklanmak rams ma'nâsına ve bir nesne pas ve küf tutmak ve güneş şu'lelenmek.

ژنده شدن Jâ-i 'acemînin fethi eger kesri ile, eskimek ve yırtılmak ve pârelenmek.

شغه بستن : زور شدن ma'nâsına yani ziyâde işlemekten el eger ayak uyuşmak ve kabarmak ve katılanmak ve nâsırâtı bağlayıp sığır boynuzu gibi bûtrsâtr olmak

زور شدن - زوريدن Yukarı olmak

زهانيدن Oyunda utmak ve su sızıp taşra çıkmak

ZÂ-İ MEKSÛRE

زداييدن Pas açmak ve saykal urmak.

زدايائيدن - زدايد Bi'z-zamm ve'l-kesr mislühü

زيسانيدن - زيد زيستن ma'nâsına te'ayyüş Dirilmek, hayat ve

زنون Kesr-i zâ ve zamm-ı nûn ile, uyumak ve ımızganmak sine ve nûâs ma'nâsına ve it ve kurt çeğilemek ve siğilemek ve ulumak ve mutlaka hayvan eger insan inilemek ve sızılmak ve bozılmak ve at kişnemek.

41a

زنويدن Kesr-i zâ ve feth-i nûn ile yahut kesr-i zâ ve zamm-ı nûn ile, yâ sükûn-ı nûn ile

زنويدن Kesr-i zâ ve zamm-ı nûn ile, yâ zamm-ı zâ ve zamm-ı nûn ile.

زيانيدن - زيا شدن - زياييدن Yaraşmak ve güzel ve zînetli olmak

زيان شدن Bi-ziyâdeti'n-nûn mislühü

زيريدن Aşağa olmak ve tîz âvâz olmak ve ummak.

زيفيدن Bi'l-fâ'i edepsiz olmak.

ZÂ-İ MAZMÛME

زشتن Soyunmak ve soymak ve bir nesne sarplatmak ve rûşen olmak.

زفت شدن Behîl ve nâk... olmak

ژکیدن Zâ-i ‘‘acemî ile küsmek ve pusmak yani gamlanmak ve puşmak yani kakımak ve gümrenmek, kemâ merra

ژوشیدن jâ-i ‘‘acemî ile, süzüp çıkarmak ve sızıp çıkmak, sevdâ eger menî eger su eger kan eger irin eger sarı su ve kimseye dolaşmak ve sarp ve bed-hû ve tund tabiat olmak ve katı gönüllü olmak ve kuvvetli ve **keskin** olmak mutlaka

ژولیدن Jâ-i ‘‘acemî ile, saç karış muruş olmak ve bir nesne mutlaka karış muruş olmak ve saç ve gayri nesne bozarmak ve yel esmek ve **çih** düşmek ve bir nesne eskimek ve didilmek.

SÎN-İ MEFTÛHA

ساختن Mutlaka iş düzmek ve maslahat başarmak ve düzen kurmak.

41b

ve fayda etmek ve yaraklamak, dirilmek ve dolaşmak ve dürülmek ve eskimek ve çalgı çalmak ve çalgıya düzen vermek سازد - سازیدن

Gayriden bir nesneyi sâfî ve arı ve pak etmek ve bir nesneyi dümdüz etmek ve hadım etmek yani inemek, vicâ ve ihsâ ma‘nâsına.

ساییدن Benzemek ve törpülemek ve işelemek ve sürtmek ve ezmek ve süzmek.

ساو کردن Mislühü ve pak eylemek ve yarağa **sav** vermek

سپاریدن Yer yarmak yani nadas ve herk etmek ve yer yarılmak.

سختن Katı olmak ve teraziyle bir nesneyi tartmak, vezn ma‘nâsına.

سخشیدن Eskimek ve köhnelenmek, Sîn-i mühmele ile esahtır, şîn-i mu‘ceme ile câiz ve müsta‘meldir.

سرابن کردن Bir nesnenin ucun, dipin, başın, ayağın bir yana eylemek, meselâ iğne ve ok gibilerde.

سریدن Feth eger kesr ile, ırlamak ve kuş ötmek سراییدن Feth eger kesr ile lâkin Hisârî ikisinde dahî esah kesrdir der, Sihâh bi'l harekâtı's-selâse der سرو گفتن - سرود گفتن

سرینهادن Serkeşlik etmek ve bir nesne üzerine baş koymak

سرنديدن Ayağa bağ urmak

42a

سرنگيدن Yarçulaşmak yani söz atışmak yani söz karıştırıp birbirine dolaşmak ve eydişmek müşâteme ma'nâsına ve gin eylemek ve gürlmek ve barışmak ve beklemek.

سروا گفتن Yalancılık etmek ve yalan hikaye peydâ eylemek.

سزیدن Layık olmak ve izev etmek.

سگالیدن Feth eger kesr ile ve kâf-ı ‘‘acemî ile, gıybet etmek ve yavuz sanı sanmak ve yavuzlanmak ve yaramaz fikirli olmak ve niyet ve sanı sanmak hayr eger şer.

سکرفیدن Feth eger kesr ile mutlaka sürçmek insan eger hayvan

سکلیدن Inçkırık tutmak

سنجانیدن Tartmak, vezn ma'nâsına سنجیدن

سوگند خوردن And içmek yani el-kasem

سهمیدن Korkmak ve heybet almak

سهمکین شدن - سهمناک شدن Korkucu ve korkulu olmak.

سهی شدن Doğru olmak

سیچیدن Feth eger kesr ile ve cîm-i ‘acemî ile yaraklamak yani müheyyâ etmek ve yaraklanmak yani hazır ve müheyyâ olmak.

SÎN-İ MEKSÛRE

سفید کردن Ağartmak سپید کردن

سپردن Ayakla basmak.

سپری شدن Tamam olmak ve âhirine yetişmek.

42b

سپارش کردن Tamam olmak ve talep etmek ve ısmarlamak

سپاس کردن Minnet eylemek yani hamd ve şükür eylemek سپاسیدن

سندان - ستادن - ستیدن - ستادن Nitekim bâb-ı elf’de geçti

ستمیدن İnat ve lec etmek ve öykelenmek ve çekişmek yani cenk ve cidâl etmek ve zulmetmek.

ستیزیدن mislühü ve tâziyâne ile urmak.

سكيزيدن - سكرزیدن Çabalamak ve at ve katır iki ön ayağını yukarı kaldırmak ve
bükülmek ve çalkanmak ستزیدن - ستیهیدن
سرائیدن Irlamak ve kuş ötmek سرانیدن
سریشد Yoğurmak ve tabğ ve hem tab‘ ve hem meşreb olmak سریشن
سفلیدن Sıklık vermek ve dilmek.
سفله شدن Bed-güher ve alçak olmak
سفله کردن Müteaddîsidir ve sıklık vermek emmâ zamm ile öksürmek ve aksırmaktır
سُرفیدن gibi.
سكرفیدن Adam eger davar sürçmek itâ ma‘nâsına ve bükülmek ve çalkalanmak
سكنجیدن Parmak ucuyla tutmak ve dudak yalama olmak ve ağız kokmak
سناب زدن Suda yüzmeک سناب زدن - سناب - شناو dahi lügattir
سيراب شدن Kanmak ve mecâzen bir nesneden usanmağa da derler.

43a

SÎN-İ MAZMÛME

سپردن Ismarlamak سپارد - سپرد lâkin tamam olmak ve taleb etmek ma‘nâsına olan
سپاریدن muzâri‘ine mültebis olur meger mahalden bilinir diye cevap verile
سپوختن Bâ-i ‘acemî ile, takmak ve sancımak ve dürtmek, garez ma‘nâsına ve ağaca
سپوزیدن - سپوزد eger duvara eger yere bir nesneyi kakmak ve duvara bir nesne kaldırmak
سپوختن - سپوزد
سنزدن Yülümek, tahlîk ma‘nâsına ve kazımak ve yolmak ve oymak ve yunmak
سرودن Irlamak سراید - سرود گفتن
سرفیدن Öksürmek ve aksırmak سلفیدن
سنبد Delmek سفتن
سیتیدن Mislühü ve tatmak لغزیدن gibi
سفتیدن Delmek ve ezmek ve sokuşturmak
سکستن Kopmak ve ezilmek
سوزانیدن - سوزد - سوزیدن Yanmak ve yakmak سوختن
سودن Ezmek ve ezilmek ve süzmek ve aşınmak ve dürünmek tatliye ma‘nâsına ki
ساود - ساویدن - سايد ma‘nâsına ve eskimeک ساید

Musîbetlenmek ve yas tutmak ve ihdâd ma'nâsına ve mâtem-zede olmak سوک داشتن
Arpanın buğdayın başı yetişmek سوک رسیدن
Köse olmak سوک ریش شدن

43b

ŞÎN-İ MEFTÛHA

Tahsîn etmek ve âferin demektir. شایباش گفتن
Bir nesne taze ve âbdâr olmaktır. شاداب شدن
Avret çalıp gûyendelik edici olmak. شادگونه شدن
شادان شدن - شاد شدن Sevinmek شادیدن
şâdân şadkame ve şadkam kütüb-i lügatte işe sevinmek ve Yaramaz şad kame کردن
Sevindirmektir, pes şad kam کردن - Pes şad ile mürekkebe olunca
ikisi de mutlaka sevindirmektir.
Su eger gayri nesne akıp çağlamaktır ve şırıldamaktır. شاریدن
İşemek, tebevül ma'nâsına ve sepelemek. شاشیدن
Bedhû ve bedgûy olmak ve evza'ı akla ve şer'e شاش شدن - شاشه کردن - شاش کردن
muhâlif olmak.
Eskimek ve ezilmek her ne ise شافتن
Sürçmek شافیدن
Cimri ve müflis olmak شالهنک شدن
Mutlaka taramak sakalı eger yünü eger kılı ve gayriha. شانیدن
Mutlaka taramak **dumur** tarakla yün ve keten gibileri taramağa mahsustur
شانه زدن - شاندن ve kaşulamak ve yabalamak ve tırmıklamak
شانیدن

44a

Şasıtın gibi شدن Yaramak ve gerek ve lâyıq ve münâsîp olmak ve mutlaka olmak شاییدن
Mislühü pamuk çıkarmak شاویدن
Pamuk çıkarmak شاوز کردن
Takmak, zâhir murâd boncuk takınmaktır ki Hisârî ve Sîhâh şibh-i boncuktur شیدن

der.

شجاید Katı soğuk olmak ve soğuktan donmaktır شجودن

شخودن Tırnakla kaşımak ve taramak ve tırmıklamak ve incitmek

شخیدن Sürçüp dayanmaktır nitekim semelcidikten sonra bir nesneye dayanır kalkar ve göz bularıp taşra çıkmak.

شخسیدن mutlaka sümülçimek yani sümülçüyüp düşer gibi olmak, gerek dayanmakla gerekse ayağına taş ve diken dikmekle ve ayağına nesne dokunmak ve dayanmak ve iki nesne birbirine dokunmak müsâdeme ma'nâsına ve eskimek ve yüksek olmak.

شرزیدن Yırtıcılar gazaba gelip diş sırtarmak.

شكرفیدن Feth eger kesr ile kavî olmak ve yahşi ve haşmetli ve iyi halli olmak ve çest ve çabuk olmak ve aceblemek ve ululanmak ve derin olmak amik ma'nâsına, emma derin ma'nâsında Kâf-1 'acemî'dir demişler deryayı Şigerf derler.

44b

شرماییدن Utlu olmak ve utanmak شرمیدن

شرمیدن - شرمکس شدن - شرم داشتن - شرم کردن Mislühü شرمسار شدن

شمغند شدن Helâk olmak ve çirkin huylu olmak ve nursuz ve çirk olmak ve çipil kokulu olmak ve bağır kokmak ve avretin ferici kokmak, kirden pastan yâ memesinden süt akmaktan bed kokulu olmak

شمریدن ürkemek, nefret ma'nâsına

شمیدن Mislühü ve âvâzla ağlamak ve susuzluktan eger ağlamaktan keş keş solumak ve bağışlamak ve aşktan ya korkudan ya gayrıdan bîhûş olmak ve girivle ağlamak ve figân ve şivân etmek amma kesr ile bilemek ve koklamak.

شمیندن Feth-i mîm ile puta tapmak

شنجیدن Tatmak ve incinmek ve tırmalamak ve sıçramak ve tartmak vezn ma'nâsına

شنجودن

EŞ-ŞÎNÜ'L-MEKŞÛRE

شخیلیدن-شفیلیدن Mutlaka sıklık vermek meselâ at suvarırken eger gayri mahalde -

شخیلیدن ve شفیلیدن Nefesi içeri çekmek

شتابانیدن - شتاب کردن - شتابد - شتافتن ma'nâsına sür'at, acele Üyümek, شتابیدن

نشستن Oturmak yani شستن

شکافتن Yarılmak ve yarmak ve pârelemek ve bozmak شکافتن

شکستن

45a

شکند Sımak ve sınmak شکند sîn'i nûn'a kalb ile

شکیفتن Ve hazf-i yâ ile

شکفتن Aceblemek ve parlamak ve gül eger gayri nesne açmak ve çiçek ve eger gayri nesne açılmak ve yırtmak mezk ma'nâsına, yırtılmak ve temezzuk ma'nâsına ve sabr eylemek شکفید - شکیبیدن gelir demiş de شکوفد ve شکفد Ahmedî شکیبید

شکلیدن yırtmak ve yırtılmak mezk ve temezzuk ma'nâsına ve dolaşmak ve dolaştırmak ve at ayağını kösteklemek bağdalamak

شگیبیدن Mislühü ve sabr etmek شکیلیدن gibi.

شکالیدن kelimesinin imâlesidir. - شکالیدن

شکنجیدن İncitmek ve işkence vermek ve bükmek ve kıvırmak ve bir araya katurmak

شکار کردن - شکاردن ulamak ve şikar almak شکار کردن

Şikar katurmak شکار آوردن

Bilemek ve koklamak شمیدن

Târâc ve yağma etmek. شن کردن

شنوانیدن - شنود - شنویدن - شنودن İştirmek ve koklamak ve kabul etmek شنیدن

شناسانیدن - شناسد Anlamak شناختن

شناور شدن - شنار کردن - شناریدن - شناه کردن - شناهیدن - شناو کردن Suda yüzmek شناویدن

شنابر شدن

شنیفتن. Karış muruş ve müteğayyir olmak ve hayran ve âşufte olmak ve delirmek. شنیفتن

شنیفته شدن -

45b

âşufte olmak yani deli ve hayran olmak aşkla eger gayri avârizla شدن شنیفته شدن

شیوا زبان شدن Fasih olmak
 شیون کردن Figan ve çığlık eylemek
 شیوه کردن Zerâfet ve naz ve işve eylemek.
 شییه کردن At kişnemek sahîl ma'nâsına.
 شیاریدن Nadas ve hirk eylemek.
 شیخوند شیخاند - شیخاید - شیخونیدن - شوخودن شیخرامak ve tırmanmak ve tırmalamak.
 شیخولیدن Çağırmak ve gürlemek Hurûşîden gibi ve at kişnemek
 شیون ve بدن intikal ile ama Sayrûret ma'nâsınadır ki olmak demektir شیویدن - شودن - شدن
 شیون keynûnet ma'nâsınadır ki olmaktır devam üzre intikalsiz nitekim شیون
 شیون derler صارا الله denilmez emma biri biri makamında isti'mâl olur nitekim gâhî شیون
 mahallinde صارا ve صارا makamında شیون dahi müste'meldir, bazıları eydür شیون
 kelimesinin muzâri'i فرسودن - فرساید - فرسودن gibi gerek iken layık ma'nâsına olan شیون
 kelimesinin muzâriine benzememek için شَوُدُ denildi, nitekim شیون lüğatinin muzârii bu
 mana için باید denilmedi بود denildi ki شیون gerek olmak ma'nâsınadır.

شیون Teşdid-i ra-i mühmele ile mutlaka bir nesne

46a

bir nesne şorlamak yağmur eger oluk suyu eger ark suyu.

شیونیدن - شوید ma'nâsına Yumak, ğasl شیون

شیون Yumak ve sıkılık vermek

شیون İşlemekten el ayak kabarıp şişmek meselâ balta ve keser gibileri tutmaktan ve
 شیون olmak ve katılanıp boynuz gibi olmak. شیون - شیون - شیون

شیون Helâk etmek

شیون - شکوفد - شکفد - شکوفیدن ma'nâ da شیون geçen شکفتن

شیون Sürçüp sümülcimek yani düşer gibi olup yine düşmemek ve cenge durmak
 ve uğursuz kademsiz olmak

شیون Heybetli ve haşmetli ve yaraşık olmak ve ululanmak yani tekebbür etmek ve
 zibalanmak ve ayالاتmak yani nazlı ve ayağı büyümek ve kaykım ve kadağan etmek
 yani tenbih ve tehditle korkutmak.

شیون Hazf-i vav ile

شماریدن Saymak شمردن muzâri‘i شمارد ve شمرد gelir.

شنج کردن Nadas eylemek, cem‘i kütübde musarrahtır, çiftlemek yani ayakla tepmek, جفت زدن ma‘nâsına yani çiftle urmak, çiftleşmek ve Ni‘metullah bir nüshasında جفت زدن ma‘nâsınadır der galiba çift sürmek

شنج Feth-i şin ile

46b

شونج کردن - شوهر کردن - شوهیر کردن

شنوسیدن Ağsırmak atse ma‘nâsına

شوخییدن Yaldaklanmak ve şâd ve şâtır ve hürrem olmak ve matbû‘ ve mevzûn olmak ve muhabbetli ve sıcak kanlı olmak ve zâlim ve yüzüstü ve edebsiz olmak ve bir nesne kirliliğe paslı olmak ve kulak **çirklenmek**

شوخکین شدن Kirli paslı olmak ve Sad ile dimlik eylemek yani acele etmek

شوریدن Mislühü شیفتن gönül bulanmak ve karışmak ve bir nesne karışmak ve karıştırmak ve bulanmak tekeddür ma‘nâsına ve bulanmak tedahruc ma‘nâsına ve İsfehânîler dilince **oda** ve **leçirmek** ve delirmek ve yumak ve tuzlu ve şûr yani çorak olmak ve suğrak olmak yani acı olmak ve maslahat hayr ve sevap olmak ve fitne ve âşûb ve teğayyur ve karışık olmak ki örgilmek derler ve dalgalanmak ve köpürmek

شورانییدن

شوری کردن Bir kimse korkmak شوریده کردن

شولیدن Türlü türlü işe düşüp endişelenmek ve vesvese ile müşevviş olmak ve karışık muruş olmak ژولیدن gibi

شو کردن Avret ere varmak شوهر کردن

47a

SÂD-I MEFTÛHA

صاف شدن Pak ve arı olmak ‘arabîdir sâfi iken yâ mahzûfdur

صافدر شدن Saf yarıtmaq ve bahadır olmak ve leşker dağıtmak.

صفدر شدن İkisinde dahi fâ‘dan sonra dal meksûr صفدر ve درنده صفدر gibidir

TÂ-İ MEFTÛHA

طلبیدن İstemek ve yürek talabımak ve oynamak nitekim kuş boğazlandıktan sonra olur

طلبیدن

طلبیدن Kulak çekilmek

طلبه خور شدن müft yiyici olmak

طشتیدن Ta'n ve aybeylemek.

طنز کردن Ta'ne etmek ve horata etmek

طاش انداختن Ok atmak

TÂ-İ MEKSÛRE

طرازدن Zer-dûzlar altınla dürlü yer, ışıklı nesnelere dikmek ve mutlaka dikmek ve kaftan omuzuna ve yaka ağzına alamet için nakış etmek ki Sihâh ve Hisârî don alemler dediğidir ve bezemek.

طریزیدن Feth-i Râ ile mislühü

طیره شدن Gazaplı ve haşmetli olmak ve gamlı olmak

طیر شدن mislühü

طریقیدن Feth-i Râ ile, çatlama

طریزیدن Yellemek gibi.

TA-İ MAZMÛME

طواریدن Sormak

طریر کردن Sîga-i tasgîr üzere cevelân eylemek

طفیل شدن Tâbi' ve girindi ve uyuntu olmak.

47b

EL-'AYNU'L – MEFTÛHA

عطسه زدن Aksırmak

غیو زدن - عیو زدن Ğavz ve sedâ ve gürültü etmek. Ğayn-i mu'ceme ile.

عاش شدن Halk içinde aziz ve hürmetli olmak.

عر عر کردن Naz eylemek

Peşkeş vermek عزیون دادن
Ĝayn-i mu‘ceme ile غریون دادن
Zahmet ve renc ve hastalık çekmek. عنا کشیدن

AYNU’L-MEKSÛRE

Tartmak vezn ma‘nâsına عیار کردن
Safâ ile geçinmek عشرت کردن
Dizgin düşürmek. عنان کشیدن

AYNU’L-MAZMÛME

Kitabı eger nâme eger gayri nesneyi nişânelemek عنوان کردن
Kaykına yemek عیجه خوردن

ĜAYN-U MU‘CEME - MEFTÛHA

Bir nesne fâsid olmak ve aş artık kalıp ekşimek ve acı ve beyhûde söz söylemek غاییدن
Tartağan ve târümâr olmak. غاز غاز شدن
Gayette hâlis ve muhlis ve hevadâr olmak ve iki yüzlülük etmek, pes lügatte izdâddan olur. غاشیدن
Tekerlenmek ve yağlanmak nefret ve ferâğat ma‘nâsına ve bağlamak ve bağlanmak غارتیدن
Hazf-i râ ile غاتیدن

48a

Sarplık ve melûllük göstermek ve zayıf olmak, göz sarp olmak yani pek ağrıyıp azmak. غرسیدن

Şarap ve sabuh içmek ve ona mübâşir olmak غارج کردن
Kıcıklanmak ve dağdağaya düşmek ve kıcıklanıp yâ tabanı kaşındıkda üşenip hareket etmek ve gerilmek ve sünmek. غلج دادن

Glmişilç کردن - Glmişilç دادن ve Glmişilç کردن mislühü غلیج دادن
Keşkirmek ve yanı üzerine yuvalanmak ve dostun eger düşmanın çevresini غالیدن

dolaşmak.

شدن غالوك Bir nesne top gibi yumru ve değirmi olmak

شدن غدنگ Ebleh ve gubed ve bî-endam olmak

غرمیدن Kakımak, gazap ma'nâsına

غرنبیدن Gür gür gürllemek.

غلغلیدن Kavga ve galebe etmek.

غزیدن Bi'l-'acemî, kızlksız olmak ve birbiri üstüne muttabık durmak ve birbiri üzerine

muttabık koymak ve birbiri üzerine yığmak ve durmak, yığmak

غلتیدن Yuvalanmak tedehruc ma'nâsına ve yuvalamak dıhrâc ma'nâsına ve davar

yuvalanmak ve ağnamak. غلطیدن - غلتانیدن

48b

غلیدن Uğunmak ve suya dalmak

غمزه کردن Göz kakmak

غمكسار شدن Uğur olmak, enîs ma'nâsına

غمنده شدن - غمناك شدن - غمین شدن Kaygılı olmak

Yoğurmak, te'cîn ma'nâsına.

غنچ کردن Harekât-ı selâse ile naz ve şive ve kirişme etmek

غنشیندن Herze söz söylemek

غنیدن Feth ile yoğurmak acn ma'nâsına emmâ kesr ile dirmek ve dirilmek cem' ve ictimâ' ma'nâsına.

ĞAYN-I MEKSÛRE

غراشیدن Kakımak, gazap ma'nâsına.

غریدن Gürllemek ve katı âvaz etmek ve feryad ü figân etmek

غرپویدن Mislühü غیو کردن âvâze ve gürltütü etmek.

غمسر کردن Çenge davet etmek, bizim yerde pis derler.

غمش کردن Kesr ile, habâtet etmek emmâ feth ile imrenmek ve uğunmaktır.

غنیدن İmızganmak nüâs ma'nâsına.

غنویدن Kesr-i gayn ve feth-i nûn ile.

غشیدن İmrenmek ve ımızganmak ve uğunmak ve bî-hod ve lâ-ya‘kal olmak غشیدن
Hazf-i yâ ile feth eger kesr ile.

غیژیدن : Bi'l-'acemî gıjgırmak ve götü üstüne sürtünmek ve mutlaka sürtünmek.
غژیدن

49a

غژیدن Bi'l-'acemî kesr eger zamm ile mislühü ve emeklemek ve dayanmak ve birbiri
üstüne yığmak

EL-ĞAYNU'L-MAZMÛME

غژولیدن Yeltmek غژلیدن

غولانیدن Kınamak ve kaçırmaq, kişkürmek غولانیدن

غویه زدن Yayık yaymak ve yayıktan yağ çıkarmak

غنودن Uğutmak ve dinlenmek ve rahat olmak ve ımızganmak

غناید Kesr ile kemâ merra غناید

غوریدن Yanın yatmak ve eşkimek ve koruk olmak ve kişkürmek غوریدن gibi.

غرمیدن Heybetli olmak ve gazaplanmak ve gürelemek غرمیدن

غژمیدن Bi'l-'acemî kakımak ve heybetli ve haşmetli olmak ve kin tutmak.

غژیدن Bi-teşdîdi'r-Râ-i'l-mühmele, gürelemek ve kükremek ve ügrümeک ve gerinip
sünmek.

غرینیدن Gürelemek kemâ merra

غژیدن Bi'l-'acemî Ahmedî'de geğirmek ve heybet göstermek ve hışm etmek ama zâ-i
'arabîyle ruspî ve kızlıksız olmaktır.

عُرکییدن : Efğan eylemek

غرزیدن Yaşın yaşın ıncırıp ağlamak

غنچیدن - غنجه کردن - geçti.

49b

EL-FÂ'Ü'L-MEFTÛHA

فراثر شدن Bir yerden bir âhar yere gitmek, hicret ma'nâsına ve gerürek ve yukarırak

gitmek ve yukarı olmak istila ma'nâsına

فاتر شدن Mislühü ve alçak olmak ve karşılaşmak ve yukarılanmak

فرا گرفتن Karşı tutmak ve yukarı tutmak, kabz olmak.

فرا داشتن Karşılama ve karşı tutmak ve geri tutmak باز کردن gibi ve yukarı tutmak
فرا گرفتن gibi

فاخیدن Pamuk ve yün didmek ve اخیدن ma'nâsına ve bir nesneyi depmek ve ellemek ve
ekmek ve pamuk atmak

فرخمیدن Geçti

فراخیز آمدن Emeklemek başlamak hasta eger tıfl eger pîrân

فاژیدن Bi'l-'acemî, esnemek ve gezinmek ve koparmak فاژه کردن

فاریدن Esnemek

فارغ شدن Tehî olmak yani hâlî ve boş olmak.

فارندیدن Koparmak ve kürümek

فاسبوفتن Batırmak

فاوا بردن Bir yerden bir âhar yere iletmek, nakl ma'nâsına.

فاش کردن Âşikâre etmek

فاهم آمدن Büzülmek, tekabbuz ma'nâsına

فخمیدن Gödeden kılı ve pamuktan çiğidi gidermek ve didmek ve pamuk atmak.

فراخمیدن lâfzından muhaffettir

فلخودن - فلخیدن Mislühü ve bir işe başlamak

فلخمیدن Mislühü ve kapı halkalamak ve hallac.

50a

ve hallac yayını tokmaklamak, tokmaktır فسرذن gibi

فلمخیدن Bırakmak

فلجیدن Anlamak ve kapı kilitlemek كاپی كلیتلك

فسییدن İtmek, yitmek ileri itmek demektir, sevk ma'nâsına ve alele etmek kavga ve
arbede ma'nâsına ve bezemek

فشیدن - فشیدن Mislühü ve yeltmek ve benzetmek ve kocamak ve dülbendin iç ucunu
taşra çıkarmak.

فباتیدن-فشانیدن-فشیبانیدن-فیبانیدن-فشیدن Mislühü فیدن
فراشیدن Çımkışmak ve üstüne titremek ve tüy ürpermek
فراوشیدن Unutmak ve unutulmak
فراوش کردن Unutmak
فرمش کردن - فرامش کردن Feth-i râ ile ve hazf-i elif ile فرموش کردن
فراوش شدن Unutulmak
فرا گرفتن Kabz olmak
فراهم آمدن Bir yere cem‘ olmak
فراهم آوردن Bir yere cem‘ etmek
فریه شدن Semiz olmak فریه شدن
فرتوت شدن Bunamak harf ma‘nâsına
فرحیدن Yavaşımak
فرخیدن Teşdîd ile, kutlu ve huçeste ve mübarek olmak ve bahtlı ve saadetli olmak, raks
urmak ve yumuşamak شدن فرخنده شدن
فرخسیدن Raks urmak ve yumuşatmak.
فرسودن Aşınmak ve aşındırmak ve yiğretmek ve ayakla depmek

50b

ve ayakla sürmek ve solmak ve müteğayyir olmak ve sürünmek ve eskimek ve didmek
ve didilmek ve usanmak ve bir nesne üzerine geçmek ve musırr olmak.

فرسد - فرساید Bi'l-hazf فرسدن

فرغاریدن Âğeşten ve Âğârîden ma‘nâsına yani ıslatmak ve ıslanmak ve sulanmak ve
nem çekip yumuşamak ve yoğurmak, gövde uyuşmak, doğramak

فرغولیدن İşini te'hîr etmek.

فرکندن Suyu ark ve hendek eylemek ve برکندن ma‘nâsına, yolmak ve koparmak ve
kazmak ve kazımak ve bir yola yâ bir zahmete meyl eylemek ve bir kimseyi bir
zahmete ulaştırmaktır ki kimse görmemiş ola فرکنیدن

فرمیدن Kaygılanmak ve gönül daralmak Bi'l-'acemî فرمیدن

فرماید Buyurmak ve bir kimseyi görmediğine ulaştırmak فرمودن

فرمان دهد Buyruk, buyurmak فرمان دادن

Mutî‘ ve münkâd olmak فرمان بردن Feth-i bâ ile
Dölek olmak yani akıllı ve edebli ve ağır olmak ve kulak aşağı düşük ve
sarkık olmak, bir nesne mutlaka kulak eger gayrı sarkık ve düşük olmak.
Imızganmak ve uyku gelmek ve ağırlanmak ve işten ve amelden kalmak ve
ahval bilmekten gafil olmak yani ebleh ve bön ve nâdan ve kâr nâ-dîde olmak ve
asılsız olmak ve bunayıp fertutlanmak.

51a

فرنازیدن - فرناسیدن
فرزانه شدن - فرزانه شدن Hekîm ve zû-funûn ve dânişmend ve ârif olmak
- hazf ile, فرهختن Edeplemek ve vahş ve tosunları ta‘lîm etmek ve sırtmak فرهختن
فرهزیدن فرهزیدن
فرهنگیدن - فرهنگیدن Hünerli ve edepli olmak ve âkil ve zîrek olmak
فرهمیدن Uslu olmak ve fazl ve kemâl ehli olmak
Bu cümlede asl-ı râ meksûr hâ sâkindir, gâh râ’yı sâkin hâ’yı
فرهمند شدن - فرهمند شدن
Meftûh da okurlar
Cadı ve sihirbaz olmak, فرهستن hazf ile
فرازیدن Feth-i fâ ile, cem‘ olmak
Bırakmak فلمیختن
Haram-zâde ve kaltaban ve yigrenci ve ahmak olmak
فغاکیدن
Sıçramak. فغندیدن
Feth eger kesr ile gerinmek, temettî ma‘nâsına, degzinmek.
Gerinmek. فنجا کردن
فهم کردن Anlamak فهمیدن

EL-FÂ’Û’L-MEKSÛRE

Her nesne ve her nesneden ezilmek ve kesilmek, bir nesneyi üzüp koparmak ve
üzüp aşağı dökmek meselâ ağaçtan yemişi ve yaprağı

51b

فتردن Yırtmak, harf ma'nâsına.

فراختن Yüceltmek yani yukarı kaldırmak افراختن gibi افراختن'den muhaffefdir ve yokuş yukarı gitmek ve vâsi' olmak ve vâsi' etmek فراخ کردن

Mislühü ve kapı ve kuyu gibi nesnelere açmak ve kapamak ve karşılamak.

فراختن mislühü فراشتن

فراشیدن Â'zâ kamaşmak, ten çımkışmak, ürperip silkinip titremek, ikşi'râr ma'nâsına ve koparmak ve ev döşemek yani hâneye ferrâşlık etmek.

فرستادن Göndermek, irsâl ma'nâsına, eger mürâsele eger ağız haberi eger âdem eger armağan.

فریفتن Aldanmak hud'a ma'nâsına ve aldanmak ve nâz ve işve eylemek.

فریبانیدن, فریید İkisinin de muzâri'i

فریختن Dölek yani mü'eddeb olmak ve bir yavuz mu'ânid nesne mutî' ve münkâd olmak, insan eger hayvan denk ve hayrân olmak

فشاردن Sıkmak, افشردن ve فشردن gibi.

فشاندن Aslı افشاندن idi, silmek meselâ ağaçtan yemişi ve libas ve firaştan tuzu ve kehleyi ve savurmak, tezriye ma'nâsına ve saçmak nişar ma'nâsına.

فكندن Aslı افكندن idi, düşürmek iskât ma'nâsına ve bırakmak, tarh ma'nâsına.

فرو داشتن Meşhur zammdır emmâ Ni'metullah کرده yazar, aşağı tutmak ve bir nesneyi alçak eylemek ve hıfz etmek yani saklamak ve ezberlemek.

52a

فیرون شدن Müfsid olmak

فیرونی کردن Müfsidlik eylemek.

FÂ-İ MAZMÛME

فتادن Aslı افتادن 'dir, düşmek, sukût ma'nâsına فتد

فرو بردن Yutmak, bel' ma'nâsına, eger canlı nesne taamı yutmak, eger yer suyu meselâ. فرورایدن - فرو خوردن - فرو بردانیدن.

فرو آمدن Aşağa gelmek ve inmek.

بی-زیادتی'd-dâli فرود آمدن

فروود آریدن - فروود آوریدن, İndirmek ve yutmak, فروود آوردن
فروو نهادن Aşağı komak, hıfz eylemek.
فرووتن شدن Alçak halli ve mazlum ve mütevâzi‘ ve bî-nâm ve gum-nâm olmak.
فرومایه شدن, Yâ-i Masdariyye ile, فروونی
فروو رفتن Suya dalmak.
فروو ماندن Âciz ve zayıf ve mağlub olmak
فرووختن Satmak bey‘ ma‘nâsına, muzâri‘i فروشد gelir, de lûgat olduğu için ve
hem yakmak ma‘nâsına gelen فرووختن ‘in muzâri‘ine mültebis olmasın için, kıyas ve
sebeb-i teğayyür-i harf var iken şâz demek olmaz.
فرووزد Yakmak ve yalınlamak ve ziyâlandırmak ve açmak ve saykallamak
فرووهیختن Misl-i فرووهیختن, yani sırtmak yani gülmek ve edeplemek
فروودن Giderken ve söylerken ve gezerken söylemekte ve gitmekte bir miktar teennî ve
tevakkuf eylemek ve dolanmak ve rahat olmak ve gâfil ve mahdû‘ ve mağrur olmak
فرووییدن - فناییدن - فناییدن i‘timâd eylemek ve bir nesneyi penâh edininip sığınmak

52b

فرووهیدن Âkil ve zîrek olmak
فرووهشدن Aşağı bırakılmak ve sarkmak ve sarkık olmak, فرووهلد
فروو رفتن Aşağı gitmek ve dalmak ve batmak suya eger balçığa meselâ.
فروولیدن Aslı'فروولیدن'dir.
فروودن Aslı'فروودن'dir.
فروودن Aslı'فروودن'dir.
فرووجیدن Edepli olmak ve hayası debe olmak ve eşeğin kuyruğu kesik olmak.
فرووکیدن İnad etmek yani önegülük.

KÂF-I MEFTÛHA

فرووئیدن Perçin eylemek.
فرووجیدن Nazlanmak ve ra‘nâlanmak
فرووزدن Kaşığı urmak
فروو قماش شدن Opur sapur kötü mötü tartagan olmak, âdemde isti‘mâl olunca bed-

şekl ve bed-hâl ve müşevveş olmak.

KÂF-I MEKSÛRE

قشیدن Bî-hüner olmak

قیغال زدن Kolda olan baş damarından kan almak.

KÂF-I MAZMÛME

قرناسیدن Gâyetle bed-hû olmak

قلولیدن Yumak ve yuvalamak

قلماشیدن Haram-zâde ve bî-kâr olmak kallâş ma'nâsına.

EL-KÂFÛ'L-MEFTÛHATÛ

گادن Kâf-ı ‘‘acemî ile, cimâ etmek ve dağılıp ve basılıp münhezim olmak ve kaçmak
گاندن

گاییدن Bi'l-'acemî, Sîhâh'da bi'l-'arabî, cimâ etmek.

گان دادن Ni'metullah'da bi'l-'acemî, Hisârî'de bi'l-'arabî sikilmek mef'ûl olmak
ma'nâsına.

کاستن Eksimek ve eksilmek.

کاهیدن

53a

کاهانیدن - کاهد Muzâri' hüma - کاهانیدن

کاشتن Bi'l-'arabî ile, ekin ekmek, harâset ve zirâ'at ma'nâsına کاشتن

کار Mislühü ve iş işlemek, muzâri' hüma emmâ işletmek ma'nâsına olanda کار
کند isti'mâl olunsa fark vâzih olur.

کارانیدن Ektirmek ve işletmek.

گاشتن Bi'l-'acemî, dönmektir گاشتن ve گردیدن gibi ve döndürmektir گردانیدن gibi,
mecâzen olmak ma'nâsına da gelir شدن gibi ve yarmak ve yarılmak ve çatlamak
ma'nâsına da gelir شکافتن gibi.

شکافتن Şîn'in hazfî ile meselâ 'den muhaffeftir.

کفتن Şın ve elifin hazfi ile mislühü ve köpürmek ve didmek.

کفانیدن Mislühü

کالفتن ma'nâlarına cümle gelir.

کبیدن Lâf urmak ve sürçmek

کپجیدن Kâf-i 'arabî ve sükûn-ı bâ-i 'acemî ve cîm-i 'arabî ile, ahmak ve mütekebbir olmak ve behremend olmak ve davarın boğazı şişmek

کجیدن Bi'l-'arabiyeyn, eğri ve mütekebbir ve ahmak ve kec-tab' ve behremend olmak.

کخیدن Uşacuklar korkutmağ için çepel ve korkunç sûretler düzmek.

کالیدن Kâf-ı 'arabî ile, dağıtmak ve basmak ve ürpermek ve çeri sanıp kaçmak ve saç bozarmak ژولیدن gibi ve konaklı olmak ve karış muruş olmak ve müteğayyir olmak ve gizli gitmek

کالوسیدن Ahmak ve bön olmak.

53b

کلاش گرفتن Küf ve pas tutmak

کاویدن Bi'l-'arabî kazımak ve ağacı oymak ve yeri kazmak ve oymak کندن gibi ve Ahmedî depretmek ve ciddle bahseylemek ve bir nesneyi elemek un eger toprak meselen ve kandırmak tahrîz ma'nâsına ve savaşmak ve bahadır ve muhteşem olmak

کويدن bi'l-hazf, mislühü ve el komak

کاوهیدن bi'l-'arabî, depretmek, tahrîk ma'nâsına

کاوالیدن Bir nesnenin içi boş olmak ve ceviz çürümek ve bir nesne aşınmak

کره گرفتن İki fetha ve râ-i muhaffefe ile, paslanmak ve küflenmek demir eger etmek eger gayrı

کردن Kâf-ı 'arabî ile eylemek کند Mechûlü ve lâzımı kâf-i 'acemî ile گوردن gelir ve شدن ma'nâsına ve گردن yine bi'l-'acemî giderken geri dönmek ve yatarken bir yanına dahi dönmek ve bir halden bir âhar hâle dönmek ma'nâlarına gelir ve Ahmedî dolanmak ve çevrinmek ve dolaşmak ma'nâsına gelir

گشتن Bi'l-'acemî cümle me'ânîde گردن gibidir.

گردیدن Eylemek ve giderken dönmek ve bir halden âhar hâle dönmek ve degzinmek ve

گردد muzâri 'hümâ çizginmek ve gerinmek ve dolaşmak

گردانیدن Cümlelerin müte'addîsidir

کار پروردن İyi işli ve iyi fikirli olmak

کار دان شدن İş bilici ve ameldâr olmak.

کاردار شدن Ameldâr olmak.

کاشفتن : ma'nâsına

گرییدن

54a

گرییدن Bi'l-'acemî, ekinciler tarlayı dönüm dönüm evlek evlek etmek ve uyuz olmak ve a'zâ gicişmek

گریدن Mislühü fi cemi'i'l-vücûh

گریدن Kâf-i 'arabî ile, sağır olmak esam ma'nâsına ve a'zâ gicimek

گراییدن Zıyan irişdirmek ve noksan götürmek.

گرمیدن İssi olmak, harrâre ma'nâsına.

گرم خیز شدن Çabuk depretmek

گزیدن Isırmak azz ma'nâsına ve arşınlamak ve ok gezlemek - گرد

گژیدن Kâf da Jâ da 'acemîdir, sağır olmak

کژیدن Kaf 'arabî Jâ 'acemîdir, eğri olmak.

کرسیدن Mücâdele etmek ve çalışıp dürüşmek, cidd ve cehd ma'nâsına.

کشیدن Çekmek medd ma'nâsına.

کم کردن Eksik etmek ve alçak yani ednâ etmek

کم زار خوردن کم زار خورش شدن Az yiyici olmak

گنیدن Bi'l-'acemî, murdar kokmak, su yosun bağlamak

کندن Bi'l-'arabî, kazmak ve koparmak ve kopmak ve deri yüzmek ve bir nesneyi çıkarmak ve bulmak کَنَدُ

کندانیدن - کندن Misl-i کندیدن

کیپانیدن Kâf-i 'arabî'nin fethi eger kesri ile ve ba-i 'acemî ile, çerağ uyarmak misl-i

کیفتن

EL-KÂFÛ'L-MEKSÛRE

کراسیدن : آشفتن ma'nâlarına ve gerek olmak ve çâresiz olmak ve aldayıcı olmak.

کراشیدن Şîn-i mu'ceme ile mislühü

54b

ve dağılmak teferruk ma'nâsına.

کراسیدن Feth-i râ ile, dürüşmek, cedel ma'nâsınadır ve meyl eylemek.

کرازیدن Gitmek رفتن gibi ve nazla salına salına yürümek.

کراژیدن Kâf-i 'arabî ile ve râ-i mühmele ve jâ-i 'acemî ile, **kuş parlamak**

کرانجان شدن Kâf-1 'acemî ile, tembel ve battal ve bedbaht ve tâlihsiz ve uğursuz olmak.

کرانندن Kâf-1 'acemî ile, ağır bakmak ve ağır olmak ve kıymetli ve ağır behâlî olmak

ve bir nesneyi ağırlığı yeyniliğın bilmek için sallamak.

کرانیدن Bi'l-kesr-il 'acemî ve zammihâ mislühü tutuşmak mülâmese ma'nâsına ve

tutturmak ve meyl eylemek ve bezenmek ve zan eylemek ve sepelemek ve kast etmek

ve eksimek ve bükme ve yorulmak. گرایستن - گراییدن Bu cümlede kesre de zamme de

lügattir. Bu cümleyi kâf-1 'arabî ile demişler.

گرفتن Bi'l-'acemî, tutmak ve almak Mâverâü'n-nehr lügatidir. گیرد Amma Halîmî eydür

fasih budur ki **mütekabbelinde** ya getirip گیرد denile, ba'zılar eydür şudûd fesâhati

mâni' olmaz, bazıları de گرفتن de گراییدن de lügattir demiş pes şâz olmaz, müteaddîsi گراییدن

götürmek

کرانیدن Bi'n-nûn ba'de'l-elf tutturmak ma'nâsına

گرفتاریدن Tutsak olmak ve esir etmek.

گیرانیدن Tutturmak ve tutuşturmak.

گرفتار شدن Tutulmak ve alınmak ve esir olmak.

گرویدن İnanmak, tasdîk ma'nâsına ve tapmak ve uymak.

55a

ve uymak, tab'iyet ma'nâsına ve tutı komak rehn ma'nâsına ve uc komak ma'nâsına.

گرو کردن - گرد کردن Kesr-i kâf-1 'acemî ile değirmi eylemek ve çevirmek yani ihâta

etmek, **divar çavırır** gibi ve daire etmek ve dirip düşürüp bir araya cem etmek.

گرد آمدن Top olmak ve dirlemek, ictimâ‘ ma‘nâsına ve düzülmek, ittifak ve intizam
ma‘nâsına آوردن

گرید آڭلاماك گریستن - گریستن

گریستن Meyl eylemek گریانیدن gibi.

گریزدن Kâf-1 ‘acemînin kesri eger zammı ile emma zamme efsahtır, kaçmak گریختن
گریزد

گریختن Bi‘l-‘acemî mislühü ve irak olmak

کیجیدن Kaf da cim de ‘arabîdir, hod-bîn ve hod-sitây olmaktadır yani kendin görüp
kendin öğünmektir, li muharririhî dedi el-‘aynu hakkun hak Rasûlü key sakın gözden
özün görme ki şeytanın gözü dikti vücuduna ve کجیدن ma‘nâsına yani eğri olmak ve
ahmak olmak ve davarın boğazı şişmek.

کارد ‘arabî ile, ekin ekmek Bil کشتن Kâf-1 ‘arabî ile, کزاییدن

کیپانیدن-کیفانیدن- کیفتن Meyl ve udûl eylemek ve adl etmek ve akla münasip iş etmek
کیپادن

EL-KÂFÛ‘L-MAZMÛMETÛ

گداز - گدازیدن izâbe ma‘nâsına ve erirmek zûb ma‘nâsına ve erimek zûb ma‘nâsına ve erimek zûb ma‘nâsına
گدازانیدن

Geçti گریختن

گداشتن Kâf-1 ‘acemî ve dâl-i mühmele ile

55b

گذرد-گذارد - geçmek ve bir yerden bir yere göçmek ve salıvermek ve ezgülmek ve salıvermek ve geçmek ve bir yerden bir yere göçmek
گذشتن

گذاشتن Zâl-i mu‘ceme ile, koymak ve salıvermek ve ayılmak ve simsarlık etmek ve
goard - گواشتن گذارد

گذرد - گذشتن Geçmek گزر کردن

گریزدن Kâf-1 ‘acemî ile, zulmden şekvâ etmek ve eğlemek tazallum ma‘nâsına ve teşnî‘
etmek

گروزدن Kâf-1 ‘acemî ve zâ-i ‘arabî ile şâdîlik ve ‘işret ve tarab etmek
 گرازدن Nazla salını yürüme ve büyüme
 گرازدن Kâf-1 ‘acemî ve iki râ-i mühmele ile temyîz eyleme
 گرازدن Kâf-1 ‘acemî ve râ-i mühmele ile ve yâdan evvel jâ-i ‘acemî ile **kuş parlamak**
 گرامیدن Kâf-1 ‘acemî ile, ulu ve hürmetli ve ağır ve müeddeb olmak گرامی داشتن
 گرمیدن Zamm-1 kâf-1 ‘acemî ile, kaygılanmak.
 گزاریدن Ödemek, edâ ve damân ma‘nâsına ve temeyyüz eylemek. - گزارانیدن-کزردن
 گزاردن
 گزایدن Ziyân eriştirmek ve noksan katurmak ve iç burmak ve bir nesne sarmaşmak.
 گزیدن Üründülemek, istifâ ma‘nâsına گزیند
 گزیر کردن Çare eylemek ve ğâlib olmak
 گسترانیدن - گستریدن Bi'l-‘acemî, döşemek, temhîd ma‘nâsına
 کستن Bir sînle ezmek ve ezilmek, üzme ve üzülme ve talep eylemek
 کسستن İki Sîn ile

56a

گیختن کسلانیدن کسلانیدن iki Sin ile, üzme ve üzülme ve sıkma ve salıverme
 گیلد ve گیلد Cümlede muzâri گیلیدن
 گیلد Salıverme ve üzme ve üzülme ve gönderme
 کسلانیدن Yâsız گیل کردن
 کشاید - کشودن Halîmî Kâf-1 ‘acemî ile der, açma ve açılma کشادن
 Kâf-1 ‘acemî ile, üzme ve üzülme. گشتن
 کشد Kâf-1 ‘arabî ile, tepelemek, katl ma‘nâsına گشتن
 Güreş tutmak. گشتی گرفتن
 Güreşçi olmak گشتن گشتن شدن
 Erkeklik eylemek. گشتن کردن
 کشوفتن - کشوفتن Perişan etmek yani dağıtma کشوفتن
 گویانیدن - گویانیدن - گوید muzâri‘hümâ گویدن Söyleme گشتن
 Sözü inci gibi dizme ve şi‘ir nazm etmek گشتن گشتن
 Doldurmak گلودن

کُنْبُ زدن Takla atmak ve sıçramak ve aşağı eğilip yukarı sıçramak yırtıcı canavarlar gibi.

گماشتن Havâle eylemek, teslît ma'nâsına ve koyuvermek رها کردن gibi ve tapşirmek, teslîm ma'nâsına ve ısmarlamak, tefvîz ma'nâsına.

گماریدن Mislühü ve sırtmak ve tebessüm ma'nâsına, muzâri' hümâ گمارد

گمان کردن - گمان بردن گمان پنداشتن سızmak گمانیدن

گم شدن Yitmek

گم کردن Yitirmek yâvî kılınmak ma'nâsına

56b

گمیزیدن İşemek, tebevül ma'nâsına, gümrelemek, işemek.

Kâf-1 'arabî ile, bir nesne bir nesnenin içine sığmak, Allâhu a'lem kâf-1 'arabî ile köşe ve bucak ma'nâsına olan كنج lâfzındandır, pes كنجیدن sığacak köşe bulmaktır, nitekim Ni'metullah كنجیدن bir bucakta oturmaktır der, bazıları كنجیدن Kâf-1 'acemî iledir demiş emmâ Hisârî, Halîmî, Sîhâh gibi kitaplarda كنج Kâf-1 'acemî ile gözedir yani göğsü içeri gidip arkası domalıp çıkan âdemdir.

کندہ کردن Nakş eylemek

کوبیدن Döğmek, dakk ve sehk ma'nâsına ki kakmaktır, darb ma'nâsına کوبیدن bâ-i 'arabî ile ve bâ-i 'acemî ile lügattir کوبد cemî'îsinde کوبانیدن - کوبانیدن

گواهییدن Tanıklık vermek

گواشتن Sekmek ve seğirmek ve katmak ve komak ve salıvermek ve terk etmek bi-ibdâli'l-vâvi min zâl گذاشتن kemâ merra

گواریدن Sinmek ve sinürmek ve kanmak derler ama ikisinin de muzâri'i گوارد gelir Fe-teammel گوارانیدن

گوازییدن Kâf-1 'acemî ve râ-i mu'ceme ile mislühü ve vaz gelmek

گواشتن Mislühü گوازییدن

گوازه کردن Bi'l-'acemiyyeyn yumurta ve rafadan pişirmek ve soymak ve kaynatmak ve doymak ve ta'n eylemek

گواژ زدن Bi'l-'acemiyyeyn ta'n eylemek

گوزیدن Kâf-1 'acemî ve zâ-i 'arabî ile

57a

ve Za-i ‘arabî ile edepde yellemek گوز دادن

کوزیدن Kâf-ı ‘arabî ve zâ-i ‘arabî ile, maskaralık etmek ve yellemek.

کوزیدن ‘acemiyyeyn ile, bir nesne eğilmek ve bel bükülmek, inhinâ ma‘nâsına

گوشیدن Dinlemek

کوش کردن İşitmek ve kulak tutmak ve dinlemek گوش داشتن

کوشانیدن Bil ‘arabî, dürüşmek ve çalışmak, cehd ma‘nâsına

کولیدن Ebleh ve nâdan olmak ve it sinilemek

کومکیدن Yardım etmek Furs-i kadîmdir.

کوهریدن Bir nesneyi bir nesne üzerine tafdîl ve tercîh eylemek yani bu ondan iyidir ve bir nesneyi bir nesne mahalline kâim ve bedel etmek ve söylemek.

EL-LÂMÛ'L-MEFTÛHA

لاویدن - لابه لاییدن Yalvarmak, tazarru‘ ve masharalık etmek ve hayf ve ta‘ne etmek کردن

لاویزدن Öğünmek ve mürâyîlik ve zerkîlik etmek لاف کردن - لاف کردن

تکرارlamak Tekrarlamak لاف کردن - لاف زدن

لاشیندن Saçmak افشاندن ma‘nâsına

لایندن Depretmek ve silmek ve siğmek لانندن

لال شدن Dilsiz olmak

لاغ کردن Kengel ve horata etmek

لاییدن İt ulumak ve urmek ve sızılmak.

لزیدن Eskimek ve pâre pâre olmak.

لغزیدن Tapınmak zelle ma‘nâsına

لرزیدن Titremek, ra‘ş ma‘nâsına لرزانیدن müte‘addî

لک و پک کردن silip süpürmek

57b

بک و لک کردن Bek’i takdîm ile ra‘nâlamak ve ayarlanmak ve bî-hüner olmak

لكهتيدن Acıkmak

لگد گويدن Depme urmak لگد زدن

لجيدن Feth ve kesr ve zamm ile, bir nesneyi bir yerden taşra çekip çıkarmak meselâ kılıcı kınından, kılıç, bıçak çekmek ve söğmek, şetm ma'nâsına ve karış vermek ve nazla salını yürüme ve tartmak.

لشکيدن - لنکيدن Aksamak. لنديدن

ليسيدن Feth ve kesr ile yalamak la'k ma'nâsına

لسيانيدن - لسيدن - لسائيدن de lügattir.

EL-LÂMÜ'L-MEKSÛRE

سؤرهت ve لباس vermek yani yakışıklandırmak meselâ meşşâta gelini düzdüğü gibi.

ليتيدن Unu suya karıştırmak

لقسيدن Kurt eşini çıkarmak.

لجيدن Tepmek

ليميدن Mutlaka çeriklenmek ve kulak çeriklenmek

ليويدن Uya olmak ve eblehlenmek ve yaltaklanmak.

لنجيدن: لسيدن geçti.

LÂMÜ'L-MAZMÛME

لرسيدن Zahm urmak

لريدن Eskimek

لسيدن Urmak

لكيدن Semiz ve kuvvetli olmak ve lâübâlî olup hiç nesneden korkmamak ve gam çekmemek.

لمتريدن Büyük ve ahmak olmak ve kendin bezeyip göstermek.

لنکيدن Ata gez düşürüp yukarı kaldırmak

لوسيدن harb sözüyle kişiyi yoldan azıtmak ve yoldan azmak ve âciz olmak ve tevâzu' etmek hem aldaguçluk etmek ve tilkilik eylemek ve hîle etmek, جابلوسی کردن ma'nâsına

58a

ve لغزیدن ve افتادن manalarına dahî gelir

لوجیدن Eğri gözlü olmak, ahvel ma'nâsına ve şaşî ve şipil olmak

لوغانیدن Sağmak دوشیدن gibi ve içmek لوغانیدن

لوشیدن Ağzı eğri olmak ve kâhil olmak.

EL-MÎMÛ'L-MEFTÛHA

مالیدن Aşınmak ve pârelenmek ve ovmak, ferk ma'nâsına ve sürmek, mesh ve delk ma'nâsına ve cilâ vermek ve sürtmek ve dürtmek ma'nâsına ve sıvamak ve silmek ve eğlenmek âram ma'nâsına ve benzemek ve temessül ve teşebbüh ma'nâsına مالانیدن

ماندن Benzemek ve yorulmak ğayy ma'nâsına ve yanılmak ve kalmak ve komak مانیدن مانستن Benzemek, bu üçünün ماند gelir, iltibas mukarrerdir mahallinden fark olunur.

مچیدن Kurulamak lems ma'nâsına ve süratle gitmek ve tanımak ve çimdilemek ve kokmak ve deprenmek جنبیدن gibi ve depretmek جنبانیدن gibi ve titremek ve karnı üzerine sürtünmek ve ürpermek ve koparmak ve çimdilemek ve yürek yatmak ve yürek oynamak ve darlığınmak, Cemâlî başlamak ma'nâsına da gelir dedi.

مچیدن Mislühü مسیدن, mislühü مسزیدن, mislühü ماسیدن, mislühü ve Mi'yâr'da مچیدن ancak başlamak ma'nâsına gelir der.

مراغیدن Ağnamak, uğunmak ve ağızla bir nesneyi sormak ve emmek مکیدن gibi.

مکیدن Emmek ve sormak ve tatmak

مزیدن - میزیدن Bi'l-kesr mislühü ve işemek, tebevül ve üşüyüp donmak ve uyuşup donmak ve cerahatin kanı donmak. مسرانیدن - مسریدن

58b

مرخشیدن Zışt ve çirkin ve necis olmak

مغندن Çirk ve pas olmak ve bedende bir nesne yumrulanmak yel gibi, ur gibi, çıiban gibi, bez gibi.

ملخودن Penbe atmak

منشزدن Gönül dönmeğ ğityân ma'nâsına ve 'âlî himmet olmak ve ululanmak, tekebbür ma'nâsına ve gönül hoş olmak ve arzu etmek منش کشتن
میدن Feth ve kesr ile, elemek ve pâk etmek.
میچاید - میچیدن Kesr eger feth ile kavramak lems ma'nâsına,
میسیدن Feth eger kesr ile, sıkmak ve boğmak ve yukamak ve sığamak ve sokranmak.

MÎM-İ MEKSÛRE

مریدن Bir söz üzerine ittifak edip gönül berkitmek
مراح کردن Kesr ve zamm ile, latife ve gönül eylemek.
میان پای زدن Uşağâ sürüşdürmek
شاشیدن Bi-ma'nâ متکیدن
مرد Ölmek, mevt ma'nâsına مروسیدن Kesr ve zamm ile, ilaç etmek.
منجیدن Kesr ve zamm ile, karnı üzerine yatmak.
منخیدن Zamm-ı mîm ile ve hâ iledir der.
منکیدن Doduldanmak ve sokranmak ve kağrınmak zemhare ma'nâsına.

MÎM-İ MAZMÛME

مردن Ölmek میرد gerçi مریدن de lûgat olduğı için Yâ'sız مَرْدُ kıyastır emmâ yâ ile kıyasa muhâliftir, şâzdır, meger kesre şu'belenip yâ hâsıl oldu denile pes kıyas olur - میراندن
میرانیدن
مستی Zamm-ı mîm ile, şikâyet eylemek ve bahadırılık etmek مست کردن
مردن دادن Mübâşeret etmek yani muştulamak beşâret ma'nâsına.

59a

مژده کردن
مولیدن Eğlenmek, tevakkuf ma'nâsına ve takılmak ve meyl eylemek ve oynaş tutunmak ve takılmak, dağılmak
مویدن Sağu sağmak ve ağlamak
موی کند Saç bulmak موکندن

NÛN-I MEFTÛHA

نابکار شدن Müfsid ve gammâz olmak

ناپروا شدن Serâsîme ve dönek ve lâ-ya'kal olmak.

ناچار شدن İşinde ve halinde muztar ve muztarib olmak.

ناریدن Ulalmak, ululanmak, ta'zîm ma'nâsına.

ناروا شدن Lâyık olmamak ve kâsid olmak.

نارواج شدن Bir nesne ucuz ve kâsid yani geçmez olmak

نازیدن Nazlanmak ve güvenmek, fahr ve ferh ma'nâsına ve öğünmek, tefahhur ve temeddüh ve tekebbür ma'nâsına ve nimetli olmak ve günilemek, hased ma'nâsına ve hoş tutmak ve hoş geçinmek.

ناسیدن Veled hilkatde eksik doğmak ve arık olmak.

ناسریدن Mutlakâ bir nesne geçmez olmak.

ناغوش کردن Başın suya daldırmak.

ناکواریدن Yemek hazmetmemek.

ناکوالیدن Ekin ve ot sararmak ve bezmek ve bitirmek ve sarkmak ve soğuktan yâ issiden yâ susuzluktan, şöyleki uzamaktan kalmak, Nimetullah ناکواریدن dir der, râ ile.

نالیدن İnlemek, enîn ma'nâsına.

نامیدن Bir kimseyi adı ile çağırarak ve bir kimseye ad vermek ve sorana adın demek.

ناویدن Taşın ve ağacın için

59b

Oymak, oluk ve tekne ve kaşık gibi.

نہره کردن Bir nesnenin için boş ve mücevvef etmek, mezar taşın kalaylayıp için fâsid etmek gibi, müzeyyef ve müzahref etmek, cemî'î kütübde Nebher mutlakâ geçmez nesneye derler, geçmez akçe ve eger geçmez kumaş pes نہر کردن kalpazanlık etmek ve san'ata hîle katmak gibi ma'nâlara şâmildir.

نخجیدن Çimdilemek

نخسیدن Gamlı olmak ve gamdan benzi solmak

نخشیدن Kafa kemiğin uvatmak sağın eger meyyitin ve baş yarmak ve ufatmak

mutlaka.

نشلیدن Bir nesneden asılmak, bir nesne bir yerden asılmak نفلیدن

نغزیدن Gökçek olmak yani lâtıf ve pâk ve güzel ve sâfi ve çabuk olmak.

نفریدن Yiğrenmek ve aylanmak yani ayrılmak ve bir cânibe alıp yürüyüvermek ve karış vermek ve hem la‘net etmek ve la‘net demek ve ürkmek ve karışmak ve eğilmek ve bezip usanmak ve öğmek ve öğülmek نفرین دادن - نفرین کردن

ننک داشتن Arlanmak

نو کردن Yenilemek.

نو شدن Yenilenmek.

نویدن Mislühü ve nevâle vermek ve yerinden durup hareket etmek meselâ ırganmak ve titremek ve uyumak ve ımızganmak ve mutlakâ hareket ma‘nâsına da müsta‘meldir.

نواییدن Rehin vermek ve öceşmek ve bay ve ni‘metli olmak ve saz çalmak ve nağme etmek ve hikâye etmek ve bir nesneye revnak vermek ve bir nesneden

60a

ve bir nesneden behrever ve hissedâr olmak ve ibret almak

نوید دادن İvez vermek.

نوانیدن Râst bâlâ olmak ve zikr ve tilâvet eylerken hareket etmek ve bir nesne ile beşâret etmek ve bir nesne ucuz olmak ve inlemek, nâlân ma‘nâsına.

نوستن Kesr-i vâv ile, inlemek, enîn ma‘nâsına.

نواستن Ferş döşemek kiremitten ve kerpiç ve kiremit yığmak

نواشتن Dürüşmek

نوشتن Feth-i vâv ile, dürmek ve irak gitmek ve nevâle ve izev vermek.

نوردیدن Bi-fethi’n-nûn ve zammihâ ve fethu’l-vâv ve sükûni’r-râ’, dermek ve bükmek ve lâyıık ve pesendîde olmak نورد - نورانیدن

نهاریدن Feth ve kesr ile, korkmak mutlaka üstaddan korkmak ve eksimek ve eksilmek ve çok olmak, bisyâr ma‘nâsına ve ödemek zımân ma‘nâsına نهاویدن

نوفیدن Yankılanmak ve sadâ etmek

نهیبیدن **Yindirgemek** ve ürkmek ve havf etmek

نیرو گرفتن Kuvvet tutmak ve arkalanmak.

NÛN-I MEKSÛRE

نیشتن Yazmak, kitâbet ma'nâsına. نویسد sîn-i mühmele ile

نزاریدن Arık ve ince olmak.

نشاختن Dikmek ve berkitmek.

نشانندن Dikmek, ağacı eger taşı eger direği ve bir kimseyi halîfe ve kâim makâm etmek, ik'âd ve iclâs etmek ve bir maslahat ve iş üzerine zâbit ve vekil ve işçi ve baş eri nasb eylemek ve oturmak ve silmek ve uyarmak.

60b

نثال کردن - نثار کردن Saçu saçmak. نثاریدن

نشیندن Oturmak, şîn'in fetha ve kesresiyle نشستن

نشاندن Oturmak, iclâs ma'nâsına نشاستن

نشانندن Dikmek ve nasb etmek

نگاریدن نگارن Nakş eylemek ve sûret yazmak ve suret vermek ve Ahmedî çözmek. نگاشتن

نگردن Muzâri'hümâ نگردن

نگرستن - نگریدن Bakmak نگرستن - نکه کردن - نگاه کردن Hazf-i elif ile نگاه داشتن bakmak

نگرستن - نگریدن Bakmak نگرستن - نکه کردن - نگاه کردن Hazf-i elif ile نگاه داشتن

نکوهیدن Kesr eger zamm ile, hor tutmak yani kınamak ve zemm etmek.

نهادن Komak ve bünyâd urmak نهادن

نیازیدن Yalvarmak ve hâcet dilemek.

نیوشیدن Bi'l-kesri'n-nûn ve zammihâ ve zammu'l-yâ', yaltaklanmak ve dilküceklik etmek ve işitmek ve dinlemek ve âheste âheste ve ıncır ıncır ağlamak ve gürlmek gibi ve hamle eylemek ve nesne ummak ve şâd olmak ve rahat olmak ve ahmak olmak ve **deküceklik** etmek yani hayret ve sefâhet etmek نیوشه کردن

نیودیدن Karıştırmak نیوندیدن

NÛN-I MAZMÛME

نماید Göstermek ve görünmek نمودن

Cümlenin muzâri'i sîn-i mühmele ile نوشتن - نویشتن - نوشتن - نویستن Yazmak نوشتن
ve نویسد gelir.

61a

نویسانیدن - نویشانیدن

Okşamak ve iyi nağmelerle saz çalmak ve dost ve karındaş tutunmak. نواختن

Mislühü ve çaşnı göstermek, muzâri' hü mâ نوازده نوازدن

Uğunmak نوییدن

Eğilmek, hamîd ma'nâsına. نوحیدن

Geçti نوردیدن

Yaltaklanmak نویشه کردن

İçmek ve seğirmek نوشیدن

Kaplamak ve örtmek ve gizlemek ve gizlenmek. نهفتن

Zira نهنیدن de lügattir سفتن - سنبد - سفتن gibi, kimi şâz dedi. نهنیدن

EL-VÂVÛ'L-MEFTÛHA

Oturuşmak ve biraraya cem olmak ve ardca kalmak ve geride gitmek ve واپس جستن
gerisine sıçramak ve işin sonuna kalmak واپستن

Geri kalmak. واپس ماندن

Kaldırmak واپرون کردن

Sarhoşken ayılmak واهش آمدن

Sürmek ve beraber olmak. وارانندن

Hâlin kimseye demek. واژیدن

Örü durmak. وارسادندن

واپیکیدن Ağıza atmak, istifâf ma'nâsına ve ağız açmak ve büfkürmek

Dernek ve düşürmek واپچیدن

Kaygı yemek ve kayırmak ve tehassür çekmek ve aş yemek واخورانندن

Penbe atmak ve didmek ve dağıtmak ve vermek ve zannı gâlib etmek ki yakîne واخیدن

yakîn ola ve bir nesneyi râst ve dürüst eylemek واخانیدن

وا دادن Bir kimseyi zemm etmek.
وا داشتن Geri durmak yani men etmek.
وا راندن Sürmek ve beraber eylemek.
وا اریدن Yüceltmek ve yutmak ma'nâsına becidlemek
وا روغ کردن Kanırmak
وا رویندن Nehs-i tâli'

61b

ve mün'akisü'l-hâl olmak
وا سر شدن Hasta üzölmek evvel tutuştan
وا سرنگیدن Dolaşmak, yani bir nesnenin çevresine dolanmak.
وا گردیدن Geri dönmek واگردانیدن
وا نگرستن Dönüp geri bakmak ve ayaktan eğlemek
وا شدن Açılmak ve pîş-vâ olmak ve şâd ve rahat olmak
وا نگزیدن Kürekçilik etmek واگور
وا کردن Harâb etmek ve yapmak ve açmak ve çıkmak ve kapmak ve geri eylemek yani açmak
وا آمدن Dirilip bir yere gelmek
وا هم جستن Geriye kıvrılmak.
وا رخزیدن - ورخزیدن Eri durmak وریخاستن
وا ریافتن Tepmek
وا برداشتن Götürmek ve koparmak ve kaldırmak ma'nâsına ve yanmak ve yandırmak ve atmak ve yemek yemek.
وا ورزیدن Dürüşmek ve bir nesneyi âdet eylemek ve eygünmek teşebbüh ma'nâsına ve kazanmak ve dindâr olmak ve ekin ekmek ve öğünmek.
وا کردن Çerâğı eğer âdemi uyandırmak, îkâz ma'nâsına ve kaldırmak ref' ma'nâsına ve atmak ve yapmak ve dayandırmak ve yatmak ve yandırmak ve koparmak ve yutmak.
وا ورگشتن Yok olmak.
وا میدن Ovalamak ve yuvalamak.

نامه نهادن Lâkap koymak.

ورنشستن Binmek, rukûb mâ'nâsına ve bitmek, nebt ma'nâsına.

وزیدن Yel esmek, hübûb ma'nâsına.

وجبیدن Karşılama seyr ma'nâsına.

وستیدن Arka üzerine yatmak.

وسیدن Feth ve kesr ile, çabuk olmak.

وش کردن Ziyâde dürrüşmek

62a

ve çabuk yani çevik olmak ve tedbîrde maslahât eri olmaktır yani her işin sonun fikr edip ikdâmla tutmak.

وشت کردن Davar su içerken bir kimse sıklık vermek.

وشنیدن At kişnemek.

وشکیدن Tizlik ve acele ve sürat etmek.

وشمیدن Sûrre yazmak.

وغا کردن Cenk ve savaş etmek.

وغیشیدن Ziyâde kaygulanmak ve gâlib olmak ve ucuz ve bol olmak ve gin olmak yani el-vüs'at

ولا کردن Dostluk etmek.

ولوله کردن Fitne koparmak.

ولیسیدن Bil feth ve'l-kesr, iyi olmak ve iyilik etmek.

وندیدن Satmak ve işte zahmet çekmek.

وهنگیدن Halkalamak ve kemend etmek ve kemend atmak.

ویک گفتن Vay sana demek ve **nuhbetlisini** demektir. İzdâddandır.

وايه یافتن Hisse ve nasîb ve zevk ve lezzet bulmak.

VÂV-I MEKSÛRE

وژولیدن Yel esmek ve kandırmak, hass ma'nâsına

ویدن Nesne yitirmek گم کردن gibi.

ویسیدن Benzemek.

ويريدن Ekmek.

VÂV-I MAZMÛME

وضو ساختن Âbdest düzmek.

وژنکیدن Yamamak dek‘a ma‘nâsına.

ورناسیدن Gâfil olmak.

وشکردن Delk eylemek ve bir işe inanmak.

وقوریدن İşi âheste tutmak.

HÂ-İ MEFTÛHA

هاچانیدن Kurumak bâzı nüsahta kavramaktır.

هیچیدن İncitmek ve incinmek ve koyun derisin yüzmek ve esnemek ve gerinmek ve doğramak. هیچیدن

62b

هنجیدن Koyun derisin yüzmek ve doğramak ve gerinmek.

هیجیدن Silah düzmek.

هیجا کردن Cenk ve savaş etmektir.

هالیدن Ârâm ve karâr vermek ve ârâm ve karâr etmek.

همالیدن Benzemek ve bendeş etmek

هیچیدن Kavramak ve alem ve seki gibileri ve cemî‘ silâhları ve kuru ağacını dikmek.

هراسیدن Feth ve kesr ile, korkmak ترسیدن gibi ve korkutmak ve irkmek yâni

iki hayvan birbirine durup oynamak ve muâmele murâd etmek ve belgelemek ve

sakınmak ve yük çekmek yâni şiddet ve belâ ve elem ve oyuk dikmek ve korumak

حراست ma'nâsına.

هراشیدن Koşmak.

هستیدن Vâr olmak ve sûret vermek.

هست کردن Vâr eylemek ve sûret vermek.

هشتن Elden komak yâni elden bırakıp terk etmek ve ağzın öttürmek ve sağlık vermek

ve sarkmak.

هیشتن Kesr ile ve yâ ile emmâ fasîh ve şâyî‘ değildir. Belki fasîh ve şâyî yâ’sızdır ki
هشتت dir. هشت کردن ve هلیدن ve هشین ve هشتتن

هشتیدن Mislühü ve yüze yüz olmak, cümlede feth ve kesr müsta‘meldir.

هشت زدن **Agzın** ve sıklık vermek.

هژیدن Bi’l-‘acemî, bang ve na‘re urmak ve gussalanmak ve peşîmân ve mütehayir
olmak ve hâmûş-ı ‘aşk olmak.

هشن کردن Himmet eylemek.

هکیدن Dolu yâni pür olmak.

همبازیدن Ortak olmak.

همیریدن Bendeş olmak.

63a

همداماد شدن Bacanak olmak.

همراهیدن Yoldaş olmak.

همرو شدن Yüze yüz olmak.

همروشیندن **Azuları** çıkıp koca gibi olmak.

هنکیدن Feth ve kesr ile ve kâf-i ‘acemî ile, akıllı ve edebli olmak ve kuvvetli olmak ve
bir işe kast etmek.

هواسیدن Tebsermek, dudak eger yemiş

هیالیدن **Kuturmak**

HÂ-İ MEKSÛRE

هجا کردن Hecelemek, üstün ve esre ve ötre ile kese kese okumak ma‘nâsına ve hurûf-i
hecâ okumak ve hicv eylemek mezemmet ma‘nâsına.

هراسیدن Korkmak ve korkutmak, kurumak خشک شدن ma‘nâsına.

هشتتن Salıvermek ve sarkmak ve sırtmak, dahike ma'nâsına.

HÂ-İ MAZMÛME

هرییدن Silâh düzmek.

هراکیدن Ebleh ve nâdân olmak ve uysal olup her paraya atılmak.

هژیریدن Hâ'dan sonra jâ-i 'acemî ile, iyi olmak نیک شدن gibi.

هزیدن Harc ve nafaka eylemek.

همالیدن Ortak olmak ve dostluk etmek ve kemâlde ferd ve bî-nazîr olmak.

همایون شدن Kuvvetli ve mübârek ve huçeste olmak ve san'atında mâhîr ve kâmil olmak.

هوشانیدن Talabımak ve ayılmak ve usan ve kâhil ve tenbel olmak.

هوشازدن Deve su içtikte kanmamak ve deve **esirgelikten ayılmak**.

63b

هوشا شدن Talbımak ve ayılmak.

هوشمند شدن Uslu ve akıllı olmak هوشناک شدن - هوشیدن Mislühü ve Pehlevî lügâtinde helâk olmak.

هوریدن **Koyu buhârından** tuncukmak.

EL-YÂÛ'L-MEFTÛHATÛ

یاد داشتن Ezberlemek ve hatırda tutmak ve anmak یاد کردن

یاریدن - یاوریدن - یآوری دادن Avn ve nusret etmek ve yardımcı vermek. یاری دادن

Mislühü ve yâr olmak, yârîlik etmek ve bir kimseyi bir kimseye yâr ve musâhib etmek ve ağacın için oymak ve tâkât katurmak ve rüşvet vermek ve zahm ve cerâhât vermek ve şûh ve şâtır olmak.

یارستن Edeblemek.

یابه کرده Yalvarmak لابه کردن gibi.

یازیدن Esnemek, tesâüb ma'nâsına ve güvenmek, fahr ma'nâsına ve gerinmek temettî ma'nâsına ve meyl eylemek ve kocalık ve kast etmek ve ekincilik ekmek ve çözmek ve yazmak ve el uzatmak ve kulaçlamak ve kucaklamak.

یاژیدن Râ-i 'acemî ile, beyhûde söz söylemek.

یابیدن . یابد Bulmak, vicdân ma'nâsına یافتن

یاوه کردن Yavı kılmak yitürmek ma'nâsına ve zâyî' etmek mesâdirinde ve esmâsında mukarrerdir ki, یاوه herze ve zâyî' demişler ammâ Kemâl Paşazâde.

64a

Ammâ Kemâl Paşazâde Hakâyık'da ياره yetiktir ve kendin yitiren kimsedir, herze ve hezeyân söz fâ ile يافه nin ma'nâsınadır ki bî-ma'nâ söyleyene يافه گوی derler fakir eydürüm hâk budur ki يافه کردن ile ياره کردن in biri biri mahallinde isti'mâlinde fark yoktur ki ve gayrisi terâdüf üzere mütteliklerdir Hafî değıldir ki kendin yetirmek de gâlibâ sözüün yetirmekten bilinir.

یافیدن Herze söz söylemek ve kendin yitirmek ve hiciv ve lâtife etmek.

یله آمدن İnmek ve aşağıya gelmek یلی آمدن

یله کردن Bir nesneyi fedâ ve nisâr etmek ve davarı salıma salı vermek ve avret dul olmak ve avrete eğer davar müseyyeb olmak ve bu ikisini müseyyib etmek ve pehlivânlık etmek یاله شدن lâzımıdır

یادکار دادن Teberrûk vermek

یاسیدن Mâtem-zede olmak.

یخجالیدن Harezmîler dilinde da'vâ eylemek.

یکراندن Bir kere at sürmek.

یلمه ریش شدن Kaba sakallı olmak.

ینوشیدن Kovcılık etmek ve dini dinlemek

ینجیدن Hakîmî, kesmektir der kat' ma'nâsına ve pençelemek ve döğmektir der کوفتن ma'nâsına, emmâ Halîmî küsmektir vedâ' ve terk ma'nâsına der, pârelemek ve kaklamak ve ezilmek, mahv ma'nâsına ve üzilmektir der inkitâ' ma'nâsına.

64b

ینجودن - ینجاید - ینجانیدن ینخشودن ینخیشودن yâ'sız ینخشودن nûn'suz, cümlenin

ینخشاید ینخشاید - ینخشانیدن ینخشانیدن ینخشانیدن ma'nâsı davar kaşağılamak

یپیدن Bozmak ve yıkmak.

YÂ-İ MEKSÛRE

یکیدن Kesr ve feth ile, bir olmak ve berâber olmak.

یکسانیدن Berâber olmak ve bir yana teveccüh etmek ve semt ve revîşte bir düziye

olmak ve bir nesne dümdüz olmak.

یکسوییدن - یکسوییدن - یکسوییدن Bir yere cem‘ olmak.

YÂ-İ MAZMÛME

یوزیدن Sıçramak ve kuyu arıtmak tedhîr ma‘nâsına, istemek.

یوژیدن Zâ-i ‘acemî ile kezâ fi’l-müşkilât

یوزلیدن - یوزانیدن - یوزانیدن - یوزلانیدن

یوشیدن İstemek جستن ma‘nâsına ve donuk olmak ve uyuşmak ba‘zı nüsha işitmek.

یوبیدن Dâl'den evvel iki yâ ile یوبیدن gibi ve یوبیدن iki yâ ile, boyunduruk urmak

ma‘nâsına da gelir emmâ nâdirdir.

یوبریدن - یوبیدن - یوبریدن - یهیدن Üçü de hâ'dan sonra, vâv'dan sonra, bâ-i Muvahhede ile.

یوغیدن Boyunduruk urmak.

یوسفیدن Hasret ve firkat ve gam çekmek.

Ve her gamın sonu inşâ'allâhü teâlâ safâdır, ba‘de ‘usrin yüsrâ’dır.

Bin yirmi iki şevvâli evâyilinde Temme bi-yedi câmi‘atü'l-fakîr seherü's-sivâsî bi-teftîş-i kâmil ve sa‘y-i vâfir. Allah rahmet ide ana ki insâfla duta bulduğı hatâyı tashîh ede, zîrâ aldığım gibi satmışımdır, irâde nesne yoktur.

LÜGATÇE

- Ağnamak: Yatıp yuvarlanmak, debelenmek
Ağsamak: Aksamak, topallamak
Aldaguç: Aldatıcı
Aldamak: Aldatmak, kandırmak, oyun etmek
Aldayıcı: Aldatıcı
Arık: Zayıf, cılız
Avurd çalmak: Sohbet etmek
Ayalatmak: Saygı göstermek
Aylanmak: Dönmek, devretmek, gezmek
Bağdalamak: Çelme takmak
Becid becid: Sık sık, sürekli olarak
Becidlemek: Sıkı, ciddî tutmak, sıkıştırmak, acele ettirmek, çabuklaştırmak.
Belinlemek: Korku ile sıçramak, ürkmek
Bendeş: Eş, benzer
Berkitmek: Sağlamlılaştırmak
Biz: Kunduracılar tarafından kullanılan ve iğneye yol açmaya yarayan alet
Bügelek: Sığır sineği, eğrice
Çapuk: Don ağı
Çepel: Kirli, pis, mundar, pislik
Çeri: Asker, savaş
Çeriklenmek: Kirlenmek, gübrelenmek
Çevrinmek: Çevresini dolaşmak, dönmek
Çımkışmak: Ürpermek

Çımkışmak: Ürpermek
Çimdilemek: Çimdiklemek
Çimdilemek: Çimdiklemek
Çizginmek: Dönmek, dolaşmak
Darlığanmak (Tarlığanmak): Muzdarip olmak, kederlenmek, bunalmak, nefret etmek
Debe: Fıtıklı, kasığı yarık
Degzinmek: Devretmek, çevrilmek, dönmek, dolaşmak
Degzinmek: Devretmek, çevrilmek, dönmek, dolaşmak
Delü: Zorlu, azgın, korkunç sûrette
Dermek (dirmek): Toplamak, biriktirmek
Dikilmek: Tayin olmak, nasbolunmak
Dilküceklik etmek: Yaltaklanmak
Dini dinlemek: İki kişinin hafifçe konuştuğu sözlere kulak vermek
Dipi koymak: Ayak koymak
Dirilmek: Toplanmak
Dirilmek: Toplanmak
Dirlemek: Toplamak
Dirmek: Toplamak
Doduldanmak:
Dökünmek: Bırakılmak, terk edilmek, atılmak
Döymek: Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek
Düğüne okumak: Düğüne çağırarak
Dürüşmek: Çalışmak, çabalamak, karşı karşıya gelmek
Dürüşmek: Çalışmak, çabalamak, sebat etmek; karşı karşıya gelmek, çarpışmak, mücadele etmek
Ebsem olmak: Susmak
Eksimek: Eksiltmek
Eksimek: Eksiltmek
Eksimek: Eskimek
Etmek: Ekmek
Eydişmek: Söyleşmek, konuşmak

Gedmek: Kertmek
Gevşemek: Geviş getirmek
Gıjgırmak: Haykırmak, gürllemek
Gicimek: Kaşınmak
Gin eylemek: Genişletmek
Gin: Geniş
Girindi: Ne yaptığı belli olmayan
Givirmek: Koymak, sokmak, yerleştirmek
Göbüt: Kötü, fena
Gümrenmek: Homurdanmak
Gümrenmek: Homurdanmak
Günilemek: Kıskançlık ve haset etmek
Gürlegen: Çok bağırıp çağırın
Hasretli olmak: Üzüntülü olmak
Herk (Hirk) etmek: Nadas etmek
Hirek, herek: Üzüm çubuklarının altlarına dikilen destek
Horata etmek: Şaka, lâtıfe yapmak
Horata: Alay, şaka, lâtıfe
Horyâd: Hoyrat, huysuz, kaba
İmızganmak: Uyuklamak, azıcık uyumak
İnçkirmek: Hıçkirmek
İrganmak: Sallanmak, kımıldanmak
İrlamak: Şarkı söylemek, tegannî etmek
İnemek: Hayvanı iğdiş etmek
İs: Sâhip, mâlik
Kağrınmak: Balgam çıkarmak için öksürmek
Kağşaklanmak: Bir şeyin parçaları dağılıp parçalanacak hale gelmek
Kakığan: Öfkeli, hiddetli
Kakımak: Öfkelenmek, kızmak, azarlamak
Kaklamak: Pastırma yapmak, kurutmak
Kalkımak: Sıçramak, hoplamak, kalkmak

Kamurmak: Kemirmek
Kanıkmak: Kanlanmak, kandan kızarmak, kana susamak
Kanlı: Kağrı arabası
Kapmak: İstilâ etmek
Karanu: Karanlık
Kariş: Bedduâ, ilenç, lânet
Katurmak: Katılaşmak, katmak, sürmek
Kef kef: Sık sık ve derin nefes almayı anlatır.
Kelep (Keleb): Bükülmüş iplik kangalı, çile
Kengel: Alay, şaka, lâtîfe, eğlence
Key: Çok, pek, gayet, iyice
Kırçıldatmak: Gıcırdatmak
Kıynak: Yırtıcı hayvan pençesi, oturak yeri
Kişkürmek: Kışkırtmak
Kovcılık etmek: Münâfıklık etmek
Kovlamak: Gammazlık etmek, münâfıklık etmek
Ok gezlemek: Okun kirişini geze yerleştirmek
Opur sapur: Kırık dökük şeyler, çörçöp
Otarmak: Hayvanı otlatmak
Öceşmek: Bahis tutuşmak
Önegülenmek: İnat etmek, aksilik etmek
Önegülük: İnatçılık, dik kafalık
Örü: Kalkık, dik
Öykünmek: Taklit etmek
Öyün: öğün, belli yemek zamanında yenen şey, zaman, vakit
Puşmak: Öfkelenmek, kızmak
Saçu: Düğün ve şenliklerde ortaya saçılması gelenek olan inci, para, şeker, tahıl gibi şeyler
Sağü: Ölünün iyiliklerini duyuran ağıt, mersiye
Sahtiyan: İşlenmiş deri
Salını: Salınarak

Sarmaşmak: Sıkıca sarılmak, dolaşmak
Sarplatmak: Güçleştirmek
Savak: Bir yere yollanacak suyu biriktirmek için önüne konulan tahta ya da bu tahtaların kapattığı oluk ağzı, delik
Sayrı: Hasta
Seki: Atın ayaklarında olan beyazlık, alnında beyazlık olan
Sente: Sersem
Sığamak: Sıvamak, okşamak, mesh etmek
Sımak: Kırmak, bozmak, yenmek, mağlup etmek
Sınmak: Kırılmak, parçalanmak
Sınmak: Kırılmak, zayıf düşmek, yenilmek
Sırtmak: Sağlamca dikmek
Sinilemek: İniltili ses çıkarmak
Sinmek: Hazmolunmak, nüfûz etmek, etkilemek, yerleşmek, hoş gitmek, içine sinmek, gizlenmek, saklanmak, yer tutmak
Sinürmek: Sindirmek, içine işletmek, içine akıtmak, hazmetmek
Soklunmak: Girişmek, teşebbüs etmek
Sokranmak: Homurdanmak, söylenmek
Solutgan: Nefes darlığı hastalığı
Suvarmak: Sulamak, su vermek
Sümülcimek: Sokulmak, ileri girmek, tökezlemek, sürçmek
Şorlamak: Şarıl şarıl akmak, çok ve bol akmak
Talabımak: Çırpınmak, oynayıp sıçramak
Tartağan: Darmadağın, perişan
Tartağan: Darmadağın, perîşan
Taslak: Henüz gereği gibi işlenmemiş, kaba, yakışsız, kusurlu, haşin, hoyrat, ahmak
Taşra: Dışarı
Tayrınmak: Kaymak, sürçmek
Tâziyâne: Kırbaç, kamçı
Tebsermek: (Dil, dudak, yara, meyva hakkında) Kuruyup buruşmak
Tebsermek: Kuruyup buruşmak

Tizlik etmek: Sertlik etmek, böbürlenmek
Tûla: Sepilenmemiş deri
Tuncukmak: Havasızlıktan bunalmak
Uc: Son, netice,sınır,hudut
Uğrulamak: Çalmak, sirket etmek
Uğunmak: Bayılacak hale gelmek, bayılmak
Urmak: vurmak
Usan: Gâfil, gevşek, tembel, isteksiz
Uşacuk: Küçük çocuk
Utmak: Yenmek, oyunda kazanmak
Uvatmak: Ufaltmak, kırmak, parçalamak
Uya: Ahmak, sersem, bön, tembel
Uyan: Dizgin, gem, yular
Uz elli: Mârifetli, hünerli, eli işe yatkın
Ügrüme: Sallamak, ırgalamak
Üründülemek: İyisini seçmek
Üyüme: Uyumak
Üzilmek: Kopmak, koparılmak, kırılmak, bozulmak, kesilmek
Üzmek: Koparmak, kazmak, kesmek, bozmak, ayırmak, uzaklaştırmak, yüzmek
Yalabımak: Parlamak
Yalama: Güneşten ya da hastalıktan dudakta beliren yara, dudak yarığı
Yalınca: Çıplak, üryan, cascavlak
Yarıtmak: Ağartmak, partlatmak
Yavaşımak: Hızını yitirmek, sakinleşmek
Yavı kılmak: Kaybetmek
Yavuzlanmak: Kızmak, azgınlaşmak
Yelli olmak: Gazlı olmak
Yelmek (yilmek): Koşmak, acele yürüme, esmek
Yeltmek: Teşvik etmek, tahrik etmek, koşturmak, harekete geçirmek, kışkırtmak
Yıldırımak: Parıldamak, ışık saçmak
Yıldırımak: Parıldamak, ışık saçmak

Yigrenci: Pis, murdar
Yitmek: Kaybolmak, zâyî olmak
Yiyilmek (yinmek): Çürümek, aşınmak
Yokamak: El sürmek, dokunmak, yoklamak
Yonmak: Yontmak, tıraş etmek
Yorga: Rahvan
Yumak: Yıkamak
Yumrulanmak: Yuvarlak hale gelmek, şişmek
Yutturmak: İçine sokmak
Yuvalamak: Yuvarlamak
Yülümek: Tıraş etmek, saç ve sakalı kazımak

SONUÇ

Bu çalışma Abdülmecîd-i Sivâsî'nin hayatı ve Mesnevî Sözlüğü ile ilgili bilgilerin derlenip Mesnevî sözlüğünün günümüz Türkçesine aktarımı amacıyla, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde bugüne kadar tespit edilmiş Mesnevî sözlüklerinin çeşitli özelliklerinden bahsedildi. Birinci bölümde Abdülmecîd Sivâsî'nin hayatı hakkında derlenen bilgiler aktarıldı. İkinci bölümde ise Abdülmecîd Sivâsî tarafından kaleme alınan Mesnevî sözlüğü hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek bu önemli sözlüğün muhtevâsı ilim âlemine tanıtıldı.

Hız. Mevlânâ, yüzyıllar boyunca tüm insanlığı etkileyen Mesnevî isimli eseriyle, eşine az rastlanan bir şahsiyettir. Bu eserle ilgili olarak yapılan şerh, sözlük ve tercüme gibi eserler, neredeyse bilimin ayrı bir konusu olarak ele alınacak düzeydedir. Biz de, bu mütevâzî Yüksek Lisans çalışmasıyla bu bilime bir katkı yaptığımız düşüncesindeyiz.

Mesnevî'nin daha iyi ve daha doğru anlaşılabilmesi için Mesnevî Sözlüklerinin ne kadar önemli olduklarından bahsetmeye gerek duymuyoruz. Abdülmecîd Sivâsî gibi tasavvufun içinde ve en önde yer alan bir şahsiyetin hazırladığı Mesnevî Sözlüğünün ilim âlemine kazandırılmış olması, Mesnevî'nin daha iyi anlaşılması yolunda önemli bir adımdır.

Günümüz Türkçe'sine aktardığımız Mesnevî sözlüğü, Mesnevî ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılara kaynaklık edebilecek düzeyde bir eserdir.

Abdülmecîd Sivâsî ve Mesnevî Sözlüğü hakkında yapılan bu çalışmanın, konuyla ilgili olarak yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık, konuyla ilgilenecek yeni araştırmacılara da malzeme teşkil edeceğini ummaktayız.

ÖZET

Mesnevî Sözlükleri, Hz. Mevlânâ'nın Mesnevî isimli eserini okuyanların onu daha iyi anlayabilmelerini sağlamak için hazırlanmış eserlerdir. Bu çalışmada, önce Mesnevî Sözlükleri genel olarak tanıtılmış, daha sonra Abdülmecîd Sivâsî'nin hayatı hakkında bilinenler derlenmiş ve Sivâsî tarafından XVII. yüzyılın başlarında yazılmış olan Mesnevî Sözlüğü günümüz Türkçe'sine aktarılmıştır.

Abdülmecîd Sivâsî, eserine Farsça gramer kurallarını açıklayarak başlamaktadır. Bu ilk bölümün ardından Mesnevî fiilleri sözlüğüne geçilir. Bu sözlük, Mesnevî'de kullanılan fiillerin anlamlarının daha iyi anlaşılması için hazırlanmıştır. Sözlüğün yazar tarafından bizzat yazılmış herhangi bir nüshası bulunamamış, ancak yazar tarafından düzeltilen ve ekleme yapılan bir nüshası bulunarak bu çalışmayla ilim âlemine tanıtılmıştır.

SUMMARY

Masnavi dictionaries are prepared to help people, who read Masnavi of Mavlana, to better understand it. In this work, firstly Masnavi dictionaries are introduced generally, secondly known information about Abdulmecid Sivasi is compiled and then Mesnevi Dictionary, which is written by Sivasi in 17th Century, is translated to today's Turkish.

Abdulmecid Sivasi starts his work with explaining Persian Grammar rules. After this section, Dictionary of Masnavi Verbs starts. This dictionary is prepared to better understand verbs used in Masnavi. An original copy of this dictionary, which is written by Sivasi, could not be found. However, a copy which is edited and added by author was found and it is introduced to science world.